

У нумары:

«Ты ў сэрцы,
Міншчына родная»

Ужо сёння Мінская вобласць пачала рыхтавацца да 70-гадовага юбілею.

Стар. 2

П'едэстал для творцаў

Пераможцы Першага рэспубліканскага літаратурнага конкурсу «Залаты Купідон» распавядаюць пра сябе і свае кнігі.

Стар. 4-5

Непадуладнае цемры

Трэці раз пройдзе ў Мінску Міжнародны фестываль тэатральнага мастацтва «Панарама».

Стар. 10

«Шчырая Шчара мая...»

Згадкі пра Міколу Купрэва, прымеркаваныя да выхаду ў РВУ «Літаратура і Мастацтва» кніжкі гэтага вядомага паэта і празаіка.

Стар. 12-13

Здабытае,
страчанае, вернутае

На долю Жыровіцкага манастыра за пяць стагоддзяў існавання выпала нямала выпрабаванняў.

Стар. 14

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК «ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 5400 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 6960 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4000 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 5640 руб. Падпісны індэкс — 63880

Пакроўскі тыдзень

Стагоддзямі адчувалі людзі гэты светлы Пакроў Багародзіцы. Духоўным зрокам бачылі яго над дзяржавай, вялікай і малой сваёй радзімай, над Чалавекам. І радаваліся яму, знаходзячы дапамогу і супакоенне ў слязах Маці, якая плакала, абараняючы сваіх дзяцей. Гэты ўсемагутны абярэг — ад гора і спакусы, ад жарсцяў свету і галечы, ад цемры і нягод шануюць і нашы сучаснікі — людзі ўцаркаўленыя і свецкія. «Прасвятая Багародзіца, малі Бога за нас!» — каму, як не заступніцы сваёй, усяленскай Маці адрасаваць шчырыя, з надзеяю на прасвятленне чалавечай будучыні, словы.

Шчодрое восенскае свята Пакровы Прасвятой Багародзіцы святкуецца штогод 14 кастрычніка. А чацвёрты год запар прымеркаваная да яго ў Беларусі духоўна-асветная выстаўка «Пакроўскі кірмаш». Гэту грамадскую ініцыятыву выставачнай кампаніі «Экспафорум» падтрымаў Уладыка Філарэт, і штогод сустракаюцца на выстаўцы людзі, якія радуецца нязмушанай сустрэчы, магчымасці гаварыць пра духоўнасць, культуру, пра традыцыі і побыт беларусаў, пра Тварца. І пра Творцу. Нездарма вялікая выставачная праграма ўвабрала ў сябе шмат мерапрыемстваў мастацкіх, літаратурных сустрэч і паэтычных вечарын. Адбыліся прэзентацыі праваслаўнай літаратуры выдавецтва Беларускага Экзархата, цыкл музычных вечароў «У гасцях у «Дабравеста» і нават канцэрт бардаўскай песні — з удзелам лаўрэатаў расійскіх і міжнародных фестываляў з Санкт-Пецярбурга. Экспанентамі сёлетняй выстаўкі сталіся каля 70 арганізацый — гасцей з Расіі, Украіны, розных куткоў Беларусі: манастыры, праваслаўныя прыходы, выдавецтвы, майстэрні. Сваю «Малітву ў фарбах» прапанаваў наведвальнікам ганаровы госць вы-

стаўкі мітрафорны протаіерэй з Расіі Стэфан Дамусчы. Колішні аднакурснік Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Філарэта прывёз у нашу краіну юбілейную — пяцідзясятую персанальную выстаўку. Многія яго працы знаходзяцца ў прыватных калекцыях ЗША, Германіі, Францыі, Італіі, Мальты. Ён напісаў шматлікія іконы і серыю партрэтаў, імкнучыся выказаць не толькі знешнюю прыгажосць чалавека, але і ўбачыць унутраны свет чалавека. Дарэчы, яго маці — ураджэнка беларускага горада Кобрын.

Кірмаш працаваў цэлы тыдзень — з 12 па 19 кастрычніка. І сёння яшчэ дзверы Палаца мастацтва, над якімі ззяе абраз Пакрова, гасцінна расчынены для мінчан і гасцей сталіцы. Праграма гэтага дня ўключае ў сябе дзіцячую гадзіну — своеадметную дзіцячую гасціню з душэўнай гутаркай «Нашы любімыя добрыя кніжкі». Адбудзецца сустрэча з галоўным рэдактарам газеты «Воскресение», аўтарам кнігі «Добрыя казкі», «Цудоўная свечачка», «Голас Анёла» Алены Міхаленкай і паэтэсай Таццянай Дашкевіч.

Царкоўнае свята Пакровы ў нашай дзяржаве супадае з Днём Маці, таму нездарма многае з запланаванага на выстаўцы разлічана на сям'ю. Тыя, хто спрычыніўся да музычнага расказу-эсэ «Шчасце ў доме», альбо, хто мае намер наведаць сённяшні майстар-клас па тэхніцы шматкавага шыцця, напэўна, адгукнуліся на заклік арганізатараў: па добрай традыцыі прыходзьце на выстаўку ўсёй сям'ёю.

Між іншым, кіраўнік сацыяльнага аддзела Мінскай Епархіі, клірык храма іконы Божай Маці «Усіх Тужлівых Радасць» тыдзень таму, на адкрыцці кірмашу падкрэсліў, што многія людзі чакаюць яго, адкладаючы свае зберажэнні, каб купіць падарункі блізім і дарагім. Бо святочныя дні шчодрыя на міласэрнасць і дабрыню...

Ірына ТУЛУПАВА
Фота Кастуся Дробава

Святыні — недатыкальныя!

Заява прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі

У праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі прыходзяць лісты ад ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны з просьбай растлумачыць пазіцыю пісьменніцкага грамадскага аб'яднання рэспублікі ў адносінах да публікацыі беларускага пісьменніка Эдуарда Скобелева ў "Русском вестнике" (№16, 2007г.) — "Спорное и бесспорное в национальном вопросе".

Развіваючы ідэю вяртання рускага народа да "нацыянальнай абшчыны" як "галоўнай умовы выхаду рускага народа з дэмаграфічнай "катастрофы" на старонках "Русского вестника", Эдуард Скобелеў закранае і тэму адносін сучаснікаў да вынікаў Вялікай Айчыннай вайны. У прыватнасці, называе чыннікам саму арганізацыю ўрачыстых мерапрыемстваў у гонар Перамогі ў маі 1945 года, вызначае ўшанаванне подзвігаў, мужнасці як "тэатралізаванае шоу... піяршчыну."

Прэзідыум праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі разгледзеў на сваім пасяджэнні дадзеную публікацыю і лічыць падобную трактовку і ацэнку святочных шэсцяў, прысвечаных Дню Перамогі, не толькі непрыемнай, але і такой, што кідае цень на ўсю пісьменніцкую супольнасць Беларусі. Прыватнае меркаванне Эдуарда Скобелева ў яго публікацыі гучыць як прамое святатацтва і нічога агульнага не мае з меркаваннем пераважнай большасці пісьменнікаў Беларусі. Прэзідыум таксама асудзіў спробы Скобелева сець у сваіх пуб-

лікацыях міжнацыянальную варожасць.

Так, у артыкуле «Понимаем историю, жить в истории» («Нёман» №1, 2005 г.) Скобелеў агучвае наступную думку: "Мессианский" третий рейх Адольфа Гитлера создали некие таинственные силы (пра якія не гаворыцца адкрыта, чытачу самому даецца магчымасць здагадацца, пра што размова), с целью создания Израильского государства" (!?)

Далей — цытата: «Я понимаю, как тяжело, обидно и горько узнать вдруг искалеченному советскому ветерану, что он, защищая свою Родину, жертвуя в невообразимых лишениях собой и семьей, таскал каштаны из огня для главных архитекторов всех ужасающих событий. И, может быть, слава богу, что почти все они, ветераны, ушли из жизни, не зная этой возмутительной и убийственной правды...»

У «Завещании Сталина» Скобелеў дае наступны адказ на тое, хто ж усё-такі выток усіх бед на планеце: "Евреи всегда хотели господствовать и для того ссылались на свое якобы униженное положение..."

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь, урад, народ Беларусі ўкладваюць у галоўнае Свята ветэранаў і ўсёй краіны не толькі матэрыяльныя сродкі, але і душэўную, шчырую цэльнасць і любоў да людзей, якія прайшлі праз гарніла Вялікай Айчыннай вайны. Невыпадкова падчас шэсця ветэранаў у людзей, якія вітаюць жывыя легенды, нава-рочваюцца слёзы.

Пятага кастрычніка гэтага года члены прэзідыума праўлення пісьменнікаў Беларусі сабраліся ў Доме літаратара ў зале, створанай намаганнямі членаў саюза як месца мемарыяла, прысвечанага пісьменнікам — удзельнікам вайны. Больш як дзвесце партрэтаў пісьменнікаў нагадваюць сённяшняму пакаленню аб той свяшчэннай вайне. Гэта мемарыяльная зала — сведчанне таго, што ніхто не забыты і нішто не забыта, яна сцвярджае глыбіню і святасць памяці пісьменнікаў пра сваіх братоў, якія не шкадавалі сіл, здароўя і нават жыцця, абаранілі нас ад фашысцкай чумы. І ў гэтым мы бачым праяву духу і пераемнасці пакаленняў.

Прэзідыум праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі сваім аднагалосным рашэннем асуджае спробы інтэрпрэтацыі вынікаў Вялікай Айчыннай вайны, а таксама спробы распылення міжнацыянальнай варожасці.

Шла на пасяджэнні вострая размова і пра маральна-этычныя паводзіны некаторых членаў творчага саюза. Адзначалася, што кіраўніцтву СПБ асабліва варта праяўляць такт, узаемапавагу, быць дакладнымі ў выказваннях. Пісьменніку дадзены многія правы, у тым ліку — і права на вострыя ацэнкі. Але з пісьменніка і патрабаванні асабліва — высокія, тыя, што адпавядаюць узроўню адказнасці і за сябе, і за літаратурны працэс увогуле, і, несумненна, за тое, што адбываецца ў грамадстве.

Рэстаўрацыя архітэктурных помнікаў адна з самых працяглых, адказных і дарагіх спраў. Якімі тэмамі вырашаюцца найбольш надзённыя пытанні ў дадзеным кірунку? Пра гэта распавёў намеснік начальніка ўпраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Ігар Чарняўскі.

Захаваць адметнасць

Падчас гутаркі з журналістамі Ігар Мяфодзевіч звярнуў увагу на сёлетнюю выпрацоўку нарматыўна-прававой базы ў сферы аховы архітэктурных каштоўнасцяў, якая не абнаўлялася з савецкіх часоў. Шэраг дакументаў павінны вырашыць шмат спрэчных пытанняў. Напрыклад, урэгуляваць працэс стварэння праектнай дакументацыі, унармаваць адлічэнні за камерцыйнае выкарыстанне аб'ектаў гісторыка-культурнай спадчыны ды інш.

Апошнім часам у поле зроку грамадскасці трапляюць такія значныя аб'екты, як Мірскі замак і Нясвіжскі палацава-паркавы комплекс, тэатр оперы і балета. Што датычыць усіх рэстаўрацыйных

праектаў увогуле, то тут, паводле завярэнняў Ігара Мяфодзевіча, работы ідуць па графіку і недахопу ў сродках няма — за тры кварталы 2007 года выдаткі ўлісваюцца ў запланаваны бюджэт. Усяго ж у гэтым годзе запланавана накіраваць толькі на рэстаўрацыю больш як 107 млрд. беларускіх рублёў.

Ігар Чарняўскі назваў заўважнымі зрухі ў аднаўленні палаца ў Крычаве. Зараз нават выдзудца перамовы накіонт рэстаўрацыі будынкаў, што калісьці разам з палацам фарміравалі адзіны архітэктурны комплекс.

У верасні зноўку пачалі ўзнікаць пытанні ў сувязі з рэстаўрацыяй старой часткі Гродні. Паводле слоў спадара Ігара Чарняўскага, падчас сумесных камандзіровак з гродзенскімі калегамі асноўная ўвага надавалася абмеркаванню рэстаўрацыі замка і Каложы. Але ж у параўнанні з даўгабудамі некаторыя аб'екты аднаўляюцца ў дастаткова сціслы тэрмін. І як трапіна заўважыў Ігар Мяфодзевіч, калі "трэба рабіць усё хутка і прыгожа, то не заўсёды атрымаецца захаваць адметныя рысы старадаўніх будынкаў."

Уладзімір ШУГАВЕЕЎ
Фота аўтара

З жыцця рэгіёнаў

Вобласць адзначыла прэміямі

У Дзяржынску падчас правядзення абласнога семінара з ідэалагічным актывам Міншчыны на тэму "Арганізацыя ідэалагічнай работы з насельніцтвам, інфармацыйная роля сродкаў масавай інфармацыі на сучасным этапе" адбылося ўручэнне абласной прэміі ў галіне літаратуры. Прысутнічалі начальнікі аддзелаў ідэалагічнай работы райвыканкамаў і Жодзінскага гарвыканкама, прадстаўнікі абласных і раённых СМІ, члены абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Прэміяй імя Кандрата Крапівы ў намінацыі "проза" адзначаны Анатоль Смалянка за раман "Убитая любовь" і апавесць "Пустельга". Прэміяй імя Максіма Багдановіча ў намінацыі "паэзія" — Рыгор Сакалоўскі за зборнік вершаў "Мозаіка чувств". Прэміяй імя Паўлюка Труса ў намінацыі "крытыка і літаратуразнаўства" — Алякс Карлюкевіч за кнігу "Мы — вместе!". Прэміяй у намінацыі "дзіцячая і юнацкая літаратура" атрымалі Васіль Гурскі за кнігу "Кучараўчык" і Браніслаў Зубкоўскі за кнігу "Чаму Загібелька лепш Парыжа". Уручалі высокія ўзнагароды начальнік галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы Мінскага аблвыканкама Таццяна Дзедух і галоўны рэдактар газеты "Мінская праўда" Мікалай Шлома.

Літаратары Міншчыны пабывалі на прадпрыемствах Дзяржынска, пазнаёміліся з экспазіцыяй Дзяржынскага раённага краязнаўчага музея, выступілі перад школьнікамі і гімназістамі горада.

Ул. інф.

Ужо сёння Мінская вобласць пачала рыхтавацца да 70-гадовага юбілею. З нагоды святкавання арганізавана акцыя "Ты ў сэрцы, Міншчына родная!" Першым раёнам яе правядзення была абрана Уздзеншчына...

У сэрцы Міншчыны

У ходзе акцыі ў перыяд з кастрычніка 2007 па студзень 2008 года будзе праведзены шэраг сустрэч і канцэртаў, падчас якіх творцы разам з жыхарамі раёнаў узгадаюць гісторыю куткоў Міншчыны, імёны знакамітых землякоў і сучаснікаў, якія сваёй плённай працай дапамагаюць вобласці захоўваць пазіцыі лідэра. Месцамі правядзення абраны раённыя і гарадскія Дамы культуры, кінатэатры, літаратурна-мастацкія і краязнаўчыя музеі. Госці свята змогуць азнаёміцца з выставамі твораў выяўленчага мастацтва і дакументаў, прысвечаных гісторыі раёна ды вобласці. Арганізатарамі акцыі выступілі Беларускае таварыства "Веды", Мінскае абласное аддзяленне СПБ, Мінская арганізацыя БСЖ ды іншыя. Але ж чаму стартавалі менавіта ў гэтым раёне?

Адсюль выйшлі такія знакамітыя творцы, як Кандрат Крапіва, Паўлюк Трус, Пятро Глебка, Ілья Гурскі, Лідзія Арабей і многія іншыя літаратары. Мы ў сваю чаргу імкнуліся стварыць сапраўднае свята душы. А якое свята без спеваў, музыкі, паэтычнага слова? Таму ў кожным райцэнтры паспрабуем пазнаёміць людзей з найбольш таленавітымі творцамі. Завершым акцыю ў Любаны. Дарэчы, сёння там жыве старэйшы працаўнік літаратурнага цэха, вельмі цікавы чалавек Іван Муравейка. У 1945-м ён распісаў на сценах Рэйхстага, — распавядае старшыня Мінскага абласнога аддзялення СПБ Рыгор Сакалоўскі.

Да слоў Рыгора Васільевіча трэба дадаць, што з Уздзеншчыны паходзіць Фадзей Булгарын, якога пасля доўгіх дзесяцігоддзяў літаратурна-

ідэалагічных перасудаў пачалі называць заснавальнікам выдавецкай справы Расіі, піянерам рускага прыгодніцка-авантурнага рамана. А зараз багатыя пісьменніцкія традыцыі краю працягваюць захоўваць удзельнікі літаратурнага аб'яднання "Нёманец", якое дзейнічае на базе раённай бібліятэкі...

Падчас сустрэчы на Уздзеншчыне быў прадэманстраваны дакументальны фільм, свае вершы прачыталі Рыгор Сакалоўскі і Васіль Шырко, песні праспяваў кампазітар Эдуард Зарыцкі і выканаўцы канцэртнай брыгады абласной арганізацыі Беларускага таварыства "Веды", а ў фонды мясцовай бібліятэкі былі перададзены новыя кнігі ад рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва".

Сяргей ДУБОВІК
Фота аўтара

«Малодосць» віншуе Слонім

У Жыровіцкай духоўнай семінары адбылася прэзентацыя дзевятага нумара часопіса "Малодосць".

6 кастрычніка Слонім — адзін з найбольш старажытных і адметных гарадоў Гродзеншчыны — адзначыў сваё 755-годдзе. Далучыўся да гэтай падзеі і часопіс "Малодосць". У рамках святкавання адбылося адкрыццё выставы Уладзіміра Ліхадзеда "У пошуках страчанага. Праваслаўныя святыні Беларусі" і прымеркаваная да яе прэзентацыя дзевятага нумара "Малодосці", прысвечанага Слонімшчыне. У сустрэчы з супрацоўнікамі часопіса бралі ўдзел прадстаўнікі адміністрацыі Слонімскага райвыканкама, го-сці з Літвы, а таксама святары Свята-Успенскага Жыровіцкага манастыра, выкладчыкі і навучэнцы духоўнай семінары. Перад слухачамі выступілі старшыня Слонімскага райвыканкама М. Касцюк, супрацоўнікі "Малодосці" А. Чарота і В. Трэнас. Расказалі пра падрыхтоўку нумара Уладзімір Ліхадзедаў, паштоўкамі з калекцыі якога ілюстраваныя матэрыялы пра Слонімскую зямлю, і аўтары "Малодосці" — вядомы паэт Зыць, літаратар і навукоўца Сяргей Чыгрын. Выступоўцы выказалі спадзяванне, што сёлетняя прэзентацыя запачаткуе новую традыцыю сустрэч на гасціннай Слонімскай зямлі.

Аляксей ЦІМАФЕЕЎ

Пра гзыцінства

“Я ўраджэнец Мінска. Нарадзіўся ў тым самым сумна знакамім 37-м годзе, і маё дзяцінства, пачынаючы з 4 гадоў, прайшло ў акупацыі. Немцы выгналі нас — маці і васьмярых дзяцей, восьмае дзіця, дзяўчынка, яна нарадзілася якраз напярэдадні вайны, — з уласнай хаты. Маці знайшла кінуты дом, мы ў ім жылі з сорок першага па сорок чацвёрты. А потым вярнуўся гаспадар, і мы зноў апынуліся на вуліцы. Нарэшце, атрымалі пакойчык, пэўна, метраў шэсць, у напаўразбураным доме, дзе жылі шмат іншых сем’яў. Бацька ў сорок пятым вярнуўся з вайны без нагі. Жылі ў голадзе ... Пасля я пайшоў вучыцца ў трынаццацігадовае сярэдняе мужчынскую рускую школу. Не было беларускіх. І ў гэтай школе беларускую мову і нямецкую выкладалі на роўных умовах, што, вядома ж, не давала магчымасці атрымаць дастатковы ўзровень ведаў і не абуджала пачуцця неабходнасці ведаць родную мову дасканала. Вядома, той, хто прыйшоў у літаратуру з вёскі, лепш за мяне валодаў роднай мовай, у тым неабходным аб’ёме, каб пісаць на ёй”.

Пра спартыўныя дасягненні і міліцэйскую працу

“У мяне, дарэчы, многія пытаюць, чаму я не хачу напісаць пра футбол, пра сваё дзяцінства. Я сапраўды задумваўся пра гэта. Але мне здалася, што можа атрымацца даволі змрочны твор. Альбо — дробны, нецікавы для чытача і нават для мяне самога. Хоць, мажліва, калі-небудзь і вярнуся да гэтага”.

(з інтэрв’ю “Літаратурнай газетэ”)

“Тады гарэлі футболом, ганялі мяч, дзе толькі было можна! Яго юнацкасць звязаная менавіта з гэтай папулярнай гульні, калі ён восем гадоў гуляў у футбольных клубах. У першую чаргу абараняў колеры мінскага “Спартак” (затым перайменаванага ў “Беларусь” і нарэшце — у “Дынама”). У 1958-м “Спартак”, як кажуць, вылецеў з класа “А” ў клас “Б”. І неўзабаве Чаргінца запрасілі абараняць колеры клубаў іншых саюзных рэспублік: спачатку — Украіны, потым — Малдавіі.

Але неўзабаве ён, як сам кажа, вырашыў пераважыць з футболом. Колькі яго ні ўтварвалі не спяшацца з рашэннем (Пётр Міронавіч Машэраў таксама гутарыў на гэтую тэму, відавочна не ўхваляючы сыходу з вялікага спорту), ён усё-такі пайшоў працаваць на Мінскі завод імя Леніна (сёння — прыборабудаўнічы завод) рэгуліроўшчыкам радыёапаратуры. Тады завод лічыўся сакрэтным, і Чаргінца ў ліку іншых займаўся рэгуляваннем розных дзіаметрычных прыбораў ваеннага прызначэння, у прыватнасці, для самалётаў, караблёў, падводных лодак. Да гэтага часу ён ганарыцца тым, што быў тады адзіным на заводзе рэгуліроўшчыкам, у якога прымалі прадукцыю без праверкі.

Яшчэ кандыдатам у члены КПСС, Чаргінца атрымаў партыйнае заданне — узначаліць раёны камсамольскія аператыўны атрад, які пасля грымеў на ўвесь Савецкі Саюз. Пра яго эфектыўную барацьбу са злачыннасцю кінагрупа з Масквы нават зняла фільм, у якім ён апынуўся ў ліку галоўных герояў. І таму невыпадкова ў Савецкім райкаме партыі яму прапанавалі перайсці на працу ў міліцыю. Не вагаючыся, 26-гадовы Мікалай Чаргінца сказаў: “Пайду, але толькі ў крымінальны вышук”. І перавёўся з факультэта журналі-

17 кастрычніка вядомаму пісьменніку, грамадскаму дзеячу, старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалаю Чаргінцу споўнілася 70 гадоў. Супрацоўнікі РВУ “Літаратура і Мастацтва” віншуюць Мікалая Іванавіча з гэтым важкім юбілеем і жадаюць яму здароўя, удачы ў жыцці і творчага натхнення. Пра асобу і дзейнасць юбіляра шматкроць пісалі сродкі масавай інфармацыі. Мы выбралі найперш тыя вытрымкі з артыкулаў і інтэрв’ю, што публікаваліся ў электроннай і друкаванай прэсе Беларусі і Расіі, якія найбольш ярка характарызуюць неардынарную асобу Мікалая Чаргінца як творцы і грамадскага дзеяча.

Чалавек. Асоба. Творца

стыкі БДУ на юрфак, стаў працаваць у органах унутраных спраў, прайшоўшы шлях ад оперупаўнаважанага да прызначэння ў 1981-м начальнікам крымінальнага вышуку МУС рэспублікі.”

(з артыкула І. Грышана “Патрыёт Мінска”, газета “Мінскі кур’ер”)

Пра дэтэктыўны жанр

“Парой я ўспрымаю гэты “дэтлік” пісьменніка-міліцыянера заканамерным — усё-такі трыццаць з лішнім гадоў аддадзена працы ў міліцыі. Ад “опера” да генерал-лейтэнанта. Што ж да самавітасці жанру... Хачу нагадаць, што праёмовы да маіх кніг пісалі Іван Чыгрынаў і Васіль Быкаў. Ужо яны па дробязях не разменьваліся, паверце. Прыемна, што мяне лічаць як бы пачынальнікам беларускага дэтэктыўнага жанру. Аднак я бачыў жыццё не толькі вачыма аператыўнага супрацоўніка. І пісаў не толькі пра дэтэктыўныя калізій”.

Пра Афганістан

“Думаю, што ў Афганістане можна было аб’ясці без увяду войскаў. Але вінаваціць тых, каго туды паслалі, вайскоўцаў — злачынства. Маральнае. У Афганістане я прабыў тры гады. Быў паранены, кантужаны, удзельнічаў у 200 баявых аперацыях, адказваў за абарону Кабула... Давался навучыцца рамяству вайны — нас да гэтага не рыхтавалі. Мусілі не толькі ваяваць. Многае давалося ствараць з нуля, напрыклад, адрасную сістэму ў Кабуле. Там яе не было, адрасы пісаліся так: “Мячэць такая, Абдула такую”. Спрабавалі ўвесці правілы вулічнага руху. А спалі ў абдымку з аўтаматам Калашнікава... Дзіўна, але гэта, можа быць, былі адны з лепшых гадоў майго жыцця. Яны пакінулі глыбокія адмеціны ў маім характары, у душы. Афган выяўляў самае дрэннае ў чалавеку, але і дазваляў выявіць свае лепшыя якасці. Дарэчы, з маёй кнігі “Таямніца Чорных гор” пра падзеі ў Афганістане ў Галоўліце, памятаю, выразалі амаль трэць... Не падабалася цяжка праўда.”

Пра Саюз пісьменнікаў

“Ва ўсіх постсавецкіх краінах сёння некалькі пісьменніцкіх арганізацый. У Расіі, напрыклад, больш як дзесятак... Так што нічога новага ў

гэтым сэнсе ў Беларусі няма. Але ёсць у нас адна асаблівасць — у літпрацэс часцяком умешваецца палітыканства. Ну не справа літаратараў займацца палітыкай! Мы, дарэчы, з аднадумцамі сьшлі з Саюза, у якім было занадта шмат палітыканства, каб стварыць свой, новы, цалкам вольны ад “палітыкі”. Усвядомлена бяру гэтае слова ў дзюк. Бо чытачы шануюць літаратараў не па крэпасці галасавых звязак і звонкасці “агітак”, а па кнігах. Хто не ведае, што асноўнае для літаратара — ствараць таленавітыя творы. А літаратурны “сярэднячок”, у якую б арганізацыю ні перайшоў, застаецца той жа шэраццю, якой і быў”.

(з інтэрв’ю газеце “Советская Белоруссия”)

Пра экранізацыю твораў

“Найбольш удалая экранізацыя — гэта “Маёр Ветраў”. Хоць скажу адкрыта: я не атрымліваў задавальнення ні ад аднаго фільма, знятага паводле маіх твораў. Асабліва балючае пытанне для мяне — гэта раман “Вам заданне”, паколькі я не думаю, што твор аб’ёмна 1300 старонак можна ўкласти ў адну серыю. Але падаўся ўгаворам. Шчыра скажу, гэта няўдалая спроба. Тое, што раман вытрымаў за 20 гадоў больш як 20 выданняў, гаворыць само за сябе. Што да “Маёра Ветрава”, то дзякуючы высылкам маіх калег-сааўтараў — Глеба Шпрыгава, Аляксандра Зайцава і рэжысёра Аляксандра Франскевіча — дзеянне на экране максімальна перадае тое, што задумаў аўтар. У гэтым фільме ёсць моманты, якіх няма ў кнігах, але яны добра ўпісваюцца, таму што не выходзяць за рамкі сюжэта, агульнага кірунку”.

“Пры стварэнні фільма заўсёды ўзнікае пытанне: дзе знайсці грошы? І вядома, шукаюцца спосабы, каб гэтыя сродкі зэканоміць. Я добра ведаю нашу краіну, нашу тэрыторыю, асаблівасці рэльефу раёнаў і абласцей. Аднойчы пабываў у Мікашэвічах і падумаў: “Вось яны і горы!”. Я прапанаваў кар’ер, дзе здабываюць гранітную крошку. Разам з Глебам Шпрыгавым, прадзюсерам фільма “Маёр Ветраў” і рэжысёрам Аляксандрам Франскевічам аляхалі паглядзець. У выніку пры добрай аператарскай працы кар’ер быў зняты ў якасці гор.

Некаторыя нават сталі зваць гэты кар’ер “кар’ерам Чаргінца”. На што я адказаў, што было б нядрэнна, калі б вы ўсталювалі пэўную таксу і па маім дазволе прадавалі квітки на права здымаць у гэтым кар’еры (смяецца)”.

Пра сям’ю

“Сям’я ў мяне добрая. Жонка на пенсіі, завуць яе Надзея. Скажу шчыра: я больш бурчу на яе, чым яна на мяне. Але ў нашай сям’і пануе душэўнасць, цяпло, чалавечнасць. Мае дзеці ўжо сталыя, ёсць унукі”.

(з онлайн-канферэнцыі на сайце Белтэлерадыёкампаніі)

Малавядомы факт біяграфіі

“Няма сумненняў, што будзе шмат віншаванняў у сувязі з юбілеем Мікалая Іванавіча Чаргінца, і ўсе яны заслужаныя ім, вядомым пісьменнікам, дзяржаўным дзеячам, старшынёй Пастаяннай камісіі Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па міжнародных справах і нацыянальнай бяспецы. Але я хачу ў вас расповесці пра адзін малавядомы эпізод з яго біяграфіі, сведкай якога мне гавялося быць.

Красавік 1991 года... Савецкая ўлада здавала крок за крокам свае пазіцыі. Да таго часу пралілася кроў у Фергане, Карабаху, Баку, Тбілісі... У Беларусі, або, як яе звалі тады некаторыя СМІ, “Вандзі перабудовы”, спрабавалі мірна вырашаць праблемы, нівеліраваць сацыяльную і эканамічную бязладзіцу. Але Масква прымала рашэнні па прынцыпе “чым горш, тым лепш”. У канцы студзеня таго ж 1991 года раптам урад СССР вывеў з абарачэння 50 і 100-рублёвыя купюры, адвёўшы на іх замену падазрона кароткі тэрмін, у які не ўсе людзі ўкляліся, страціўшы зберажэнні. 26 — 28 лютага Прэзідэнт СССР М. Гарбачоў наведвае нашу рэспубліку, выступае ў Мінску, Гомелі, Быхаве, шмат кажа пра перабудову, паляпшэнне жыцця людзей, але... 19 сакавіка падпісвае Указ “Аб рэфарме рознічных коштаў і сацыяльнай абароне насельніцтва”. Нягледзячы на шматпадзеўную назву, гэты дакумент даваў права ўжо на пачатку наступнага месяца перакупшчыкам шматкроць павялічваць кошты на ўсе віды тавараў, уключаючы тавары першай неабходнасці. Гэта прывяло да выбуху ўнут-

ры грамадства. У Беларусі, нягледзячы на спробу змякчыць гэты сацыяльны ўдар, паднялася хваля мітынгаў, забастоўак і пікетаванняў.

Горад Орша. Пікетчыкі і забастоўшчыкі перакрылі чыгуначныя пуці на маскоўскі, брэсцкі, ленінградскі і кіеўскі напрамкі. Вакзал, прывакзальная плошча былі перапоўненыя пасажырамі. На прыстанцыйных пуцях размясціліся купкі дзяцей, старых. Паўсюль крыкі, плач, шум. Вады і прадуктаў нестала, уначы тэмпература апускалася да нуля, днём было +15 — 17 градусаў.

Наша Магілёўская школа транспартнай міліцыі МУС СССР (я тады служыў намеснікам начальніка курса) на ваенна-транспартных самалётах з Мінска, дзе мы знаходзіліся ў тых дні, прыбыла ў Балбасава, а затым на аўтобусах у Оршу. Тут ужо знаходзілася Мінская вышэйшая школа міліцыі. Мы разбіліся на групы і паспрабавалі выдзіць пікетчыкаў з чыгуначных пуцей, але яны проста перайшлі на 100 — 500 метраў ад старога месца і там перакрылі рэйкі. Нічога не дала і спроба аградазіць чыгуначныя пуці ўзяўшыся за рукі, ланцугамі. Для гэтага трэба было не меней 3—5 тысяч чалавек. Зброі і сродкаў абароны ў нас не было, ды гэта і да лепшага. І тады кіраўнік праваахоўных сіл, начальнік Беларускага ўпраўлення ўнутраных спраў на транспарце МУС БССР М. Чаргінца аддае распараджэнне сфарміраваць групы з ліку курсантаў, афіцэраў школ міліцыі, паставіўшы перад імі задачу весці дыялог з пікетчыкамі, пераконваць іх, каб спыніць блакаду найбуйнейшага чыгуначнага вузла краіны. Стомлены і заклапочаны, ён гутарыў з людзьмі, не абыходзячы і найбольш агрэсіўныя групы. І тым, убачыўшы, што з імі размаўляе генерал, размаўляе без пагроз, спакойна, паважліва, сталі разумець, што яны ўцягнуты ў буйнамаштатную авантуру, у арганізатары якоў былі свае далёкія ад спадзеваў простых людзей інтарэсы. Побач знаходзіліся і аўтобусы тэлебачання з Масквы, мільгалі і твары карэспандэнтаў папулярных перадачаў таго часу. Відавочна, яны чакалі, калі пачнецца калатнеча, кровапраліцца, каб пасля паказаць гэта краіне, сусветнай супольнасці.

Спрэчкі вяліся да хрыпаты, да ханання адзін аднаго за пінжакі і кіцелі, угзельнікі, спадзяюся, памятаюць гэта. Праца нашых груп гала свае вынікі. Паступова да вечара лік пікетчыкаў стаў памяншацца. Усю ноч мы працягвалі сваю працу, не спаў у гэтую ноч і генерал Чаргінца. Раніцай удалося прапусціць некалькі цягнікоў. Да вечара блакада чыгуначнага вузла была спынена. Зроблена гэта было мірным шляхам, ніводны чалавек не пацярпеў, ніхто не быў прыведзены ў міліцыю, бо гэта выклікала б абурэнне пікетчыкаў.

І сёння, на мой погляд, жонкі, дзеці, бацькі ўгзельнікаў тых падзей павінны аддаць даніну павагі і прызнаць дзяржаўнаму мудрасці Мікалая Іванавіча Чаргінца, нашага юбіляра.

(з нядаўняга ліста ў рэдакцыю “ЛіМа” Міхася РЫСЬКОВА, загадчыка музея адукацыі Магілёўскага дзяржаўнага абласнога інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі, г. Магілёў)

Падрыхтавала Саша ДОРСКАЯ

П'едэстал для творцаў

Рэспубліканскі конкурс на лепшы твор года "Залаты Купідон" сёлета праводзіўся ўпершыню. Яго заснавальнікамі выступілі міністэрствы адукацыі, культуры, інфармацыі, Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскі гарвыканкам. На прэмію прэтэндавалі кнігі паэзіі, прозы, драматургіі, мастацкай крытыкі і дзіцячай літаратуры, што выйшлі ў 2006 годзе. Пакуль змагання за права звацца лепшымі маглі толькі творы членаў Саюза пісьменнікаў Беларусі. У кожнай намінацыі (акрамя крытыкі) вылучыліся тры лаўрэаты, якія падчас Дня беларускага пісьменства ў Шклове былі ўзнагароджаны статуэткамі "Залаты Купідон", дыпламамі і грашовымі прэміямі. Плануецца, што гэты конкурс будзе штогадовым. Пераможцы распавялі нашым карэспандэнтам пра сябе і свае кнігі, падзяліліся ўражаннем пра літаратурны конкурс "Залаты Купідон".

Шлях да сапраўднага «Я»

Віктар ШНІП («Балады камянёў») — першае месца ў намінацыі «паэзія»:

— На пачатку працягнулі аналізаваць да «Балады камянёў»: «У новай кнізе лаўрэата прэміі імя Уладзіміра Маякоўскага Віктара Шніпа чатыры раздзелы. Першы — балады, у якіх адлюстроўваюцца шматвяковая гісторыя Беларусі і лёсы славетных людзей, якія жылі, працавалі і змагаліся за яе незалежнасць і росквіт. «Дарога да Храма» — другі раздзел, які складаецца з лірыка-філасофскіх мініяцюраў і вершаў, у якіх ёсць і слёзы, і любоў, і самота, і смех, цнота і грэх... У трэцім раздзеле — вершы пра каханне, сяброўства і вернасць. Чацвёрты раздзел — верлібры і бэлья вершы, у якіх паэт глядзіць на свет вачамі філосафа.» Да сказанага магу дадаваць, што ў кнігу ўвайшлі не толькі вершы, напісаныя ўжо ў XXI стагоддзі, але і твораў, што пісаліся і друкаваліся ў рэспубліканскім друку больш як дзесяць гадоў таму. Мая кніга — гэта вандроўка. Вандроўка па дарогах, адна з якіх працягвае другую, праз пакуты, праз патаемныя сховы свядомасці, праз асэнсаванне балючых ісцін... Кожны можа прыйсці па гэтых дарогах да свайго сапраўднага «Я». Можна было б манерна дадаць, што той, хто рушыць у гэтую вандроўку, то бок працягае маю кнігу, ніколі не будзе ранейшым або не вернецца... Але няхай такія заявы робяць стваральнікі штурчых ружаў. Будзе занадта манерным і сказаць, што «Балада камянёў» — гэта мая споведзь. Паэт у сваіх вершах і паэт у сваім рэальным жыцці — не зусім тоесны. Але свет, убачаны праз складаную сімваліку вобразаў, — гэта не мая прыдумка. Так бачыць Паэт ува мне. Так бачу я. Што ж, не я першы ствароў свой уласны міф. Толькі я і сам — частка гэтага міфа.

Што да перамогі маёй кнігі ў конкурсе, прызнаюся, не вельмі люблю афіцыйныя мерапрыемствы. Дый узнагароды — што яны ў параўнанні з насалодай творчасці? «Ты сам свой вышэйшый суд...» Але сціпла казаць: «Ой, што вы, я не варты... Я так, міма ішоў...» — гэта ўжо будзе поза, і не больш. Рэспубліканскі конкурс на лепшую кнігу ў нашай краіне праходзіў упершыню, але, нягледзячы на гэта, ён прайшоў так, як мае быць. І не дзіўна, бо яго праводзілі прафесіяналы. Вось некаторыя журналісты, якія асвятлялі гэтую падзею, паказалі сябе не з лепшага боку. Так у «Рэспубліцы»

замест Віктара Шніпа «Залатога Купідона» атрымаў паэт Віктар Шніт... Вядома, лагічна было б скарыстацца нагодай ды выдаць сябе за «ўнука лейтэнанта Шніта»... Але... Не будзем чапаць памяць славетнага рэвалюцыянера, а таксама Шуры Балаганова.

Мне, як намесніку галоўнага рэдактара выдавецтва «Мастацкая літаратура», вельмі прыемна, што ўсе вышэйшыя ўзнагароды конкурсу атрымалі пісьменнікі, чые кнігі выйшлі ў нашым выдавецтве. І сёння, гледзячы ў 2008 год, магу смела заявіць, што пераможцамі Рэспубліканскага конкурсу на лепшую кнігу за 2007 год таксама будуць кнігі пісьменнікаў, што выйшлі ў «Мастацкай літаратуры». Словам, купляйце і чытайце кнігі «Мастацкай літаратуры»!

«Не «Чырвоная кніга», а блакітны зборнік»

Андрэй СКАРЫНКІН («Чырвоная кніга») — другое месца ў намінацыі «паэзія»:

— Да сваёй кніжкі, якая атрымала другое месца ў конкурсе, стаўлюся абіякава. Не магу сказаць, што яе выхад вельмі мяне ашчаслівіў, бо засталася шмат пытанняў да «Мастацкай літаратуры». Справа ў тым, што рукапіс, які я планаваў выдаць у гэтым выдавецтве, без майго ведама скарацілі ў пяць разоў. Я не мог гэта пракантраляваць, бо ў час падрыхтоўкі выдання знаходзіўся на бальнічным ложку. У мяне была магчымасць паглядзець адрэдагаваны рукапіс толькі за паўтары гадзіны на тэрыторыі выдавецтва, мне нават не далі ўзяць яго дадому, каб грунтоўна прачытаць. Першапачатковая задатка гучная назва «Чырвоная кніга» ўжо не падыходзіла для такога сціплага выдання, таму я хацеў змяніць яе на «Маціёлы» — гэта мае любімыя кветкі, і ў кніжцы ёсць верш з такой назвай. Але перайменаваць кніжку мне таксама не дазволілі. У выніку атрымалася не «Чырвоная кніга», а блакітны зборнік. Акрамя таго, у кнізе не засталася ніводнага паэмы, ніводнага верша-прысвячэння — майму дзеду, які загінуў на вайне, дзецям, маці, каханым жанчынам. Няма вершаў, звязаных з трагічнымі падзеямі нашага часу: «Бітва на Нямізе», «Барынцава гора», «Пакаянае» і інш.

Канечне, я не супрацоўнік выдавецтва, каб друкаваць

сваю кнігу ў тым выглядзе, у якім хачу яе бачыць. «Мастацкая літаратура» мае права дыктаваць свае ўмовы, але ўсё ж такі трэба ставіцца да творчасці сучаснікаў з павагай.

У 2001 годзе ў Маскве выйшла вялікая кніга маіх твораў «Альфа і амега», яна ўключае амаль 600 старонак. А вось гэтае выданне на раздзеле не адлюстроўвае маёй творчасці. Гэта ўсё адно, што падысці да акіяна, зачарпнуць вады ў трохлітровы слоік і сказаць, што гэта і ёсць акіян. Калі б гэтая кніга выйшла гадоў дваццаць таму, яна магла б стаць для мяне радаснай падзеяй.

І тым больш я не чакаў, што гэтае выданне будзе вылучана на прэмію. Канечне, гэта прыемна, і здорава, што Саюз пісьменнікаў Беларусі ладзіць такія конкурсы, гэта значыць, што ён працуе, працягвае ініцыятыву. Але я лічу, што самая вялікая прэмія — гэта калі аўтара памятаюць і пасля смерці, калі на могілках ляжаць кветкі. Я ніколі не вылучаў сябе ні на якія прэміі і вылучаць не буду. Спадзяюся, людзі самі ацэняць з часам.

Свята пісьменства павінна быць жывым

Змітрок МАРОЗАЎ («Вяртанне да цішыні») — трэцяе месца ў намінацыі «паэзія»:

— У кнігу «Вяртанне да цішыні» ўвайшлі вершы, санеты, большасць з якіх раней ужо выходзіла ў перыядычных выданнях. Вершы для кніжкі збіраліся даволі доўга — можна сказаць, што тут змешчаны мае лепшыя творы за апошнія шэсць гадоў. Я не спышаўся выдаваць гэты зборнік, бо хацелася пераасэнсаваць напісанае і перажытае, паглядзець на пройдзенае з вышынні свайго ўзросту. У вершах думкі пра вёску, з якой мае карані, пра вясковых людзей, іх побыт і жыццё. І хоць гэта далёка не першая мая ўзнагарода, але заўсёды вельмі прыемна атрымаць такую адзнаку сваёй творчасці.

Канечне, ніводная прэмія не вызначае важкасці творцы і яго кнігі. Галоўнае — гэта ўвага чытача. Я лічу, што ёсць у нас пісьменнікі, якія ўвогуле застаюцца недаацэненымі. Напрыклад, паэт Уладзімір Мазго, які плённа працуе з году ў год. Можна сказаць, што ён сапраўдны чарнарабочы літаратурнага цэху і заслугоўвае адзнакі ў галіне дзіцячай літаратуры. Часта застаецца па-за ўвагай творчасць та-

ленавітых людзей, якія працуюць на перыферыі. Напрыклад, можна ўгадаць добрага паэта з Паставаў Алеся Жыгунова.

Калі казаць пра арганізацыю конкурсу «Залаты Купідон», то, на маю думку, пры правядзенні такога літаратурнага свята не трэба забывацца на вядомых ураджэнцаў той мясціны, дзе яно адбываецца. Не прагучалі імёны паэтаў Анатоля Сербантовіча, Сцяпана Гаўрусёва, якія нарадзіліся на Шклоўшчыне. Іх унёсак у беларускую літаратуру значны, і памяць гэтых сьлінных майстроў слова павінна быць увекавечана. Трэба памятаць не толькі пра класікаў, а і пра тых, хто жыві і працаваў нядаўна. Мне падаецца, іх імёны абавязкова павінны згадацца ў сцэнарыях такіх літаратурных конкурсаў.

Дзень пісьменства — гэта свята творчых людзей. Хацелася б, каб яно было жывым. У кожным куточку Шклова гралі і спявалі музычныя калектывы з розных раёнаў Магілёўшчыны. А вось паэты амаль не чыталі вершаў. А без гэтага, вядома ж, свята губляе нешта каштоўнае, адметнае, непаўторнае.

Уліс трапіць у Расію

Уладзімір ГНІЛАМЁДАЎ («Уліс з Прускі») — першае месца ў намінацыі «проза»:

— Пра сваю кнігу «Уліс з Прускі» мне казаць цяжка. Я чалавек сціплы і баюся, каб залішне не перахваліць яе. Я шмат працаваў над «Улісам». Мне хацелася паказаць чалавека XX стагоддзя, ці дакладней, чалавека ў пільні часу мінулага стагоддзя. Пачаў працаваць над раманам я недзе ў 90-я гады, раіўся з некаторымі калегамі, пісьменнікамі. Напрыклад, з У. Калеснікам, які сказаў сваё «добра». Мой герой плыве, выплывае ў хвалях вялікага чалавечага мора. Гэта вельмі павучальна, таму што XX стагоддзе мае шмат «белых плямаў», а ў гісторыі застаецца толькі тое, што ўхвалена літаратурай. Галоўны герой — мой зямляк, нават аднавясковец, з Брэстчыны, які паехаў у Амерыку, каб зарабіць там грошай і расплаціцца за крэдытны. Прабыў ён там з 1907 па 1913 гг. уключна. Гэты герой для мяне як люстра, у якім адбіваецца характар людзей, іх усмешкі, бачыцца зменлівае жыццё. І гэта цікава. Напачатку я рабіў раман для сябе, думаў, што гэта жарты, а потым захапіла. Дарэчы, ужо выходзіць працяг «Уліса з Прускі» — новы раман «Расія». Назва невыпадковая: цяпер мае зямлякі трапляюць у Расію, куды іх прывяло бежанства 1915 г., калі Заходнюю Беларусь ціснуў немец, і цар аддаў загад праваслаўным людзям выпраўляцца ў Расію. Уліс — гэта Адысей у лацінскай транскрыпцыі. Не ведаю, ці нагадвае мой галоўны герой Лявон Кужаль чым-небудзь Уліса, ці Адысея, але гэтак таксама вандруўнік, якога вучыць жыццё. У пэўным сэнсе гэта раман-выхаванне. Цікава паказаць чалавека ў памылках, набытках, страхах, расчараваннях, удачах, няўдачах і г. д. Я цешу сябе думкай, што напісаў пра ўсё проста, шчыра, нумудрагеліста, дасціпна, а ў гэтым і задача пісьменніка. Мова пісьменніка — мова вобразаў.

Пісьменніцтва — зманлівая дарога.

Сярод сваіх калег-канкурэнтаў я б вылучыў кнігу Анатоля Казлова. Шчыра скажу, ён піша лепш за мяне і варты высокай узнагароды. Але атрымалася так, як атрымалася. Мая кніга — асобны раман, а ў Анатоля — зборнік прозы. Таму, магчыма, журы прысудзіла першы прыз мне.

Канечне, першы конкурс заўсёды ў нейкім сэнсе эксперыментальны. Прыемна, што на цябе звярнулі ўвагу, адзначылі. Арганізацыя спадабалася. У будучым, думаю, конкурс будзе расці не толькі ў колькасці ўдзельнікаў і маштабах, а і ў памерах ганарараў лаўрэатам.

Вяртанне да Айчыны старажытных радзімічаў

Наталля ГОЛУБЕВА («Радзімічы») — трэцяе месца ў намінацыі «проза»:

— Па-першае, я хачу шчыра падзякаваць усім чытачам, якія дакрануліся да гэтай кнігі, каму яна спадабалася і хто выказаў свае адносіны да яе. Для мяне гэта важна. Я атрымала шмат водгукі, і вельмі прыемна, што беларуская старажытная гісторыя, насычаная падзеямі і ўнікальнымі традыцыямі, цікавіць сучаснага чытача.

Кніга «Радзімічы» — гэта першая частка дылогі «Зямля няскораная». Двухтомнае выданне выйдзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў снежні гэтага года. Мне хацелася данесці не толькі дух таго складанага перыяду родаплемянных адносін, але ж і з максімальнай дакладнасцю ўзнавіць быт радзімічаў, іх адзенне, цікавыя абрады, вельмі моцныя па сваім патрыятызме і любові да роднай зямлі, а таксама лад жыцця, вясенныя, палітычныя кантакты з іншымі плямёнамі і Кіеўскай Руссю і тое, што радзімічы карысталіся павагай далёка за сваімі межамі не толькі як воіны, але ж і за тое, што здабывалі руду і кавалі лепшую зброю на еўрапейскай тэрыторыі. З гэтай мэтай выкарыстоўваліся вельмі грунтоўна апошнія працы беларускіх навукоўцаў, археолагаў, архіўныя крыніцы Чачэрскага, Крычаўскага ды іншых музеяў. У кнізе захоўваюцца рэальныя назвы паселішчаў, дзе адбываліся падзеі і якія існуюць і цяпер — гэта вёскі Чачэрскага раёна — Бяляеўка, Нясімаркічы і іншыя, рэкі Покаць, Сож, Проня, Бася.

Я таксама ўдзячная Саюзу пісьменнікаў Беларусі, які вылучыў мяне на атрыманне ўзнагароды, і арганізацыянаму камітэту, які прыняў такое рашэнне. Правядзенне першага літаратурнага конкурсу на лепшы твор года — гэта сапраўды значная падзея ў літаратурным жыцці краіны. Мы ўбачылі, што маем вялікі творчы патэнцыял, што ў нас шмат таленавітых людзей, а такія конкурсы даюць магчымасць не толькі прадставіць на суд чытача шматжанравыя творы, але ж і адкрыць новыя імёны. Таму я хачу шчыра павіншаваць маіх паважаных калег па пры, тых, хто стаў лаўрэатам гэтага конкурсу, пажадаць ім творчых поспехаў. А мы будзем чакаць новых імёнаў, новых цікавых твораў у наступным годзе.

Дзятва ў крыўдзе!

Іван МУРАВЕЙКА («Вагіца з крыніцы») — першае месца ў намінацыі «дзіцячая літаратура»:

— Сёння даволі многа добрых дзіцячых паэтаў, і, прызнаюся, я не чакаў, што мая кніга «Вагіца з крыніцы» атрымае першую прэмію ў намінацыі «дзіцячая літаратура». На жаль, сам я не змог прыехаць у Шклоў, каб атрымаць узнагароду, але такая ўвага да маёй творчасці, безумоўна, вельмі прыемная. Кніжка складаецца з гумарыстычных вершаў, загадак, невялікіх казачак для дзяцей малодшага школьнага ўзросту. Асноўныя тэмы твораў — родны край, прырода, мова, дзіцячы свет.

Кніга выйшла накладам 2 тысячы асобнікаў, але для дзіцячага выдання гэта вельмі мала, бо ў Беларусі больш як 4 тысячы школ, акрамя таго, трэба забяспечыць беларускамоўнымі кніжачкамі дзіцячыя садкі і бібліятэкі. Дзятва ў крыўдзе! Сёння ў дзіцячыя садкі кнігі амаль не паступаюць — толькі тыя, якія прыносяць бацькі. А попыт на дзіцячую літаратуру вялікі, бо нават калі я пытаюся ў бібліятэках пра свае кнігі, то мне кажуць, што ўсе яны на руках. Сёння няма асобнага выдавецтва дзіцячай літаратуры, і вельмі шкада, што гэтай справе надаецца мала ўвагі.

Хатка, пабудаваная з апавяданняў і казак

Міхась ПАЗНЯКОЎ («Вавёрчына хатка») — другое месца ў намінацыі «дзіцячая літаратура»:

— У адрозненне ад маіх папярэдніх кніг, якія складаліся з вершаў, загадак, скарагаворак, вершаваных казак, лічылак, смяшынак, небыліц, калыханак, гэтае выданне змяшчае праязныя творы. У «Вавёрчыну хатку» ўвайшлі дванаццаць апавяданняў і шэсць казак. Апавяданні на самыя розныя тэмы: узаемаадносіны чалавека і прыроды, любоў да роднага краю, стасункі паміж дзецьмі. Сюжэты былі падказаны ўласнымі ўспамінамі з дзяцінства, а таксама маімі дзецьмі. Мэта — выхаванне ў юных чытачоў дабрыні, чуйнасці, працавітасці, цікавасці да нашай гісторыі, любові да чалавечай працы, да Радзімы.

Казкі распавядаюць пра тых радкіх жывёл і расліны, якія ўвайшлі ў Чырвоную кнігу. У асноўным яны пісаліся па заказе для выдання «Чырвоная кніга ў казках і вершах беларускіх пісьменнікаў».

Мне вельмі пашанцавала з мастаком. Кнігу афармляў Ула-

дзімір Аніска, з якім я працую ўпершыню. Ілюстрацыі атрымаліся вельмі яркавыя і жывыя.

Хутка выйдзе з друку мая новая кніга для дзяцей «Падарожжа ў краіну загадак». У ёй — больш як 500 загадак на самыя розныя тэмы, напісаныя вершаванай мовай. Гэта традыцыйныя загадкі, матэматычныя, лінгвістычныя... Кніга аформлена вядомым мастаком Сяргеем Волкавым і падрыхтавана РВУ «Літаратура і Мастацтва».

Увогуле, хачу адзначыць, што беларуская дзіцячая літаратура вельмі багатая. Мне падаецца, што калі сабраць дзіцячыя творы ўсіх народаў свету, то, напэўна, сярод ста тамоў адзін будзе займаць творчасць нашых аўтараў. І сёння для многіх беларускіх пісьменнікаў дзіцячая літаратура ў творчых абсягах і планах з'яўляецца не менш важнай, чым дарослая. Імёны можна пералічаць вельмі доўга: Раіса Баравікова, Валянцін Лукша, Уладзімір Мазго, Аляксей Бадак і многія іншыя. Ёсць і такія пісьменнікі, якія пішуць толькі для дзяцей — напрыклад, наш ветэран, адзін са старэйшых беларускіх пісьменнікаў, Іван Муравейка. Таму думаю, што шмат аўтараў заслугоўваюць узнагароду за сваю творчасць, і ў конкурсе «Залаты Купідон» ніколі не будзе недахопу ў намінантах.

Што да арганізацыі самога конкурсу, то, мне падаецца, трэба пашырыць кола ўдзельнікаў. Было б добра, каб аддзяленне СПБ і мясцовыя ўлады першы этап гэтага конкурсу праводзілі ў кожнай вобласці — каб вылучалася некалькі кандыдатаў, і прапановы дасылаліся ў Саюз пісьменнікаў. Трэба ўлічваць і парадны творчых секцый Саюза пісьменнікаў Беларусі і выдавецтваў, а пасля, як і было раней, канчатковы выбар лаўрэата аддаць на суд вялікага журы, у якое ўваходзяць прадстаўнікі міністэрстваў, усіх зацікаўленых арганізацый і ўстаноў.

Увогуле такія конкурсы — гэта вялікая справа, і добра, што адзначаецца менавіта пісьменніцкай праца. Бо часцей за ўсё кніга ацэньвалася як рэч — афармленне, вокладка, якасць друку, паперы, а змест улічваўся ў другую чаргу.

Чаму мой верш навучыць...

Ніна ГАЛІНОЎСКАЯ («Палёт з Карлсанам») — трэцяе месца ў намінацыі «дзіцячая літаратура»:

— Кніга «Палёт з Карлсанам», якая заняла трэцяе месца на рэспубліканскім конкурсе «Залаты Купідон» у намінацыі «дзіцячая літаратура», выдавалася да майго юбілею. Сюды ўключаны як ранейшыя, так і новыя вершы. Я — педагог па адукацыі і заўсёды думаю, чаму мой верш навучыць. Я чую дзяцей, і ў мяне баліць сэрца, што яны ў сваім лексіконе ўжываюць «дрэнныя» слоўцы. У кнізе дзеці знойдуць смяшынку, загадкі, скарагаворкі і інш. Аформлена ўсё забаўляльна і павінна дапамагчы ў выхаванні.

Мае далейшыя планы пакуль акрэсліць цяжка. Буду пісаць з ухілам на дабрыню, чалавечнасць, недзе сур'езна, недзе жартаўліва. А ўвогуле — казку хацелася б напісаць.

Сам конкурс мне спадабаўся. Узнагароджанне праходзіла ў

Шклове падчас Дня беларускага пісьменства. Я сама са Шклоўшчыны, і калі аўтобус толькі пад'язджаў да раённага цэнтра, у мяне сэрца пачало стукіць часцей. Горад прыгожы, чысценькі, людзі прыветлыя, атмосфера святочная. Цырымонія таксама вельмі прыгожая, але мне здалася, што ўсё трошкі зацігнута. Патрэбна было разбавіць музычныя выступленні вершамі паэтаў. Усім вядома, што спачатку было слова. Таму ў гэты дзень у Шклове павінны былі гучаць вершы.

Нязгасная свечка памяці слаўтых беларусаў

Алесь МАРЦІНОВІЧ («Свечка на золкім ветры») — першае месца ў намінацыі «крытыка»:

— Кніга «Свечка на золкім ветры», што атрымала прэмію конкурсу «Залаты Купідон», працягвае цыкл кніг, якія спачатку называў «Хто мы, адкуль мы», але ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» прыдумала, як мне падаецца, лепшую назву. Цяпер серыя называецца «Гісторыя ў асобах». У гэтай кнізе распавядаю пра беларусаў, якія шмат зрабілі для сваёй айчыны і засталіся ў гісторыі. Тут згадваюцца не толькі вядомыя землякі, але і тыя, пра якіх, на жаль, мы забыліся. Таксама ўвайшлі ў кнігу артыкулы пра беларусаў, якія зрабілі значны ўнёсак у культуры іншых народаў, і пра замежнікаў, якія добрымі справамі праславіліся на беларускай зямлі. У кнізе змешчана больш як дваццаць эса, нарысаў, дакументальна-мастацкіх біяграфій.

На сёння ў гэтай серыі выйшла ўжо дзевяць маіх кніг: «Зерне да зерня», двухтомнік «Хто мы, адкуль мы», «У часе прасветленыя твары», «Элегія забытых дарог», «Сполахі далёкіх зарніц», «Свечка на золкім ветры», «Птушкі з пакінутых гнездаў», а сёлета выдавецтва «Беларусь» выпусціла яшчэ адну кнігу «Хто мы, адкуль мы» (на вокладцы не пазначана, але гэта трэці том). У хуткім часе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйдзе мая чарговая кніга, якая называецца «Маладзік над заснежаным шляхам».

Мне падаецца, конкурс «Залаты Купідон» — гэта добрая, сучасная задумка. Раней, у савецкія часы, з'ява правядзення такіх конкурсаў была звычайнай. Існавалі закрытыя конкурсы на лепшы мастацкі твор у розных жанрах. Творы кожнага з пераможцаў друкаваліся асобным выданнем. Міністэрства культуры часта арганізоўвала конкурсы на лепшыя п'есы, а разам з тым на лепшыя інсцэніроўкі паводле твораў вядомых пісьменнікаў. П'есы потым ставіліся ў тэатрах, інсцэніроўкі гучалі па радыё. Такія конкурсы і прэміі — справа вельмі важная, і спадзяюся, што «Залаты Купідон» будзе праходзіць штогод.

Пакуль яшчэ рана казаць, хто з крытыкаў мог бы стаць лаўрэатам прэміі ў наступным годзе, бо невядома, якія кнігі яшчэ будуць выдадзены. Але ўжо выйшла добрая кніга літаратурна-крытычных артыкулаў Уладзіміра Казберука. Я лічу, што яна варта ўвагі і можа таксама быць намінаравана на «Залаты Купідон» у 2008 годзе.

Саша ДОРСКАЯ, Яўген БЕЛЬСКІ

На карысць літаратуры і Айчыны

Нягледзячы на тое, што пісьменнік Алесь Кажадуб ужо шмат гадоў стала жыве ў Маскве, яго прысутнасць у беларускім літаратурным прасэсе дастаткова адчувальная. Па-першае, ён працягвае пісаць — па-беларуску — і друкаваць у айчынных літаратурных выданнях. Па-другое, з нядаўняга часу з'яўляецца галоўным рэдактарам «Лада» (раней — у ім жа — займаў пасаду намесніка галоўнага рэдактара) — сумеснага праекта «Літаратурнай газеты» і Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы. Праекта, які пад яго кіраўніцтвам на сваіх публікацыях тэматычна стаў больш «беларускім».

— «Лад» існуе з сакавіка 2002 года. Ад пачатку ставілася задача з яго дапамогай знаёміць расійскага чытача з беларускай культурай. Але папярэдняе кіраўніцтва ўсё ж дамагалася, каб было 50 на 50: напрыклад, 50 працэнтаў расійскіх твораў і 50 — беларускіх. З чым я не пагаджаўся, бо расійскую літаратуру прадстаўляе сама «Літаратурная газета». Тым больш, што «Літаратурка» выходзіць штодзень, а «Лад» мы стараемся выпускаць раз на месяц. Якім ён атрымаваўся па тэматычнай насычанасці, што нам удаецца, што не — меркаваць чытачу, але мы стараемся паказаць увесь спектр беларускай літаратуры.

— «Лад» трапляе да ўсіх падпісчыкаў «Літаратурнай газеты» незалежна ад таго, у якой краіне яны жывуць?

— Так. А тыраж «Літаратуркі» сёння складае 128 000 экзэмпляраў. Пры гэтым, тыраж у Ізраілі — 22 000 экзэмпляраў, у Вялікабрытаніі — 9 000, у Грэцыі — 3 000. У Франкфурце-на-Майне для Еўропы і ЗША друкуецца 6 000 экзэмпляраў. Ну і, вядома ж, ёсць шмат падпісчыкаў у краінах СНД.

— Ці можна павялічыць аб'ём «Лада»? І ці можна ён з часам стаць самастойным выданнем?

— Для гэтага неабходна іншае фінансаванне. Канечне, і ў першым, і ў другім выпадках ён нешта набыў бы, але і шмат бы страціў. Адна справа, калі «Лад» выходзіць як дадатак да «Літаратурнай газеты» і распаўсюджваецца разам з ёй, і зусім іншая, калі з гэтым праектам самастойна выходзіць на рынак.

— Хто асноўны падпісчык «Літаратуркі»?

— Той жа, што і ва ўсе часы, — інтэлігенцыя ці, скажам так, інтэлігентныя людзі ў самым шырокім сэнсе гэтага слова. Той, хто хоча чытаць сур'езную літаратуру, каго цікавіць сур'езныя аналітычныя артыкулы пра культуру, навуку ажно на тыя ж сацыяльныя тэмы. Дарэчы, адметнасць нашага выдання ў тым, што яно часта ўзнімае такія праблемы — безумоўна, важныя, — пра якія можна гаварыць толькі ў «Літаратурнай газеце», ці, прынамсі, падае іх у тым разрэзе, у якім не падаюць іншыя выданні.

— Ці з'явіліся ў Расіі за апошнія дзесяцігоддзі новыя літаратурныя газеты?

— Яны то з'яўляюцца, то знікаюць. Але такога выдання, якое б магло паспаборнічаць у папулярнасці з той жа «Літаратурнай газетой», не з'явілася. Іншая справа, што ёсць газеты, якія даволі вялікае месца на сваіх старонках удзяляюць літаратурнаму жыццю краіны. Скажам, «Независимая газета»...

— Вы добра ведаеце як беларускую, так і рускую літаратуру, у тым ліку і найноўшую. Вы не малі б параўнаць іх?

— Сучасная беларуская паэзія мне наогул больш падабаецца, чым руская. Яна больш традыцыйная — і за кошт гэтага толькі выйграе. На жаль, уся еўрапейская паэзія адыходзіць ад сваіх традыцый, ад класічных форм, ад рыф-

мы. Але ці не і з-за гэтага таксама яна губляе сваё чытача?

Што датычыць прозы... Руская проза вельмі розная па сваіх напрамках, па жанрах. Вядзь, і пра беларускую можна сказаць тое ж.

— Сёння ў беларускіх кнігарнях не шмат знойдзеш навінак рускай літаратуры, якую можна аднесці да так званай сур'езнай літаратуры. Яна да нас проста не трапляе, ці падобная сітуацыя і ў расійскіх кнігарнях?

— Канечне, сур'езнай літаратуры сёння цяжэй даходзіць да чытача і ў Расіі. Яе кінуты ў рынак і сказалі: выжывай як хочаш. Хоць апошнім часам на гэтую праблему звяртае ўвагу і ўлада. Вы, напэўна, ведаеце, што наступны год у Расіі аб'яўлены годам чытання. Цяпер жа чытаюць у асноўным масавую літаратуру. Як яно будзе далей — ніхто не ведае, але хацелася б павярнуць, у першую чаргу, малодзе пакаленне да сур'езнай кнігі, тыражы якой сёння, на вялікі жаль, у дзесяткі, сотні разоў меншыя за тыражы масавай. Але кнігагандаль жыве паводле сваіх законаў, ён зарабляе грошы.

— Дарэчы, «Літаратурная газета», і «Лад» таксама «спецыялізуецца» на сур'езнай літаратуры. Дзяржава нейкім чынам вам дапамагае?

— У нас няма прамой дзяржаўнай падтрымкі. «Літаратурная газета» належыць пэўнай кампаніі, якая проста дазваляе газеце жыць паводле тых законаў, якія мы для сябе вызначылі. А законы такія: адлюстроўваць на сваіх старонках увесь спектр расійскай літаратуры. Разам з тым, мы самаакупнае выданне. Ёсць у нас і камерцыйныя праекты, як той жа «Лад». А з новага года плануецца праект, прысвечаны ўвогуле краінам СНД. Вось мы часта гаворым, што беларуска-расійскія літаратурныя адносіны сёння знаходзяцца на не вельмі высокім узроўні. Але, у той жа час, яны не самыя горшыя, калі параўноўваць з іншымі краінамі СНД. Не так даўно да нас у рэдакцыю завялі пісьменнікі з Казахстана. Гэта было як з'яўленне марсян. Выраслі новыя пакаленні пісьменнікаў, пра якія ў той жа Расіі нічога невядома. Украінскую літаратуру кепска ведаем, яна мала перакладасца ў Расіі. Я ўжо не кажу пра Прыбалтыку. Аднойчы быў у Эстоніі, да мяне палішоў Ааду Хінт, а гэта ж класік савецкай літаратуры, народны пісьменнік Эстоніі, і пытаецца: ці помняць яго. Ну, я ўспомніў, у мяне ўсе-ткі філалагічная адукацыя. Дык ён ледзь-не праслязіўся, разумеете. А вось палітологіі маладыя эстонскія пісьменнікі — на жаль, мне іх імёны ўжо нічога не гавораць.

— Якімі тыражамі разыходзяцца кнігі вядомых, але не камерцыйных расійскіх пісьменнікаў?

— Тыражы невялікія — ад трох да дзевяці тысяч экзэмпляраў. Бываюць, праўда, часам і большыя — скажам пятнаццаць тысяч. Тут што яшчэ вельмі важна. Сёння выдавецтвы шмат выдаюць кніжных серыяў. І калі твая кніга трапляе ў адну з іх, то адразу шмат якія праблемы ў аўтара знікаюць, у тым ліку, і як набраць пэўны тыраж, бо многія часта купляюць твор менавіта з-за папулярнай серыі, у якой ён выходзіць.

— Знакаміць словы Яўгена Еўтушэвіча пра тое, што «паэт у Расіі больш чым паэт» — наўрад ці можна прымяніць да сённяшніх расійскіх рэалій. Цяпер тэлебачанне валадарыць думамі людзей, а не літаратура...

— Так, пісьменнік сёння нічога не можа зрабіць, апроч таго, як выказаць публічна свае адносіны да пэўнай праблемы праз мастацкі твор ці нейкі артыкул. А тэлебачанне — гэта ўвогуле вельмі балючая тэма. Вось мы раней казалі, што цензура — гэта вельмі кепска, што на тым жа тэлебачанні шмат выразаецца. Сёння, часам, наадварот, выразаецца тое, што павінна быць, а тое, чаго не павінна быць, застаецца. Вось вам яркавы прыклад. У Санкт-Пецярбургу прайшла сустрэча прэзідэнта Пуціна з творчай інтэлігенцыяй. Дык тэлевізійнікі з усёй гэтай сустрэчы далі ў эфір толькі адно пытанне, яно датычыла Дома акцёра. А на самай справе там ішла вельмі сур'езная размова, у тым ліку і пра літаратуру. Пра тое, што стан літаратуры не адпавядае таму месцу, якое займае Расія ў свеце. Што рускі пісьменнік зусёды меў у свеце свой адметны голас. Гэта быў голас Пушкіна, Талстога, Дастаеўскага. І да гэтага трэба імкнуцца і сёння — на карысць літаратуры, на карысць Расіі.

Гутарыў Алесь БАДАК

Служэнне Зямлі

— Як мундзір свой у шафу павесіў — Распачаў незвычайнае шво, — так сказаў пра сябе паэт Браніслаў Ермашкевіч. Ужо ў другой палове жыцця, стаўшы ваенным пенсіянерам, ён пачаў пісаць вершы.

Пакуль служыў у арміі, давалася шмат павандраваць. І хаця родам ён з Беларусі, беларускай мовай не карыстаўся. Нягледзячы на гэта, вершы пачаў пісаць па-беларуску. Зусім няпроста было яму, асабліва напачатку, займацца творчасцю. Давалося вучыцца і дапамогі прасіць у прафесійных літаратараў, працаваць са слоўнікамі:

Для мяне слоўнік —
важкі гарадчык:
Я на ўзмежку
двухмоўя стаяў,
І як вынік настойлівай
працы —
Памяркоўная кніжка мая.

Кніга "Зямлі маёй нераўнавага" — трэцяя ў паэтычнай біяграфіі аўтара. Яна складаецца з новых вершаў апошніх гадоў і лепшых, выбраных з першых дзвюх кніг. Назва яе — сімвалічная. Як прызнаўся паэт, гэта нераўнавага яго асабістага ўспрымання рэчаіснасці: паміж старым і новым Гродна, паміж каталіцкім і праваслаўным веравызнаннем. Дарэчы, будучы па хрышчэўні католікам, паэт усё больш хіліцца да праваслаўя, бо тут знаходзіць яго душа больш разумення і падтрымкі. Тут — найбольшае адчуванне Бога, шлях да якога паэт шукае:

Пахмурнасць
з прышласці змахнём.
Да ліку Бога дакранёмся,
Грахі агнуціць —
уздыхнём
І водару зямлі нап'ёмся.

Лірычны герой Браніслава Ермашкевіча — чалавек Зямлі. Ён вывучае і аналізуе сваё месца на ёй, працуе на яе карысць, упрыгожвае яе, у тым ліку і вершамі. Невыпадкова папярэдняя кніга

паэта называлася "Навучанне зямлёй". Тэма зямлі, жыцця на ёй у розных яго праявах — лейтматыў творчасці паэта. "Рака Жыццё — мая дарога"... — гаворыць ён у адным з вершаў, а ў другім дадае: — Мая зямля, пры пахаванні, які я ёсць, такім прымі".

Аўтар вылучыў у кнізе шэсць раздзелаў. Першы з іх, відаць, самы для яго значны, — гэта вершы пра Беларусь, прысвячэнні яе славытм песнярам: Янку Купалу, Якубу Коласу, М.Багдановічу, А. Пашкевіч, М. Васільку. Усе яны для Браніслава Ермашкевіча — Настаўнікі на літаратурнай ніве; іх радкі — жыватворная крыніца, да якой хочацца прыпасці і ў часіну радасці, і гора, каб наталіцца іх моцай і чысцінёй і адчуць шчасце "пражыць свой век на зямлі, дзе ступала нага песняра...".

Астатнія пяць раздзелаў — тэматычна разнастайныя: шляхі-дарогі зямныя праз час і прастору, каханне, краявіды Гродна і Прынямоння, прырода ў розныя поры года. Тут і лірычныя радкі з налётам светлай тугі:

Над пераспяваю зямлёю
Агністы вечар
струны гушкаў:
З палёў,
запознена зялёных,
Да вольных гульняў
клікаў пушак.

І патрыятычныя — прызнанне ў любові роднаму гораду:

За чуласць да мяне
і цэльна
Гародні я выказваю
пазязку.

І філасофскія — разважанні пра незваротнасць былога і яго прысутнасць у сучасным, што як быццам

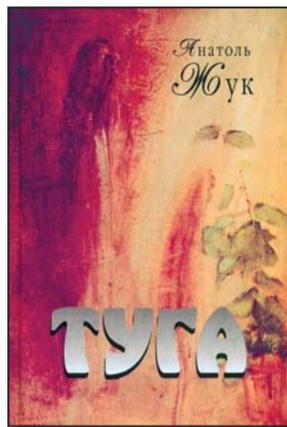
бы кожнаму вядома, але заўсёды спасцігаецца чалавекам праз асабістыя пакуты, боль і змірэнне з непазбежным:

Ох, як шкада!
Як на душы мне гола,
Што шлях ад слоты
ўберагчы не змог.

Былы ваенны, Браніслаў Ермашкевіч і сёння звычайна служыць — краіне, Зямлі, сям'і, сваім ідэям, літаратуры... У шэрага яго вершаў слова "служыць" з'яўляецца ключавым: "Заўжды айчыннае зямлі служыць аддана заклікалі", "Служым роднай Беларусі, ношу цяжкую нясём".

Часам паэт стварае ўласныя неалагізмы: "Прада мной разнасцежыцца Гродна", "У марах летуценню над шашою", "Плыву чайном туды, дзе морна...", "Як быццам бы русалку ўбудзіў" і іншыя. Наколькі яны дарэчы — вырашаць чытачу. Хочацца адзначыць таксама, што Браніслаў Ермашкевіч неаднаразова звяртаецца да цвёрдай формы верша — у яго кнізе шмат трыялетаў і санетаў. Паспрабаваў ён сябе таксама ў жанрах оды: "Зямлю радную ўсхваляю гэтай ласкаваю одай..." і песні: "Мой горад", "Гімн гораду Гродна". З апошнім тэкстам Браніслаў Ермашкевіч мяркуе прыняць удзел у конкурсе на лепшы твор, які можа стацца гімнам горада Гродна.

Галіна САМОЙЛА
г. Гродна

Імя Анатоля Жука сёння мае шырокую вядомасць у культурных колах Беларусі. Таленавіты акцёр, выканаўца мноства бліскучых роляў у кіно, тэатры, на тэлебачанні, радыё, заслужаны артыст... Аматарам літаратуры ён знаёмы па сваіх адметных праяўных творах, якія ў розныя гады друкаваліся ў перыядычных выданнях, тройчы выходзілі асобнымі кніжкамі. Здавалася б, дастаткова для адоранай творчай асобы. Але ж не — Анатоль Жук спрабуе яшчэ праявіць сябе як паэт. У гэтым годзе ў выдавецтве "Кнігазбор" пабачыла свет першая ягоная вершаваная кніжка — "Туга". Гожа томік, вокладка, густоўна аздабленая мастаком Алесем Сушам. Што ж чакае пад ёй зацікаўленага чытача? Расчараванне або эстэтычнае задавальненне ад судакранання з яшчэ адной гранню таленту неардынарнай, харызматычнай асобы творцы?

Тэатр аднаго паэта

Адразу, пры першай спробе "расшыфраваць", спасцігнуць сэнс, закладзены аўтарам у назву зборніка, міжволі задаешся пытаннем: "туга" — гэта што? Жыццёвы набытак аўтара, або яго спосаб спасціжэння рэчаіснасці — праз прызму тугі, шкадавання аб нечым, што было, або што не адбылося? Чым нараджаюцца туга, калі яна настолькі важная для пісьменніка? Чаму менавіта "туга", а не смутак, не самота? Усё гэта інтрыгуе, прымушае шукаць адказу на пытанне. Пакрысе, заглябляючыся ў стыхію кнігі, пачынаеш спасцігаць светапогляд аўтара, які бярэ свой выток у стыхійным, рэфлексійным адчуванні рэчаіснасці. Прыходзіць разуменне, што туга — гэта сродак, з дапамогай якога аўтар спрабуе адасобіцца ад навакольнай мітусні, ад будзённасці:

Мне не трэба,
каб неба грымела,
Каб кішэля дарога лодзьмі.
Я люблю цішыні воблік белы,
Агніоты спакой заінеў,
З імі мне — каб да скону ісці...

Але акцёр — на тое ён і акцёр, каб прыкладам свайго неўтаймоўнага, непазладнага тэмпераменту яшчэ раз сцвердзіць парадаксальную ісціну: творчы працэс не можа заставацца статычным, ён штораз, на кожным новым сваім этапе закліканы адпрэчыць усе ранейшыя дасягненні і звязаны з ім лад мыслення, каб яны пасля адраділіся з попелу ў абліччы новых арыгінальных ідэй, знаходак:

Я не люблю цябе, спакой,
Я на цябе не маю сілы.

Амаль усе творы зборніка маюць прыкметны тэатральны пачатак. Акцэнтны, інтанацыйны, увогуле ўся драматургія верша выбудаваная аўтарам амаль бездакорна. Большасць вершаў нібыта напісаныя на адным дыханні, што, пагадзіцеся, рэдкасць для сучаснай паэзіі, якая імкнецца больш да сэнсава-інтэлектуальнай, чым да эмацыйнай, кампазіцыйнасці. Такая адметнасць, тым не менш, часта не на карысць аўтару "Тугі". Другаснасць сэнсу адчуваецца шмат у якіх вершах Анатоля Жука, часам ён не прытрымліваецца нават элементарнай меры ў стварэнні паэтычнага малюнка:

Ах, як вершамі я запаносіў!
І ўсё гоніць іх, гоніць, гоніць...
Бы жыты на высокім калосці,
Яны ціха са мною гамоняць,

Мне на споведзь
выносяць тайну,
Ад якой я часам шызею...

І такое пішацца на поўным сур'ёзе! Застаецца толькі спадзявацца, што падобныя радкі — адзінаквыя выключэнні ў творчасці Анатоля Жука, што ў далей-

шым ён будзе пазбягаць гэтых сумніўных вершаваных канструкцый, тым больш — барані Божа — уключаць іх у зборнікі.

З вершаў вынікае, што і сам ён не прэтэндуе на нейкія асаблівыя паэтычныя лаўры:

Я заўжды рыфмаваў бясконца
Для каханак,
за п'яным сталом...
А паэт —
гэта хіба што сонца!
Ну, а сонца — заўсёды агно!..

...Вось таму не буду я лесвіц,
Каб узлезці вышэй на Парнас.

Увогуле, тэма Паэта і Паэзіі — адна з цэнтральных у кнізе. У зборніку сустракаюцца як вершы, у якіх фігуруюць канкрэтныя літаратары Уладзімір Караткевіч, Анатоль Сіс, Васіль Гадулька, так і вершы, дзе вобраз Паэта — абагулены. Лейтматывам праз усе вершы такога кшталту праходзіць ідэя адказнасці творцы за ўсё, што адбываецца ў свеце. Дарэчы, вершы Анатоля Жука нясуць на сабе выразны адбітак творчасці славянскага цэзі — Сыса. У дадзеным выпадку гаворка ідзе не аб "прамым" перайманні, а хутэй аб падобнасці ладу мыслення, успрымання свету. Хаця дзе-ні-дзе сустракаюцца і наўпрост запызчаныя ці вельмі блізкія па сэнсе радкі: "...Юга ўва мне...", "Я ж не маю сіл на згубу...", "...ўвесь пакрыўся потам жывёльным" і інш. Зноў жа, гэта сведчыць не пра агульную няздольнасць аўтара быць самастойным у паэзіі, а найбольш пра тое, з якой пашанай ён ставіцца да айчынай літаратурнай традыцыі, у прыватнасці, да творчасці лепшых яе прадстаўнікоў.

Кніга не атрымалася роўнай — яна нагадвае пакрычустую, кадобістую дарогу, якая ідзе то праз лес, то праз поле, а бывае, што ногі вандроўніка-чытача гразнуць у бруднай каляіне. Але ёсць адна якасць, якая выгадна вылучае творчасць Анатоля Жука сярод іншых — шчырасць, бо сапраўднага чытача не ашукаеш, ён адразу адчуе фальш.

Я — жыў...
Я — плакаў...
Я — сваюліў...
І быў заўжды самім сабой!

Так піша пра сябе лірычны герой Анатоля Жука. Хаця азначэнне "лірычны герой" у кантэксце гаворкі пра зборнік "Туга" якраз і выглядае найбольш фальшывым. Ніякі не лірычны герой, а сам аўтар — жывы чалавек, які памыляецца, абураецца, сумуе, кахае. Ён тут, у гэтых вершах. Чытачу застаецца толькі ўвайсці даўно чаканым гасцем у сціпую паэтычную хаціну аўтара, каб дзе трэба — пасумаваць разам з ім, дзе — паспагадаць, а дзе і па-добраму пазаздросціць.

Янка ЛАЙКОЎ

Высокі лад душы і слова

Усе зямляне — землякі. А калі не, то так павінна быць у ідэале.

І не толькі зямляк мне, а і пабрацім па паэзіі той, пра каго я не змог не напісаць, прачытаўшы яго новую кнігу "Мазаіка пачуццяў".

Мне даволі шмат даводзіцца чытаць і па ўнутранай патрэбе, і па рабоце. Дык вось, большасць з таго не застаецца ў памяці, ні тым больш хаця б у самым малюсенькім закуточку душы: перагарнуў апошнюю старонку і тут жа і забыўся б, пра што чытаў, каго чытаў і навошта чытаў...

Тут не той выпадак — тут высокі лад душы і слова ва ўсеабадымным значэнні і вызначэнні:

Словами буду сыпаць
Невпопад,
Надзясь, што вернулася
Не напрасно...
Котарый год сустрачае
Лістопад
Распахнутой душой
Каліны красной!

Ці можа так напісаць звычайны чалавек?

Не, усё ж паэты людзі незвычайныя. І так напісаць мог толькі паэт і толькі Рыгор Сакалоўскі. Ён піша, як дыхае, а дыхае глыбока, успрымаючы свет па-свойму і пры дапамозе сваёй паэтыкі перадае яго нам і мы бяром яго паэтычнае слова і адразу ж палонімся ім.

Фрэскамі, не інакш, можна назваць многія вершы земляка. Ад іх павявае водарам траў і кветак.

Прырода і радзіма ў творчасці аўтара непаздальныя. Яны, як сямскія блізныя, не могуць жыць адно без аднаго. А прырода і радзіма ў яго прыўкрасныя: "Я чуюць даўнае сквозь дрэму, как плачет, дрожа, козодой", "словно бы напи-

санные фрески, синью окон светятся дома", "где неба вечностью святою напоминает лик икон"...

Хочацца цытаваць такія паэтычныя залацінкі бясконца.

Высокі прафесіяналізм — не трэба баяцца гэтага слова, бо не толькі боская іскрынка, але нястомная праца над сабой і матэрыялам даюць багаты плён у любой чалавечай дзейнасці. А тым больш у паэзіі. Ягоны радок адшліфаваны так, што каля пяшчотнага можна пагрэцца, а каля вострага трэба хадзіць асцярожна — уколешся.

Асабліва ўражваюць і будуць уражваць не адно чытагачае пакаленне афганскія вершы Сакалоўскага-паэта, чалавека, воіна. Я веру, што нават самы заціяты глабаліст, калі ў яго жылах ёсць хаця б маленькая кропелька славянскай крыві, сустраўшыся з грамадзянскай лірыкай аўтара названай кніжкі, задумаецца: а што такое родная зямля, а што такое афіцэрскае "Гонар маю!", а што такое салдацкае братэрства?..

...Да паушыной расползлись
Границы,
Перечеркнув былие
Времена...
Нам, повидавшим смуту,
Будет сниться
Потерянная навсегда страна...

А якое рамантычнае, светла-святое ў вершах Рыгора каханне, якая любоў да жанчыны, — дзіву даешся! Чытаеш такія радкі і разам з паэтам хочаш, каб вечна свяцілася імя Жанчыны. І верыш, і зноў жадаеш, каб збылося тое, што ён жадае каханай і сабе ў такіх вось радках: "Нет, не может душа очерстветь, пусть дожди, холода и ненастье... Нашей песне неспетой звенеть в тихих всплесках осеннего счастья!"

Перагорнута апошняя старонка кнігі. Перада мной — сапраўды мазаіка: цёплая ў асноўным, светлая мазаіка чалавечых пачуццяў, перададзеная з душы ў душу вельмі таленавітым чалавекам.

Алег САЛТУК,
заслужаны член Саюза пісьменнікаў Беларусі

Янка Купала, Якуб Колас і беларуская літаратура

Навукова-тэарэтычны семінар у горадзе Маладзечна

Да 125-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа супрацоўнікамі Істытута літаратуры НАН Беларусі ажыццяўляецца шэраг навуковых праектаў, праводзіцца цыкл асветніцкіх мерапрыемстваў. Адно з апошніх — семінар, прысвечаны юбілею класікаў, які прайшоў 6 верасня ў горадзе Маладзечна на базе Цэнтральнай раённай бібліятэкі імя М. Багдановіча.

Ідэя правядзення была вельмі прыхільна падтрымана начальнікам аддзела культуры райвыканкама А. Рамановічам, чалавекам, у якога слова і справа не разыходзяцца. Аператыўнасць і высокую культуру працы па наладжванні і правядзенні агульнага навукова-асветніцкага мерапрыемства праявілі галоўны спецыяліст аддзела культуры Маладзечанскага райвыканкама Т. Дудзіч, дырэктар бібліятэкі В. Страх, намеснік дырэктара Т. Коток, загадчык аддзела Т. Закрэўская і інш.

Імпрэза пачалася з адкрыцця выставы дэманстрацый работ навучнікаў дзіцячай мастацкай школы "Голас зямлі нашай", на якой былі прадстаўлены па-майстэрску выкананыя з рознага падручнага матэрыялу творы дзяцей. Многія з іх засведчылі даволі высокі прафесійны ўзровень, а таксама светлыя, прыгожыя задумкі і жаданні іх аўтараў. Пад чароўную музыку, што выконвалася маладымі таленавітымі ўдзельнікамі мясцовага калектыву, выявы, адлюстраваныя на палотнах, успрымаліся больш ярка, абуджалі пачуццё радасці за нашу моладзь. Хваліла і іх шчырае жаданне ўнесці свой паслыны ўклад у агульную справу святкавання юбілею Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Удзельнікамі і слухачамі навукова-тэарэтычнага семінара былі бібліятэкары, настаўнікі і вучні старэйшых класаў агульнаадукацыйных школ, ліцэяў, каледжаў — дасведчаная і зацікаўленая аўдыторыя.

Распачаў выступленні выконваючы абавязкі дырэктара Інстытута літаратуры доктар філалагічных навук В.Максімовіч. Ён расказаў пра Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы як пра адну са старэйшых навуковых устаноў нашай краіны, акрэсліў задачы, якія стаяць перад вопытным навуковым калектывам у справе раскрыцця творчага патэнцыялу беларускай літаратуры, — арганічнага складніка нацыянальнай культуры. У дакладзе В.Максімовіча быў адзначаны вялікі ўклад, унесены вучонымі ў развіццё купалазнаўства і коласзнаўства, акрэслены перспектывы развіцця прыярытэтных напрамкаў літаратуразнаўчай навукі.

У выступленнях буйнейшых аічынных даследчыкаў літаратуры былі прааналізаваны розныя аспекты творчасці Янкі Купалы і Якуба Коласа, акцэнтавана ўвага на самых актуальных пытаннях даследавання спадчыны класікаў.

Акадэмік НАН Беларусі У. Гніламедаў ахарактарызаваў маштабнасць постацей вялікіх беларускіх паэтаў у нацыянальнай культуры, значэнне іх прысутнасці ў свядомасці і сістэме духоўна-эстэтычных уяўленняў сучаснага чытача. Член-карэспандэнт НАН Беларусі М. Мушыньскі з захопленасцю гаварыў пра мастацкі свет коласаўскай творчасці, шматпланна-васць і філасофскую сімвалічнасць

іх вобразаў. Ролю маці ў духоўна-маральным пасталенні Якуба Коласа асвятліў доктар філалагічных навук М.Тычына.

На семінары гучалі радкі паэтычных твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Жывое паэтычнае слова класікаў стварала для прысутных у зале незвычайную аўру ў непасрэдным судакрананні з неўміручай спадчынай геніяў беларускай літаратуры. Кандыдат філалагічных навук У.Мархель распавёў пра сваю працу над перакладам купалаўскіх польскамоўных вершаў ранняга перыяду творчасці, зачытаў некаторыя з гэтых твораў.

У дакладах кандыдатаў філалагічных навук Д. Дудзінскай, В. Стральцовай, Я. Гарадніцкага, І. Шаладонава шматбакова прадстаўлены розныя аспекты сучаснага ўспрымання творчай спадчыны класікаў. Праз усе выступленні лейтэмытам праходзіла думка пра ролю традыцый у сучасным культурным працэсе, пра неацэннае значэнне мастацкага і духоўна-маральнага вопыту класікі ў развіцці творчага патэнцыялу айчыннага слоўнага мастацтва.

З заключным словам выступіла в. а. намесніца дырэктара Інстытута літаратуры кандыдат філалагічных навук Т. Голуб. Яна засяродзіла ўвагу на важнай ролі тэксталагіі ў беларускай літаратурнай навуцы, адметнасцяў працы тэксталага, праінфармавала аб падрыхтоўцы і выданні найбольш поўнага навукова-каментарнага Збору твораў Якуба Коласа ў 20-ці тамах. На канкрэтныя прыклады Т. Голуб засведчыла, як важна і часам няпроста праводзіць навукова-тэксталагічнае даследаванне тэксту, каб данесці яго да чытача без памылкаў, скажэнняў, г. зн. у адпаведнасці з апошняй творчай воляй аўтара. Зборы твораў класікаў беларускай літаратуры (Поўны збор твораў Янкі Купалы ў 9-ці тамах (10-ці кнігах), Збор твораў Якуба Коласа ў 20-ці тамах (1-шы і 2-гі тамы выйшлі ў бягучым годзе) з'яўляюцца для чытача, навучніка, які імкнецца авалодаць найвялікшымі нацыянальнымі духоўна-эстэтычнымі здабыткамі, надзейнай крыніцай ведаў пра славетных пісьменнікаў.

Ад імя групы дакладчыкаў Т. Голуб выказала шчырыя словы ўдзячнасці арганізатарам семінара, агучыла агульнае меркаванне наконт мэтазгоднасці далейшага супрацоўніцтва і пашырэння камунікатыўных сувязяў.

Удзельнікі семінара падаравалі Маладзечанскай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя М. Багдановіча ўласныя манаграфіі з аўтаграфамі, перадалі ў бібліятэчны фонд навуковыя зборнікі, дзе змешчаны артыкулы, прысвечаныя класікам беларускай літаратуры, сучаснаму літаратурнаму працэсу, а таксама творы асобных пісьменнікаў і інш.

Безумоўна, праведзенае мерапрыемства мае свой плён. Гэта сустрэча карысна як тым, хто выступаў, так і тым, хто слухаў. Наперадзе — новыя паездкі і далейшае духоўна-культурнае ўзаемаўзбагачэнне, папулярныя творчасці класікаў айчынай літаратуры і дасягненніў беларускай літаратурнай навукі.

Яўген ГАРАДНІЦКІ,
Тэрэза ГОЛУБ
Фота Дзіны Дудзінскай

«І прагне нематы стамлёная душа...»

Ігар Пракаповіч — асоба даволі вядомая. І не толькі на Пастаўшчыне, дзе ён выпусціў ужо не адзін клас у сваёй СШ № 1, а таксама выдаў шэраг кніг па краяўстве, сярод якіх "Фізічная геаграфія Пастаўскага раёна", "Насельніцтва Пастаўскага краю" і інш. Вядомы ён і ў вобласці (не так даўно прадастаўляў яе ў фінале рэспубліканскага конкурсу "Настаўнік года"), і ў межах краіны.

Вядомы найперш як цікавы паэт, аўтар такіх кніг вершаў, як "Рэха малітваў", "Намагнічаны космас", "Шляхі накіраванага бязмежжа" і інш. Ад сябе дадам, што талент І. Пракаповіча надзвычай разнастайны: ён піша арыгінальную музыку да сваіх вершаў (пры гэтым — у лепшых беларускіх бардаўскіх традыцыях) і даволі някепска выконвае іх пад гітару (сведчаннем — удзел у першым беларускім фестывалі аўтарскай песні, а таксама сумесны з Людмілай Логінавай магніта-альбом "Сны залатыя").

Прадмет сённяшняй гаворкі — паэтычны зборнік Ігара Пракаповіча "Луска вечнасці", які пабачыў свет у 2005 годзе ў выдавецтве "Беларускі кнігазбор" і тэматычна працягвае традыцыі папярэдніх кніг, дзе суседнічаюць пранікнёныя радкі пра Айчыну, філасофскія развагі, а таксама пяшчотныя словы пра Жанчыну. Першы раздзел новай кнігі мае назву "І прагне нематы стамлёная душа...". У раздзеле толькі 11 вершаў, разам з тым, ён уразіў мяне ці не найбольш. Можна, выразна-прыстрытым, бадай, праграмным творам "Пытанне":

За бліжэйшую хату
хаваецца яркая зорка.
Фарбы знікла даўно,
попел цёплага
дня загусцеў.
І асенняя ноч,
як вялізная чорная сцёрка,
Разбурае сляды
таго дня, што ў нябыт
адляцеў.
Астывае агонь,
што свяціўся
у лужыне сонцам,
І спялее раса
на засохлых лісцінах
травы.
Чым я буду ў Сусвеце,
што робіцца
чорна-бясконцым,
Калі зорны прамень
не сустрэне
маёй галавы?..

Душа паэта, як і ў маладыя гады, скіравана да космасу, бо "Сярод змрочнай асенняй пары // Ёсць у зорках высокіх патрэба". Разам з тым, зоркавую мелодыю творца бачыць і сярод зямных рэалій:

...На рыжым жалезе
налёт іржы
Мелодыяй зоркавай
зіхаціцца...

Тут, праўда, з паэтам можна і паспрачацца ці нават не пагадзіцца, бо навокал ёсць

нашмат больш вартых ўвагі рэчаў, чым іржавы налёт. Ну, а калі ўжо нават іржа выклікае такую параўнанні, то, відаць, сапраўды аўтар бачыць прыгожае абсалютна ва ўсім. Хаця чытаем: "Надакучылі мне літары...". І ўсё ж, як на маю думку, паміж літарамі і іржой выбар варта было зрабіць на карысць "зямных свяцілаў". Тым больш, што ў самым першым вершы зборніка пра тую ж іржу паэт выказаўся без зоркавых асацыяцый: "Як мала пекнаты // У строях засталося! // Карунак залаты // Ужо з'ядае ржа".

Прывабляе сваёй дасканаласцю і ідэйнай цэласнасцю перш "У вячэрнім тумане...", які напісаны ў тым жа памере, як і цытаваны вышэй твор "Пытанне", і таму ў нейкай ступені адчуваецца пэўны перапеў самога сябе, асабліва ў першай страфе:

У вячэрнім тумане
не бачна ні зоркі,
ні зічкі, —
Ўсё мягло спачываць
у малітвах
наступнаму дню,
Ды не спяць светлячкі
каля ціхай
халоднай крынічкі,
Пэўна, лёс іх такі —
быць у цемры
заменай агню.

Даволі някепскае ўражанне робіць верш "Туманоў бялоткі кужаль...", калі б не такі банальна-школьны фінал: "А па вёсцы сон нябачны // Скрыпне, рыпне вайлакамі. // ...Мы павінны быць удзячны // За жыццё, што побач з намі". Амаль тое ж самае мы сустракаем і ў канцы наступнага, хараша пачатага верша "Ліпень...": "Ліпень... // І сняцца далёкія сонцы. // Але кароткія сны... // Ды, дзякуй Богу, // Што ёсць бясконцасць // І ў гэтай бясконцасці — // мы!". Пасля такіх радкоў і сапраўды задумваешся: "А ці не стамілася душа паэта?"

Радкі пра каханне, што склалі раздзел "Пацалуў мяне, каханка...", часткова з'яўляюцца, відаць, тэкстамі песень, ва ўсякім разе, яны надзвычай музычныя, інтанацыйныя. Аўтар ці не свядома заблытвае чытача, калі ў адных вершах піша пра каханку як пра прыдуманую асобу: "Вы — мая каханка. // Вас няма на свеце. // Я прыдумаў вобраз // І саткаў з вятроў", а ў другіх прызнаецца: "Ваш кожны званок тэлефонны // Прыносіць

маленькае свята...". У адным вершы аўтар звяртаецца: "Пацалуў мяне, каханка", а ў другім чытаем: "А каханка шэпча: "Толькі пасля смерці // Я для пацалунку // Вам падам руку". Нішто сабе каханка! Наўрад ці каго ўразіць сваімі мастацкімі вартасцямі і радкі з фінальнага верша раздзела:

Нам сэрца
Богам дазена,
Жыццё нам
Богам дазена,
Каб мы каханнем
мерылі
Штогзённа прыгажосць.
Бо тое ўсё нявечнае,
Што у душы
украдзена,
І там, дзе няма
шчырасці,
Заўжды пануе злосць.

У раздзеле "Палывую ветку не садзіце ў садзе..." сабраны пераважна творы пра наша сённяшняе жыццё-быццё. Тут і горад, намалеваны на пяску, і вясковае гульбішча, і вакзал, дзе "Каханнем стомленая жанчына // Сядзіць на лавачцы прывакзальнай. // Жыгтухай стомленыя мужчыны // Гарэлку квасяць за прыбіральняй". Большасць вершаў раздзела маюць немалы энергетычны зарад, напісаны з трывогай і болей за край і яго святынні. У іх пазнаецца той ранні І. Пракаповіч, які першымі радкамі сваёй першай кніжкі засведчыў: "Я бравых вершаў не пішу, // У ладкі пляскаць я не ўмею, // А толькі тое ўсім кажу, // Аб чым душа мая хварэе". Паэт адчувае і сваю віну, што ў нашым жыцці ўсё яшчэ няма гармоніі:

Сіняе неба...
Зялёнае мора травы...
Гэты пейзаж
для планеты
прыдумаў не я,
Але на мне —
сатанінская пляма віны
За жаўцізну
і за колер смалы
і гнілля.

Канстатуючы негатыўныя сітуацыі, аўтар спрабуе падказаць і шляхі выхаду з іх. Апошні раздзел "Пакажыце мне мой дом" склалі вершы пераважна духоўнага зместу, таму і не дзіўна, што асноўнымі тут сталі словы "Бог" і "малітва".

Мікола ШАБОВІЧ

Да 125-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа

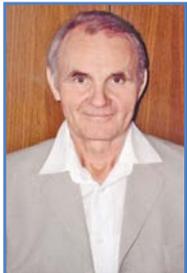
«Вобразы мілыя роднага краю...»

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі і Цэнтральная бібліятэка імя Янкі Купалы праводзяць Другія Мінскія паэтычныя чытанні і запрашаюць на свята паэзіі «Вобразы мілыя роднага краю...»

У чытаннях бяруць удзел Аляксей Бадак, Раіса Баравікова, Міхась Башлакоў, Навум Гальпяровіч, Аляксей Камоцкі, Таццяна Лейка, Ніна Маеўская, Уладзімір Мазго, Вераніка

Мандзік, Змітрок Марозаў, Уладзімір Марук, Міхась Міцкевіч, Мікола Мятліцкі, Міхась Пазнякоў, Валянціна Паліканіна, Наталля Пушкаркова, Юрый Сапажкоў, Таццяна Сівец, Вадзім Спрынчан, Наталля Томшына, Кацярына Цвяткова, Кастусь Цыбульскі, Андрэй Цяўлоўскі, Ірына Чарняўская, Мікола Шабовіч, Ксенія Шаржановіч, Віктар Шніп, Міхась Шэлехаў, Ірына Чарняўская, Вольга Юмашава і інш.

Свята паэзіі адбудзецца 25 кастрычніка ў Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы (вул. Веры Харужай, 16). Пачатак а 17-й гадзіне.

Васіль
ЖУКОВІЧ

Твой кразнайчы дар прыўкрасны
Цаню, цудоўны мой зямляк.

Душой дарос да кніг уласных,
Вучоны ў слове і мастак.
Цаню, цудоўны мой зямляк,
Твой розум, памятліва-ясны.

Аляксандру Еўсюкову

Хор спевам публіку чаруе,
А дырыжор — гаворкай рук.
Хор ловіць майстра кожны рух,
Хор спевам публіку чаруе,

Даносіць песні кожны гук;
Мастра — жэстамі шчыруе.
Хор спевам публіку чаруе,
А дырыжор — гаворкай рук.

Летняя ветру дыханне,
Як ты бадзёрыш настрой!
Спёкі не страшна з табой,
Летняя ветру дыханне.

Чую чабору настой,
Бачу жытоў калыханне...
Летняя ветру дыханне,
Як ты бадзёрыш настрой!

Зачараванне і ўзрушэнне,
Палоніце маю душу.
Я з вамі справы ўсе вяршу,
Зачараванне і ўзрушэнне.

Відаць, і шлях свой завяршу
Без абыкавага тлення.
Зачараванне і ўзрушэнне,
Палоніце маю душу.

Валянціна
ДРАБЫШЭЎСКАЯ

МАЛІТВА

Божа мілы, дай мне сілы
Пратрымацца на зямлі.
І ад гора, літасцівы,
Зберажы і адхілі.
Дай жыцця яшчэ глыточак,
Усемагутны, я прашу!
Не слупок, дык хоць радочак
Пражыву і напішу.

Дзівосны сон: дзівосная усмешка,
Якую падарыў маладзічок,
Па коўдры прагулялася
няспешна,

Упала яркім промнем
на плячо...

Суквецце сноў рассыпаць
не баюся —
Скіроўваю здзіўленне
за акно.

Зямная, а да неба так імкнуся,
Як быццам там жыла даўным-даўно.

Сабе

У сваёй адзіноце
Ратунку шукаеш дарэмна,
Бо журбе і маркоце
Каханне тваё не патрэбна.
Летуценныя сны
Адышлі, а было іх нямала...
І нашэптваюць вусны,
Што шчасце дарэмна шукала.
Загледзеліся вочы
У чорную бездань расстання.
Ты хаваешся ў ночы,
Толькі сэрца чакае світаньня.
Вер! Адыдзе маркота,
Пастукае ў сэрца надзея!
А тваю адзіноту
Пясчынкі вецер развее.

Мар'яна
ВЯСЕНІНА

Мар'яна Вясеніна нарадзілася ў Мінску. Скончыла музычную школу па класе цымбалаў і фартэпіяна. Цяпер навучаецца на беларускім аддзяленні філфака БДУ. Цікавіцца гісторыяй роднага краю. Вершы піша з шасці гадоў. У "ЛіМе" друкуецца ўпершыню.

БЕЛАРУСКІ КУПІДОН...

Купідон беларускі
мне сэрца прастрэліў,
Засмяяўся і знік у ружовых аблоках:
Ён спяшаў да сваіх,
каб лятаць на арэлях,
Каб дураць і свавольць
у вогненных скоках.
Ну а я засталася стаяць, пакрыёма
Асэнсоўвала тое, што адбылося.
Раптам нейкім уздымам
змянілася стома,
Раптам шэрае неба
блакітным здалося.
А на ім, а на небе,
такім неабсяжным,
Што памерці гатовая ад захаплення,
Сонца золатам ззяе іскрыста,
паважна...
Ах, салодкае гэтае ішасця імгненне!
Невыказная радасць
напоўніла душу:
Я жыву у краіне сваёй —
Беларусі!
Для яе і пражыць,
і памерці я мушу,
Да яе і ў выгнанні
я ў думках вярнуся!

Вось імчуся—
лячу над квітнеючым полем,
Ад такой прыгажосці
сціскаецца сэрца!
Я крычу: "Беларусь!
Я з табою, з табою!",
А яна мне ў адказ
шумам ветру смяецца.
Я звяваю вянок, па рацэ адпускаю,
Ён плыве да Яго,
да адзінага ў свеце.
І я ведаю,
Ён — будзе з гэтага краю,
Краю, што знаў журбу і ліхалецце.
І ці могуць здарацца маланкі,
завеі,
Калі тут я жыву
і ад сонца смяюся?
Купідон беларускі
мне сэрца прастрэліў,
Маё сэрца належыць
цяпер Беларусі.

НЕРАЗУМЕННЕ...

Неразуменне — гэта смерць,
Здаецца, горш няма нічога,
Незразумець, незразумець
Імкнуцца многія з парога.
Нішто так крыўдна не заб'е,
Як востры нож незразумення,
Яно жалеза ўміг праб'е,
Яно цяжкое, як каменне,
Неразуменне — гэта смерць,
Штодзень, заглябіўшыся
ў роспач,
Мы зачынсяемся ў душы,
Не зразумейшы тых,
хто побач...

РАЎНАВАГА...

Аднойчы Маланка
блукала па свеце,
І вокны блішчалі,
нібы ў ліхалецце.
Яны адплывалі
І там пакідалі
Аскепкі.
Калісьці і Сонца па свеце блукала
І плямы апёкаў на ім пакідала,
Пухнатым праменнем
Пад гук летуценняў
Знікала.
Было, што і Хмара
тут вандравала,
І чорнай труной
баязліўцаў пужала,
Смяялася марна
Шалёная Хмара —
Струменні.
Ды толькі вось раптам
прыйшла Раўнавага
І ўсіх раскідала, дзе добра, дзе блага.
І кожны застаўся
І замацаваўся
На месцы.
І з гэтага часу кіруе Зямлёю
Імкненне да ішасця,
любаві, спакою.
І гэта дарога
Пракладзена Богам,
На ёй засяярога
Ад брыдкага, злога,
Змаганне сумленнае
Духа Святога
За Волю.

ТРАГЕДЫЯ СЯРГЕЯ ЯСЕНІНА

Дыптых

Таленавіты — значыць небяспечны
Яўгенія Янішчыц

1

Улады ўмелі замятаць сляды:
Забойства самагубствам падмянілі,
Грымёра азадачыць не забылі...
Улады ўмелі замятаць сляды.

Калі, дзе каты геніяў любілі?
Баяліся, ім помсцілі заўжды!..
Улады ўмелі замятаць сляды:
Забойства самагубствам падмянілі.

2

Злачынства страшна грубыя сляды
Былі не надта грывам прыхаваны.
Як іх схваціць, крывападоўкі,
Злачынства страшна грубыя сляды!

Паэт шумеў, характарам буяны,
Бескампрамісны, смелы, малады.
Злачынства страшна грубыя сляды
Былі не надта грывам прыхаваны.

Міхасю Казлоўскаму

Далінкі нашыя ды ўзорачкі,
Вы сэрцу мілыя да слёз.
Мне не Швейцарыю даў лёс —
Далінкі нашыя ды ўзорачкі.

Той не любіў, хто не пранёс
Шляхоў радзімы ішчасце й горачка.
Мне не Швейцарыю даў лёс —
Далінкі нашыя ды ўзорачкі.

У нас літаратура ёсць
Максіма, Янкі і Якуба...
О, нам не пагражае згуба:
У нас літаратура ёсць!

Калі ўчытацца — сэрцу любя,
Так вабіць моц і прыгажосць!
У нас літаратура ёсць
Максіма, Янкі і Якуба.

Ёсць дзаячы, што чалавецтва любяць,
Але не бачаць бліжняга ў бядзе;
Вы не шукайце іх далёка дзе...
Ёсць дзаячы,
што чалавецтва любяць...

Ідзі лепшыя і хлеб надзей
Такія, пэўна, лёгенька загубяць.
Ёсць дзаячы, што чалавецтва любяць,
Але не бачаць бліжняга ў бядзе...

Свой дух мацуе, хто працуе, —
Не той, крычыць хто напаказ.
Пераканаешся не раз:
Свой дух мацуе, хто працуе.

Стваральнай працы процьма ў нас!
Не ўсякі крык Гасподзь пачуе...
Свой дух мацуе, хто працуе, —
Не той, крычыць хто напаказ.

Дыптых

Міколу Міцковічу

1
Мой ціхі колішні сусед,
Твае лісты мне святы дораць,
Так многа мне яны гавораць,
Мой ціхі колішні сусед!

Ад іх ідзе ўспамінаў мора,
Дзяцінства прамяністы свет.
Мой ціхі колішні сусед,
Твае лісты мне святы дораць.

2

Цаню, цудоўны мой зямляк,
Твой розум, памятліва-ясны.

Фота Кастуся Дробава

Сшытак у чорнай вокладцы

**Валянціна
КАДЗЕТАВА**

стаяла лаўка са спінкаю. Дзе падзеліся мае бацькі і браты, чаму я апынуўся ў дзіцячым доме, я не ведаў і, відаць, ніколі не ўведаў бы, калі б не тая сустрэча ў цягніку і калі б я не быў "ну, як гдзе кроплі вады" падобны да свайго бацькі.

Васіль Шамехін — так зваўся мой выпадковы спадарожнік і, як высветлілася, аднавясковец і нават колішні наш сусед — раскажаў мне "ўсё як было" і запрасіў да сябе ў госці.

Прыехаў у Андрэеўку я недзе праз год. У дарогу мяне паклікала не толькі і не столькі жаданне ўбачыць куточак зямлі, дзе выпала мне нарадзіцца. Я хацеў адпомсціць тым гваім, з-за каго страціў самае дарагое ў жыцці — сваіх родных. Гэта яны, Міхась Мінчанка і Цімох Загора, напісалі паклёпніцкі данос на нашу сям'ю...

Але я спазніўся: адзін з маіх ворагаў памёр з паўгода таму, другі — за некалькі дзён да майго прыезду. Такім чынам, мне не было чаго рабіць у Андрэеўцы. Гасцяваць ні ў Васіля Шамехіна, ні ў сваіх родзічаў, якіх я ўпершыню ў жыцці ўбачыў, мне было неяк няёмка. Трэба было вяртацца назад, у Магнітагорск.

Разам са мною пачаў збірацца і сын Васіля Шамехіна — Мікола: "Хоць крыху там у вас на шахтах грошай падзараблю".

А перад самым маім ад'ездам у хату да Шамехіных зайшла тоненькая, як пруток, светлавалася і сінявокая дзяўчына. Гэта была Каця...

...Колькі ж часу прайшло з таго дня, як мой тата, зусім не стары яшчэ, але знясілены хваробай з нязвычайна для тутэйшага вуха назваю "сілікоз", у прадчуванні хуткага свайго скону сказаў мне: "Вазьмі, дачушка, гэты сшытак. Сам не ведаю, навошта, а вось пісаў. Не мог не пісаць: нібы нейкая патаемная сіла мяне штурхала. Тут і пра маё жыццё, і пра Андрэеўку нашу, пра яе людзей. Можна, табе ці дзецям тваім пачытаць будзе цікава. А можа, калі-небудзь кніжку рабіць будзеш, дык і маю пісаніну скарыстаеш. Я сам думаў пра кніжку, але не атрымалася: ці то адукацыі не хапіла, ці то здольнасцяў.

А у цябе яны ёсць: вунь якія вершы ды апавяданні пішаш!"

Тады я і сама лічыла, што пішу "вунь як": нездарма ж у раённай газеце друкуюся! Я хадзіла па вёсцы з задзёртым носам, і слова "пісацілька", што кідалі мне ўслед хто паважліва, хто са з'едлівасцю, гучала для мяне, як музыка.

Апавяданне

Ну, канечне ж, я стану пісьменніцай! Толькі героямі маіх твораў будуць не звычайныя, затлумленыя дробязнымі паўсядзённымі клопатамі вяскоўцы, а цікавыя і прыгожыя людзі. Так што бацькавы запісы наўрад ці спатрэбяцца мне. Прачытаць сшытак, вядома, я прачытаю, але крыху пазней. А цяпер няма ніводнай вольнай хвіліны: трэба рыхтавацца да ўступных экзаменаў ва ўніверсітэт, ды і не ў наш, Гомельскі, а ў сталічны, бо што такое абласны горад у параўнанні з Мінскам? Праўда, і ў Гомелі ёсць на што паглядзець. Адзін парк чаго варты! Такага, відаць, і ў Мінску няма: з мноствам рэдкіх парод дрэў, з белымі лебедзямі ў невяліччай затоцы, ён раскінуўся на высокім беразе Сожа. І парк, і прыгожыя будыні-палацы ў ім некалі належалі спачатку графу Румянцаву, а потым князю Паскевічу. А насупраць парку, на плошчы, — драмтэатр. І ўсё ж гэта не сталаца!

Словам, як мяне ні адгаворвалі, я цвёрда стаяла на сваім: толькі ў Мінск!

А праз тры месяцы я, сталічная студэнтка ўжо, атрымала тэлеграму: "Памёр бацька".

Што можа параўнацца з першай у жыцці стратаю? Раней нават уявіць сабе не магла, як гэта балюча — страціць блізкага чалавека. Хаця паміж намі ў апошнія гады зніклі знешнія праявы ўзаемнай прывязанасці, але ж тата быў бадай што адзіным чалавекам, які па-сапраўднаму разумееў і верыў у мяне. А я? Я яго разумела? Чым ён жыў, пра што думаў? Нічога я не ведала пра яго, апроч таго, што ён МОЙ бацька, які заўжды быў штосьці нам ПАВІНЕН!

У дзяцінстве мы з братам слухалі прыдуманы татам казкі пра палкоўніка, хлопчыка Небаяку, дзядка Баравіка. Усе героі яго казак былі дужымі, смелымі і добрымі, апроча хіба пачварнага Саракापуда-страхалюда з гумавым горлам. Але Саракапуда мы не баяліся, бо ў сваё гумавое горла ён пхаў толькі дрэнных і непаслухмяных дзяцей, а мы з братам, вядома ж, былі самымі лепшымі ў свеце.

Бацька вадзіў нас у лес, дзе мы ласаваліся ягадамі, духмянымі сакавітымі сцяблінкамі "смалянак", назіралі за нястомнымі мурашамі і смешнымі малюсенькімі казюркамі, запаміналі назвы раслін, дрэў, грыбоў, птушак і кожны раз "выпадкова" знаходзілі на ўскрайку лесу дрэва-цуд — альховы ці арэхавы куст, на якім раслі цукеркі ў яркіх абгортках. Бацька здзіўляўся разам з намі і дапамагаў збіраць незвычайныя плады. Ён вучыў нас чытаць і пісаць, а з кожнай сваёй пазездкі прывозіў "ад зайчыка" кніжкі, шакаладкі і нават дэфіцытныя па тым часе апельсіны.

Недзе ў трэцім ці чацвёртым класе я прыйшла ў школу з шыкоўным чырвоным партфелем, і калі мая сяброўка Тамара, якая насіла падручнікі ў паркалёвай торбачцы, сказала: "Добра, што ў цябе такі бацька", я здзівілася: "Які такі? Бацька ды ўсё". "Ага ж,

вось каб ён напіўся гарэлкі, абмацоўкаў вас ды павыганяў на вуліцу, дык ты б ведала", — прамовіла Тамара, і вочы яе павільгатнелі. Я паспрабавала ўявіць сабе п'янага і "мацюжнага" МАЙГО тату і засмяялася. Тамара, відаць, падумала, што я смяюся з яе, бо раптам пакрыўдзілася: "Не задавайся! Мой бацька, як цвярозы бывае, таксама мяне шкадуе. І мянушка ў яго прыгожая — Ераплан. А твайго Манахам дражняць. Вось так табе!" За "манаха" я надавала Тамары добрых кухталёў, і мы на нейкі час перасталі сябраваць. Ішлі гады, я падрасла і ўсё больш аддалялася ад бацькі. Мне ўжо непатрэбнымі сталі казкі нанач, верыць у дрэва-цуд і зайчыка я даўно перастала, ды бацька ўжо нікуды і не ездзіў, бо яму прызначылі пенсію па інваліднасці, і ён паціху корпаўся дома: рабіў цяпліцу, прышчэпаў саджанцы, а па вечарах зрэдку нешта пісаў. Тады маці забараняла мне ўключаць тэлевізар і шэптам сварылася на мяне за тое, што я хаджу па хаце, "як танк". У лес я цяпер бегала з сяброўкамі, а на бацькавы пытанні пра мае справы заўжды адказвала аднолькава каратка: "Усё нармальна".

І вось яго не стала, а я нічога не ведаю пра яго... Я плакала, гартала альбом з сямейнымі фотаздымкамі, давала сабе клятву напісаць не адну, а многа-многа кніг і ўсё іх прысвяціць памяці дарагога мне чалавека.

Пра сшытак у чорнай вокладцы я чамусьці тады не ўспомніла.

У першыя гады свайго студэнцтва я і сапраўды шмат пісала: вершы, замалёўкі, апавяданні. Хадзіла на сустрэчы з пісьменнікамі, разносіла і рассылала свае творы па рэдакцыях. Вершы, усе без выключэння, мне вярталі з парадаю "чытаць класікаў" і пажаданнямі "творчых поспехаў". Гэта вельмі засмучала мяне: няўжо я такая няздарная? І толькі калі ў газетах адна за адною пачалі з'яўляцца мае замалёўкі, а два апавяданні надрукаваў вельмі сур'ёзны часопіс, я ажыла душою: значыць, магу! Значыць, буду пісьменніцай! Я ўжо ўяўляла, як я, знакамітая і паважаная, раздаю сваім чытачам аўтографы, як мяне пазнаюць на вуліцы... Але тут са мною здарылася тое, што Тургенеў назваў псіхічнай хваробай: я пакахала. Так, гэта была хвароба, прычым, у мяне яна, відаць, працякала ў абвостранай форме — нічым іншым нельга растлумачыць імгненнае маё "перараджэнне".

Мае інтарэсы, сувязі, планы на будучае зрабіліся нечым другасным, неістотным, а то і ўвогуле непатрэбным. Я перастала ездзіць дадому, не адказвала маці на яе лісты, амаль ніколі не ўспамінала пра бацьку. Цэнтрам Сусвету цяпер для мяне быў Ён, адзіны, непаўторны, амаль незямны. Кожную хвіліну быць побач з Ім, выконваць кожнае Яго жаданне, маліцца на Яго — вось найвялікшае шчасце ў свеце! Дзеля гэтага шчасця я гатовая была ахвяраваць усім, што нядаўна яшчэ лічыла сэнсам свайго жыцця. І ахвяравала.

Спачатку вучобай. Праўда, універсітэт, хаця і заочна, хаця і з акадэмічнымі водгускамі, я ўсё ж неяк ухітрылася скончыць. Потым кар'ерай (з універсітэцкім дыпламам я працую лабаранткай у школе), грамадскімі і нават грамадзянскімі абавязкамі. Што ж да творчасці, то тварыла я цяпер толькі на кухні і аж квітнела, калі бачыла, што Яму даспадобы быў мой чарговы "твор" у выглядзе якіх-небудзь варнікаў, салатаў ці рагу. Я мыла, прыбірала, пра-савала з пачуццём вялікай важнасці сваёй працы: усё ж для Яго! Калі ў нас нарадзіўся сын, клопатаў дадалося. Толькі гэта былі радасныя клопаты!

Так прайшло больш як дзесяць гадоў. Але нішто не доўжыцца бясконца. Не, не падумаіце, што я зараз пачну адвечнае жаночае ныццё пра "іхнюю няўдзячнасць", загубленую маладосць і ўспомню якога-небудзь паўміфічнага Пецо ці Мішу ды буду шкадаваць, што абрала не яго.

Маё сямейнае жыццё складалася належным чынам. У мяне цвярозы, клапатлівы муж, неblaгі сын, добрая кватэра, праца. Проста неяк непрыкметна ўва мне пачало працякаць неакрэсленае, хісткае пачуццё ўнутранага дыскамфорту, уласнай непаўнавертасці. Я стала дрэнна спаць не толькі ў поўню, а нават у самыя цёмныя і спакойныя ночы.

У адну з такіх начэй падыхала да лустэрка. З яго разгублена зірнула на мяне далёка не юная асоба з тварам хатняй гаспадыні. Мне зрабілася прыкра, балюча і... сорамна. Ногі самі паднеслі мяне да шафы, дзе на антрэсолях стаяла кардонная скрынка з рознымі "непатрэбнымі" паперамі.

Праз хвіліну сядзела на падлозе і перабірала пажоўклыя газеты, лісты, рукапісы маіх пачатых ды так і не скончаных апавяданняў.

На самым дне скрынкі ляжаў сшытак у чорнай, шорсткай навомацак вокладцы. Дрыготкімі рукамі я разгарнула яго, і раптам усё тое хісткае і неакрэсленае, што колькі часу ўжо каламуціла маю душу, выразна акрэслілася ў неаднойчы чутую, але толькі цяпер усвядомленую ісціну: нельга да канца, без астатку, растварацца ў іншым чалавеку, асабліва калі маці-прырода адшкарэвала табе часцінку свяхчэннага агню — "божую іскрынку", бо рана ці позна тая ж прырода спытаецца ў цябе, як ты распарадзіўся бясконтым яе дарам.

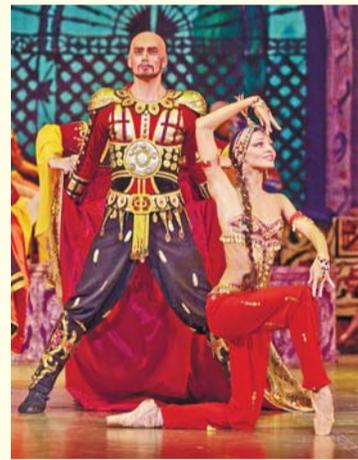
Я аспярожна, нібыта штосьці крохкае, кладу побач з сабою сшытак у чорнай вокладцы, зноў схіляюся над рукапісам і — вось жа дзіва! — зусім яшчэ нядаўна няўрымслівыя і ўпартыя словы паслухмяна выстройваюцца ў раўняюцькі радкі.

Усё ў мяне атрымаецца! Адночы ноччу, а хутчэй за ўсё на святанні, калі ляпка з жоўтым абажурам стане амаль непатрэбнай, я скончу сваю ПЕРШУЮ аповесць — запозненае пакаяннае перад звычайнай чалавекам незвычайнай душой. Я назаву яе вельмі проста: "Аповесць пра бацьку".

Арт-пацеркі

Урачыста распачаў сезон Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі. Перад спектаклем у фэа гралі ды спявалі народныя музыкі, а на вялікім экране дэманстраваліся відэакадры з летапісу творчага жыцця калектыву і яго шаноўнага мастацкага кіраўніка — В. Анісенкі. Неўзабаве ён з'явіўся ў глядзельнай зале: павітаў публіку, распавёў пра фестывальнае лета ("ЛіМ" паведамляў пра міжнародны поспех спектакляў "Сёстры Псіхеі" і "Адвечная песня"), пра бліжэйшыя планы тэатра. Драматургу А. Курэйчыку замоўлена п'еса паводле рамана У. Караткевіча "Каласы пад сярпом тваім"; рэжысёр С. Кавальчык працуе над інсцэніроўкай "Злачынства і пакарання" Ф. Дастаеўскага; рыхтуецца мюзікл паводле п'есы Г. Балыкі; пад новы год РТБД падрыхціць дзятве новую казку. Мара і надзея В. Анісенкі — каб РТБД спраўдзіўся як тэатр-клуб, прывабны для аматараў жывога сцэнічнага мастацтва, каб сюды імкнулася моладзь. Невыпадкова тут створаны Цэнтр беларускай драматургіі, які ўзначаліла маладая тэатразнаўца К. Смольская... І невыпадкова ў той вечар, пасля паказу мюзікла паводле Купалавай "Адвечнай песні", адбыўся капуснік з удзелам артыстаў, для якіх пацаўся самы першы сезон.

Прэм'ера Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Беларусі "Бахчысарайскі фантан" — маляўнічае трохактовае відовішча, прывабнае і для юных, і для сталых глядачоў, нахвінае вобразамі аднайменнай паэмы А. Пушкіна. Музыка Б. Асаф'ева, лібрэта М. Волкава, харэаграфія Р. Захарава — правярная часам і добра знаёмая нашай публіцы савецкая класіка 1930-х

гадоў. Яе новую пастаноўку на беларускай сцэне ажыццявілі, пад мастацкім кіраўніцтвам В. Елізар'ева, вядомы дзеяч айчыннага балета Ю. Траян, сцэнограф з Санкт-Пецярбурга В. Окунеў, дырыжоры Л. Лях ды І. Касцякін. Сярод выканаўцаў — Л. Кудраўцава, І. Яромкіна (Марыя), К. Борчанка, М. Вежнавец (Зарэма), Ю. Кавалёў, Д. Клімук (хан Пірэй), А. Краўчанка, А. Яромкін (Вацлаў), К. Кузняцоў (Нуралі) ды іншы.

Праведзены сёлета ў Санкт-Пецярбургу V Міжнародны фестываль-конкурс выканаўцаў на народных інструментах (акардэон, баян ды іншыя віды гармонікі) "Гіятра-Паўлаўскія асамблеі-2007" прынес удачу Беларусі. Лаўрэатам 1-й прэміі, пераможцам конкурсу ў намінацыі "ансамблі" стаў дуэт нашых суайчынніц-баяністак "Экспромт". У яго складзе — студэнтка Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Святлана Вайтовіч і асістэнт-стажор Вольга Іванюк (клас дацэнта Мірона Булы). Перамога асабліва пачэсная, бо конкурс гэты незвычайны: ён арганізуецца раз на два гады і не мае аналагаў, бо слаборнікам прапануюць жанравую разнастайнасць (творы акадэмічнага і джазавага напрамкаў), вольны выбар выканальніцкага складу (салісты, ансамблі, аркестры), магчымасць выкарыстоўваць самыя розныя гармонікі (баян, акардэон, аналагічныя нацыянальныя музычныя інструменты).

С. ВЕТКА

Фота Васіля Майсаяніка

У купалаўцаў — прэм'ера. Пастаноўку "Калыскі чатырох чараўніц" Уладзіміра Караткевіча ажыццявіў Уладзімір Савіцкі, выкарыстаўшы ў спектаклі і некаторыя творы Янкі Купалы. Паставіўшы раней на Малой сцэне тэатра спектакль паводле Караткевічавай аповесці "Дзікае паляванне караля Стаха", гэты рэжысёр добра, напэўна, усвядоміў, што для ўвасаблення твораў выдатнага беларускага пісьменніка патрэбна маштабнасць. Гэтую маштабнасць ён і паказаў новым спектаклем "Сны аб Беларусі".

Больш як год напружанай духоўнай і фізічнай працы — і ў выніку на сцэне разгарнуўся відовішчы і эпічны расповед пра лёс і пакуты чалавека, які пакінуў адзін з самых адметных слядоў у гісторыі нашай краіны. Знамянальна, што пастаноўка Уладзіміра Савіцкага прысвечаная 125-годдзю беларускага песняра, імя якога носіць сам тэатр. Янка Купала, паводле рэжысёрскай задумкі, паўстае перад глядачом у самых вызначальных момантах свайго жыцця. А менавіта — калі ён нараджаецца як народны паэт, змагар за свабоду беларусаў, і калі, далёка ад радзімы, страціўшы зямное жыццё, набывае неўміручасць у пакаленнях.

Праз жыццё, праз выпрабаванні лёсам Купала праносіць тое, што было яму дадзена, тая "свае галасы", пра якія распавёў Уладзімір Караткевіч, таямніцу якіх і паспрабаваў раскрыць рэжысёр Уладзімір Савіцкі. Перакрыжаванні

Трэці раз пройдзе ў Мінску Міжнародны фестываль тэатральнага мастацтва "Панарама". Ён урачыста адкрыецца 26 кастрычніка ў Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы, і гаспадары сцэны пакажуць у першы фестывальны вечар сваю сёлетнюю прэм'еру — "Сны аб Беларусі" паводле п'есы Уладзіміра Караткевіча "Калыскі чатырох чараўніц". Пра гэты спектакль, прысвечаны 125-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Янкі Купалы, разважае на старонках нашага тыднёвіка малады і неаб'якавы тэатральны крытык.

Непадуладнае цемры

часу, прадбачанні, барацьба з самім сабой, пошук будучыні... (Відэашэраг насычаны і светлымі акцэнтамі — на ўзроўні новых тэхналогій сучаснага тэатра). Паэт перад брамай у вечнасць, каля лесвічнага пралёта гасцініцы "Масква" наоў перажывае сваю любоў да маці, каханне да жанчыны, з якой хацеў падзяліць свой лёс, і містычны дыялог з самім сабой. Праз час, праз галасы ён сцвярджае і праносіць сваё слова на ўвесь свет. Купала ў рэжысёрскай трактоўцы Савіцкага становіцца сведкам і ўдзельнікам сваіх сноў-мрояў пра Беларусь.

Акцёр Аляксандр Падабед іграе сталага Купалу, стомленага неабходнасцю пададакоўвацца пад новую ўладу. У гасцініцы "Масква" ён складае вершы, брыдка яму. У сваім няшчасці Іван Дамінікавіч Луцэвіч думае, што не здолеў праціць святло свайго слова, што апынуўся ў цемры. І цемра ахапіла сцэну, паглынаючы Купалу ў сваім чэраве. Яго мары, яго барацьба сыходзіць да апытання людзьмі з НКУС ды іх здэкамі з выбару паэта. У цяжкіх рэальнасці па гасцінічным холе блукаюць асветленыя містычным святлом цені яго мінулага.

Тутэйшае быццё Купалавай маладосці спалучаецца і пераплятаецца з вобразамі яго твораў. Пластыка паганскіх танцаў увасабляе саму прыроду, саму першароднасць пачуццяў. Тонкія акцэнты адносяць Купала з Марысяй (Ганна Хітрык). Яе зменлівасць, яе прага і адчай — шчырыя, адкрытыя, быццам гэта яна вырашала лёс маленькага пастушка Янука Луцэвіча, нашчадка велічных продкаў.

Такога Янку — юнага Купалу, героя сноў жыцця паэта — іграе экскэнтрычны малады акцёр Міхаіл Зуй. Постаці чараўніц кружваюць над ім, быццам так было ў рэальным жыцці. Няўлоўнае гучанне галасоў адбываецца ў кожным руху, у кожнай інтанацыі сцэнічнага персанажа. Паспрабуйце адрозніць, паспрабуйце знайсці, дзе Купала сапраўдны, а дзе той лірычны герой, якім ён становіцца ў эпізодах з паэмам.

Сцэнічнае вырашэнне, сама прастора (хол гатэля) стылізавана, але грунтоўна ўваходзіць у падзеі, прыстасоўваецца да пэўных сцэн і дзейнічае, як адзіны механізм, калі гэткае параўнанне дапушчальнае ў дачыненні да мастацтва: зрэшты, у тэатры ўсё павінна дзейнічаць.

Святло перакрэслівае сцэну і, час ад часу, у яе прастору застаецца толькі сціснуты, вузкі прамень. Сполахі, зарыва, змена музычных акцэнтаў. Галасы, якія пераходзяць у ледзь разборлівае рэха. Усё гэта ператвараецца ў бясконцы кругабег паўтарэнняў, быццам сам рэжысёр не змог выбраць нейкі адзіны варыянт той ці іншай мізансцэны і пакінуў усё так, як можа быць і як урэшце ёсць.

Купала, праз школьную праграму і многія навуковыя літаратуразнаўчыя працы, даўно ўжо стаў не проста нейкім сімвалам, а нават нязрушным помнікам таму, чым ён... не быў. Не быў насамрэч, а толькі некаму падаўся. Нават цяпер, праз гэтую тэхналагічную мітусню ў новым спектаклі, на маю думку, згубіўся нейкі сэнс. Прынамсі, я ўсё ж не хачу, каб і самога Купала, і яго мары пра палёт у дзіцячым, як здаецца, вершы "Хлопчык і лётчык", паглынула прага відовішчасці Уладзіміра Савіцкага. Кожнае пакаленне імкнецца да перааэсэнсавання гісторыі свайго народа і свайго годнасці, але шкада, калі за гучнымі выклікамі ці воклічамі губляюцца людзі і ператвараюцца ў безаблічную масу.

Кожны з нас мусіць дакладна зразумець прыналежнасць свайго "я" да нечага большага, падпарадкоўвацца нейкім агульным патрабаванням. Аднак, ці не маем мы права мець уласны голас? Упэўнены, што маем. І я бачу Янку Купалу менавіта такім: Чалавекам, які здолеў абараніць права на свой голас.

Мітусня знікне, а вечнай застанецца толькі душа чалавечая — святло, непадуладнае цемры.

Андрэй КЛЮЧНИКАЎ

На здымках: заслужаны артыст Беларусі А. Падабед у ролі Івана Дамінікавіча Луцэвіча; сцэна са спектакля.

Фота

Аляксандра Дзмітрыева

Жываніс са смакам

Аляксей Хацкевіч, мастак і ўдзельнік дуэта "Саша і Сірожа", вядомы сваёй багатай фантазіяй і цікавымі выдумкамі. Яго прыхільнікі яшчэ не забыліся на выставу з назвай "Хто мы, свінні?", падчас якой "Хацон" частаваў усіх наведвальнікаў халадцом. А нядаўна мастак з уласцівым яму пачуццём гумару пайшоў на эксперымент: вырашыў даследаваць, як яго карціны ўплываюць на страванне.

Выстава Аляксея Хацкевіча, якая ўвабрала ў сябе лепшыя работы за апошнія пяць год, адбылася ў галерэі клуба "Ізюм". Адкрыццё прайшло ў лепшых традыцыях еўрапейскіх фестываляў-перформансаў — з сяброўскай атмасферай, французскім шансонам, музыкантамі, стылізаванымі пад вулічных, і невялікім аўкцыёнам. Дарэчы, на імпрэзе прысутнічала даволі шмат знакамітых людзей. Уладзімір Цэслер, напрыклад, разглядаючы карціны Аляксея Хацкевіча і нязменна папыхваючы цыгарэтай, запэўніў мяне, што "ў хлопца, безумоўна, ёсць талент". Але душа таленавітага "хлопца" горнецца

не толькі да жывапісу, але і да розных сацыяльных эксперыментаў. Падчас некаторых з іх стала вядома, што работы Хацкевіча і творчасць дуэта "Саша і Сірожа" пазітыўна ўплываюць на вядзенне бізнесу і нараджальнасць дзяцей. А сутнасць новага эксперымента ў тым, што наведвальнікі клуба і рэстарана з дапамогай анкетавання маглі падзяліцца думкамі наконт узаемасувязі карцін і стравання. Напрыклад, паразважаць пра тое, якія маглі б быць на смак работы мастака, ці ўзмацняюць яны апетыт і гэтак далей. Мяне зацікавіла: а як у выпадку з Аляксеем Хацкевічам страванне ўплывае на жываніс? "Я згодны з тым меркаваннем, што творца мусіць быць трохі галодны, — гаворыць мастак. — Таму што сьляму хочацца спаць. Ну, а калі маляваць сьляму, то не маляваць, а проста "ад доўбі" пэцкаць".

Але і на гэтым эксперыменце фантазія "Хацона" не скончылася: у зале з карцінамі паставілі мальберт з палатном, пэндзлямі і фарбамі. Паколькі восень — час ураджая, то наведвальнікам вернісажа было прапанавана намаляваць якую-небудзь садавіну ці гародніну. На палатне адразу з'явіўся незвычайны фрукт "Она нас" і іншыя, не знаёмыя вучоным-батанікам, расліны. А самым арыгінальным малюнкам прызналі сіні тварык са шматзначнай усмешкай і подпісам: "Я той яшчэ фрукт!"

Алесь КІРЬКОВІЧ

Фота аўтара

Наладзіць свята беларускай камернай музыкі ў правінцыйным горадзе?! Такая ідэя ў сярэдзіне 1990-х здавалася утанічнай нават самым шчырым рупліўцам нацыянальнага культурнага агрэдэжэння. Пераадолеўшы скепсіс многіх калег і негаверчыноўнікаў, яе ініцыятар плённай (і цяпер ужо шматгадовай) практыкай пацвердзіў і ўласную слушнасьць, і перспектыўнасьць распачатай справы, і галоўнае — адкрытасць, эстэтычную чуласць, глыбокую духоўнасьць і мудрасць людзей, якія жывуць у беларускай глыбінцы.

Ад вытокаў... да сябе

Запачаткаваны Нацыянальным канцэртным аркестрам Беларусі пад кіраўніцтвам Міхала Фінберга, пры падтрымцы найперш мясцовых улад, фестываль у Нясвіжы стаўся прыгожай традыцыяй. Традыцыя развілася ў сапраўдны музычны рух. І адным з найбольш сталых чыннікаў гэтага руху сёння можна лічыць горад Мсціслаў: як вядома, нядаўна тут ужо шосты раз прайшоў Рэспубліканскі фестываль камернай музыкі імя Мікалая Чуркіна.

Такія фэсты заўсёды праходзяць на "ўра": цікавыя канцэрты, падтрыманыя папулярным асветніцкім каментарыем, на тэхнічнае і віртуознае выкананне, іншыя пазнаваўчыя імпрэзы, удзячэння ў насычаную праграму двух дзён музычнага свята, — нават без спецыяльнай адукацыі людзі ўспрымаюць усё гэта адэкватна. І... адукоўваюцца. На думку заўсёднай вядучай канцэртаў, доктара мастацтвазнаўства Вольгі Дадзіёмавай, у Мсціславе за гады фестывальных сустрэч узгадалася сапраўдная музычная публіка, здатная ўспрымаць і разумець далёка не простую з'яву — творчасць кампазітараў XX — XXI стагоддзяў. Здавалася б, у арганізатараў "несталічнага" фестывальнага руху выпрацаваўся стэрэатып правадзення музычных святаў. На шчасце, гэта не так! Што ні горад — то свая канцэпцыя. Што ні год — то непаўторнасьць у складанні праграмы. Напрыклад, у Мсціславе "працуе" рубрыка, якой не знойдзеш на фестывальных афішах у Заслаўі, Нясвіжы ці Міры: "Славуць імяны Беларусі". Яна паслядоўна знаёміць публіку з творчасцю нашых кампазітараў XX — XXI стагоддзяў. І сёлета, як ужо вядома чытачам "ЛіМа", увага была скіраваная на творчасць Дзмітрыя Смольскага.

У рэпертуар калектываў, што працуюць у складзе Нацыянальнага канцэртнага аркестра, выдатных камерных ансамбляў — трубачоў ("Інтрада"), флейтыстаў, салістаў на драўляных духавых інструментах, кларнетыстаў, Струннага квартэта і Камернага аркестра, — увайшлі самыя розныя творы кампазітара, сёлетняга юбіляра. Асабліва ўразіла выкананне Дванаццатай сімфоніі: была вялікая рызыка ў тым, каб прадставіць у Мсціславе цалкам(!) буйны цыклічны аркестравы твор, ды яшчэ напісаны складанай сучаснай інтанацыйна-вобразнай мовай. Але рызыка апраўдалася: сімфонія, выдатна, прачула і дынамічна выкананая Камерным аркестрам пад кіраўніцтвам Валерыя Сарокі, выклікала шчырую авацыю залы.

Візітоўкай мсціслаўскага фестывалю зрабілася яскравая "Полька" М. Чуркіна, якую з імпрэтам выконвае ансамбль трубачоў "Інтрада". Наогул, музыкантаў гэтага камернага калектыву, якім кіруе яго стваральнік прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Мікалай Волкаў, з вялікай сімпатыяй сустракаюць ва ўсіх фестывальных гарадах. Мсціславу сёлета пашанцавала: апроч выступленняў у ДOME культуры, "Інтрада" наладзіла вялікі канцэрт у Цэнтралізаванай дзіцячай школе мастацтваў імя М. Чуркіна. Ігралі творы Яўгена Глебава, Дзмітрыя Смольскага, Уладзіміра Дамарацкага, Галіны Гарэлавай... Апроч віртуознага ансамблевага мастацтва, маладыя трубачы паказалі майстэрства і як высокатэхнічныя салісты (ігралі са сваім нязменным канцэртмайстрам Кацярынай Ракуць). Іх настаўнік і кіраўнік, загадчык кафедры медных

духовых інструментаў БДАМ Мікалай Волкаў распавёў пра гісторыю стварэння і развіцця кафедры, прадставіў сваіх вучняў... А самае незвычайнае адбылося пасля канцэрта "Інтрады": прафесар правёў майстар-клас, публічна папрацаваўшы над выкананнем твораў з двума выхаванцамі Магілёўскага музычнага вучылішча, якія прыехалі ў Мсціслаў разам са сваімі педагогамі.

Летась Мсціслаў спраўляў сваё 870-годдзе, сёлета тут праходзіў урачысты мітынг з нагоды 64-й гадавіны вызвалення раёна ад гітлераўскай акупацыі. У горадзе, напоўненым сонцам і музыкай, было святочна. Віраваў восеньскі кірмаш, разгарнулася выстаўка-продаж работ майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, выступалі фалькорныя калектывы Мсціслаўшчыны, Магілёўскай і прыгранічнай Смаленскай аб-

ласцей. Працавала экспазіцыя малюнкаў дзяцей творчых школ гарадоў-пабрацімаў Мсціслава — эстонскага Сарэмяя і расійскага Падольска. Адбылося адкрыццё гісторыка-краязнаўчай выстаўкі "Са славутай мсціслаўскай кагорты". Прыехаў з Магілёва, для ўдзелу ў канцэрце "Музыка роднага краю", што адбыўся ў ДOME культуры, і званы прафесійны калектыв — Аркестр народных інструментаў абласной філармоніі пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Леаніда Іванова, са сваімі салістамі А. Мацярынкай, А. Ракевіч, П. Бельскім...

Атмасфера поўнілася не проста святочнай радасцю, але і адчуваннем вялікай добрай справы. Старшыня Мсціслаўскага райвыканкама Алег Чыкіда, намеснік старшыні Магілёўскага аблвыканкама Анатоль Глаз, іншыя ўдзельнікі фестывальных урачыстых цырымоній, сустрэч з прэсай, падкрэслівалі ў сваіх прамовах

вялікае духоўнае, выхавачае значэнне фестывалю, які ў сваіх традыцыйных спалучае даўніну і сучаснасць. А вось гэтыя словы А. Глаза, думаецца, варта і працытаваць: "Мсціслаўшчына сабрала небывалы ўраджай. І гэта толькі пачатак. І дасягненні будучы яшчэ большыя. Бо мы адраджаемся, вяртаемся да каранёў, да вытокаў, а гэта — самы надзейны падмурак і зарука таго, што мы будзем жыць лепей".

Бліжэй да вечара ў цэнтры горада можна было заўважыць добра знаёмыя абліччы: прыехалі салісты-спевакі. Да іх выступлення на Цэнтральнай плошчы горада ўжо разгарнулася вялікая сцэна Нацыянальнага канцэртнага аркестра, які падрыхтаваў для жыхароў Мсціслава шыкоўны падарунак — дзве вялікія песенныя праграмы. Напачатку прагучала прэм'ера "Скрозь прастору і час", прысвечаная 125-годдзю класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа, і следам — "Залатыя шлягеры свету" ў выкананні артыстаў аркестра, сярод якіх Мікалай Скорыкаў, Ганна Благава, Галіна Грамовіч, Ларыса Грыбалёва, Дзмітрый Качароўскі, Наталля Тамела... Зрэшты, назваць варта было б усіх салістаў, але ж гэта амаль паўтара дзесятка імянаў, і ўсе — вядомыя аматарам папулярнага песеннага жанру!

Свята, як вядома, не бывае бясконцым. Ад гэтай думкі ў настроі не-на дый з'яўляліся мінорныя ноткі. Ды ўсё ж у ім панавалі урачысты мажор: музы не спяшаліся пакідаць Мсціслаў. Прыжыліся яны ў гэтым горадзе, сярод яго своеадметнага таленавітага люду, які да наступнай восені будзе жыць чаканнем сёмага фестывалю. Іх чаканне новых уражанняў абавязкова спраўдзіцца. Бо Нацыянальны канцэртны аркестр Беларусі, можна сказаць, ужо сёння пачынае працаваць над чарговай маніграфічнай праграмай цыкла "Славуць імяны Беларусі". Яе прэм'ера прагучыць менавіта на мсціслаўскай зямлі: гэта будучы творы з багатай разнажанравай спадчыны народнага артыста Беларусі Генрыха Вагнера. І апроч канцэртаў, арганізатары фэсту падрыхтуюць шэраг іншых мастацкіх праграм, у тым ліку асветніцкага кшталту. Дарэчы, наступны фестываль камернай музыкі пройдзе ўжо з іншай назвай: як Рэспубліканскае свята мастацтваў "Мсціслаў-2008".

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: майстар-клас прафесара М. Волкава; у святочным горадзе; сустрэча на мсціслаўскай зямлі; Аркестр народных інструментаў Магілёўскай абласной філармоніі пад кіраўніцтвам Л. Іванова; вернісаж дзіцячай творчасці.

Фота Віктара Кавалёва

Выдавецтва РВУ "Літаратура і Мастацтва" ў серыі "Лімаўскі фальварак" выпусціла ў свет кніжку прозы выдаўца беларускага паэта і пісьменніка, лаўрэата Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова Міколы Купрэва "Палеская элегія". Гэта пяць аповесцей, напісаных на біяграфічным матэрыяле, што ахопліваюць перыяд савецкай беларускай гісторыі ад пачатку Вялікай Айчыннай вайны да пасляварнабельскага выжывання. На пачатку і пры канцы кнігі змешчаны дзве колішнія гутаркі знамага пісьменніка з Л. Галубовічам. З асаблівай удзячнасцю хочацца адзначыць станючыя стаўленне і спрыянне ў выданні літаратурнай спадчыны свайго земляка берасцейскіх уладаў,

якія дапамаглі "выцягнуць" прыстойны па нашым часе наклад кніжкі (2500 асобнікаў). Зрэшты, тым, хто не асабліва парупіцца, праз які тыдзень-другі можа не хапіць і гэлага. Сёння, анансуючы выхад кніжкі, мы друкуем некаторыя матэрыялы з наступнага замысленага выдання, якое будзе ўключыць у сябе "бяскніжны" вершы М. Купрэва і ўспаміны пра яго блізкіх людзей, сяброў, знаёмых і калег. Думаю, што хатнія бібліятэкі прыхільнікаў краснага пісьменства не будуць дастаткова поўнымі без такіх кніг нашых сучасных "выклятых" паэтаў, як "Голас" В. Гадулькі, "Жоўты колер белага снегу" А. Асташонка (паэт у прозе), "Лён" А. Сыса і, вядома, "Палескай элегіі" М. Купрэва, пра якую мы тут гаворым... Схілімся ж над плёнам іх высокага натхнення і самабытнага таленту...

ЛеГАЛ

«Шчырая Шчара мая...»

У юнацтве бываюць сустрэчы, пра якія помняць усё жыццё. Такой падзеяй для мяне стала сустрэча з Міколам Купрэвым на пачатку 1964 года ў Ляхавічах. Новы школьны будынак быў пабудаваны ў 1961 годзе, да ХХІІ з'езду КПСС, і школу, здаецца, неафіцыйна, з лёгкай рукі нястомнага дырэктара Івана Дзегелевіча называлі імем партыйнага з'езду, што абвясціў пра пабудову да 1980 года камунізму.

Будынак быў выдатны, са спартыўнай залай, майстэрняй. Але быў і адзін недахоп — адсутнічала сцена, а мне, актыўнаму ўдзельніку мастацкай самадзейнасці, гэта падавалася страшэннай заганай. На адным са сходаў я ўголас распавёў пра такую загану, што не дае школьным артыстам напоўніцу раскрыць свае таленты. Іван Піліпавіч здзіўся, што сцена патрэбная, але ж для яе трэба знайсці пару кубаметраў дошак. Праўда, лепшыя школьны спартсмен Генадзь Шэстэст жартам папярэдзіў, што калі сцена ў спартзале будзе замяніць трэніроўкам, то спартсмены яе разбярдуць. Сцена з'явілася, але не ў спартыўнай, а ў актавай зале, якая адначасова выконвала і функцыі сталовай.

Менавіта на гэтай сцене і ўладкаваліся госці, што прыйшлі на сустрэчу са школьнікамі, — ужо вядомыя паэты Юрась Свірка і Алесь Ставер, разам з імі ляхавіцкія паэты Кастусь Турко і Мікола Купрэў. Рэй вёў Алесь Ставер. Ён прачытаў жартоўны верш "Скрыпка і бубен", спыніўся на літаратурных навінах, асобна адзначыў "Альпійскую баладу" Васіля Быкава, надрукаваную ў студзеньскім нумары "Маладосці". Ён перапытаў у Юрася Свірка, ці беларус Іван Цярэшка, галоўны герой аповесці. Памятаюцца і радкі верша, што чытаў Юрась Свірка: "Ходзіць лагчынай хлопец з дзіўчыннай, туліць-мілуе, моцна цалуе". Цёпла было ўспрынята і выступленне Міколы Купрэва. Мікола Купрэў працаваў у Пранчакоўскай сярэдняй школе і ляхавіцкія школьнікі яго не ведалі. Вершы ўразлі найкай невыглумачальнай унутранай моцаю, аголенасцю душы, арыгінальнасцю вобразу, падзейнічалі нароўні з творами тагачасных маіх куміраў — Еўтушэнкі, Раждзественскага, Вазнясенскага. Верш "Сонечка" з таго часу я ведаю на памяць:

*Было нам па шэсць гадоў,
мне і ёй
Суседскай дзяўчынцы
з сонечным імем Сонечка.
Мы разам гулялі.
Не помню, у што гулялі.
Не, помню, аднойчы
з пяску мы будавалі домікі
І галіначкі клёну ўтыкалі
ў пясок,
невялічкі капалі калодзеж.
І помню, была навалніца,
а мы з ёю беглі з лесу,
смялялі і дзівіліся на маланкі
і нешта крычалі грому.
Больш нічога не помню,
толькі: вочы —
вялікі, светлыя, як маланкі...
Было нам па шэсць гадоў,
калі Сонечкі раптам
зусім не стала.
Памерла. Аг голду.*

*Я нежывую яе не бачыў.
Я хавіўся за вёскай,
бо вельмі страшна было мне,
што Сонечкі раптам
зусім не стала.
Гэта было страшней,
чым фрыцывы танкі,
чым іх гарматы...
Калі прыязджаю здалёку
я ў родную вёску,
у дні навалніц, маланак,
грому,
я ўспамінаю Сонечку,
І гумаю: трэба наведаць
магілку,*

*І не іду!
О, як робіцца страшна,
калі ўяўляю:
я стаю ля магілкі,
А магілка —
такая маленечкая,
а мне ж — гваздіца шэсць.*

Вельмі ўразлі і верш Міколы Купрэва "Балада пра чаравікі". (Мой калега па Беларускай Энцыклапедыі Янка Саламевіч рыхтаваў зборнік беларускіх балад. Я паказаў яму "Баладу пра чаравікі" і яна была ўключана ў кнігу). Мікола Купрэў друкаваўся ў "Маладосці", "Літаратуры і мастацтва", ляхавіцкім "Будаўніку камунізму". А ў брэсцкай "Зары" пад рубрыкай "У добры шлях" малады крытык Уладзімір Гніламедаў (сёння акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі) змясціў нататку "Лірыка Міколы Купрэва". Усе гэтыя публікацыі я збіраў і захоўваў, шмат з іх маю і сёння.

У час працы ў Пранчакоўскай школе Мікола Купрэў падрыхтаваў зборнік "Непазбежнасць", што ўбачыў свет у 1967 годзе. Паэт пераязджае ў Мінск, працуе пэўны час у рэдакцыі "Літаратуры і мастацтва", але хутка вяртаецца на Брэсцчыну. Пачынаецца яго вандроўнае жыццё, неўладкаваны побыт.

Праз 10 гадоў пасля памятнай ляхавіцкай сустрэчы дзякуючы нізцы вершаў Міколы Купрэва, змешчанай у майскім нумары часопіса "Маладосць" за 1974 год, адбылося завочнае спатканне з паэтам. Пачыналася нізка вершам "Выбух у Зялёным Лузе". Мне, тады ўжо мінчуку, падалося, што пра Мінск так яшчэ ніхто не пісаў. Калі дадаць, што я здымаў пакой на вуліцы Каліноўскага, а сёння з 9-га паверха кватэры ў Зялёным Лузе на свае вочы бачу, як у горад, паводле паэтавых слоў, з бараўлянскіх

лясоў настойліва паўзе туман, то становіцца зразумелым, чаму верш для мяне вельмі дарагі. Ён дазваляе ўбачыць прыгожае ў будзённым, звычайным, з-за гарадскога тлуму незаўважаным.

Публікацыя ў "Маладосці" дазваляе спыніцца і яшчэ на адным моманце, важным для вывучэння творчасці паэта. Шмат якія публікацыі Міколы Купрэва расцярушаны па раёнках. Сумняваюся, што яны ўсе сабраныя і даступныя даследчыкам. Так, верш "Сёння позна сядзець не буду..." у часопісе пачынаецца наступнай страфой:

*Сёння позна сядзець не буду,
спаць лягу рана.
Раніцою ў Антонаву Буду
пайду па тумане.
Але ж у ляхавіцкім "Будаўніку камунізму" (на жаль, дата на выразцы не пазначаная) гэтая страфа выглядае інакш:*

*Сёння позна пісаць не буду,
спаць лягу рана.
Раніцою ў далёкія Буду
пайду па тумане.*

Можна паспрачацца, ці маладосцеўскі варыянт лепшы. Адна справа — "позна сядзець", а другая — "позна пісаць". У "далёкіх Будах" пазнаецца чыгуначная станцыя ў Ляхавіцкім раёне, а Антонава Буда, мабыць, прыдуманая.

У калекцыі матэрыялаў пра паэта зберагаецца і ягоны ліст ад 20 снежня 1987 года, напісаны амаль 20 гадоў таму, калі стваралася кніга "Памяць. Ляхавіцкі раён". Па дапамогу звярнуўся да Міколы Купрэва, спадзенычы, што ён напіша ўспаміны пра свае ляхавіцкія старонкі жыцця, прапануе вершы. Але паэт вырашыў інакш.

"Я ў Ляхавіцкім раёне працаваў 23 гады назад, у школе. Пра што ж я мог бы напісаць? Думалася: толькі, можа, па слядах К. Паўстоўскага на Ляхавіччыне. Ён там у першую сусветную вайну (ці ў грамадзянскую? — ужо і не помню, даўно чыгалаеці блукаў па вёсках, аселях і пісаў пра гэта ў пісьмах з прыфрантавога тылу (у адным з выданняў — ёсць). Але ўжо і кнігі той знайсці не магу (правінцыя!). Ды і трэба хаця на колькі часу зноў вярнуцца на тыя месцы. А гэта магу зрабіць толькі летам (працую ў школе).

Але вось што я Вам падкажу. Апошнія гадоў 15—20 (з пера-

пынкамі) у Ляхавіцкай райгазете "Будаўнік камунізму" (рэдактар Вікенцій Юльявіч Шталь) друкуе дакументальныя матэрыялы пра заходнебеларускіх падпольшчыкаў (найбольш — пра камсамольцаў) настаўнік-пенсіянер Васіль Міхайлавіч Сокал. Вельмі многа фактажу. А В.М. Сокал жыве ў в. Зубелевічы Ляхавіцкага раёна (дома ў яго ёсць тэлефон). Звяжыцеся са Шталем-рэдактарам і Сокалам — шмат возьмеце. Ды і іншыя газетныя матэрыялы — іншыя аўтараў было ў іх.

Прабачце.
Дзякую за вашу ўвагу да мяне.
З прывітаннем — Мік. Купрэў".

Тэкст ліста заняў цэлую старонку, а на адвароце, у пастскрыптуме, Мікола Купрэў напісаў пра пісьменнікаў і журналістаў, якія добра ведалі Ляхавіччыну: Віктара Гардэя, Васіля Праскурава, Уладзіміра Бацкалевіча, Алесь Шлега, Іосіфа Карпызу. Успомніў і пра Машукоўскія лясы на мяжы Ляхавіцкага і Ганцавіцкага раёнаў, дзе базіраваўся партызанскі атрад Кірылы Арлоўскага.

У кнігу "Памяць. Ляхавіцкі раён" быў прапанаваны верш "Спатканне са Шчарай", які падаўся мне найболей ляхавіцкім:

*Ну, як табе, Шчара, маецца
між палёў тваіх і лясоў?
Як хвалі тваёй гайдаецца
да нёманскіх берагоў?
.....
Бачыш, і я ўжо ўсленены
на скронях густой сівізной.
Хоўдзяць маімі венамі
рэкі зямлі маёй.
.....*

*...Правяду ж я цябе да Цыгані
па нівах тваіх і гаях
і ў вячэрнім расце тумане,
шчырая Шчара мая...*

На жаль, энцыклапедычнае начальства такую лірычную спаведзь палічыла не вельмі прыдатнай для "Памяці" і верш у кнігу не трапіў. Да гэтага часу шкадуно, што перакананае начальства не здолеў. Але ж дзеля справядлівасці трэба адзначыць, што начальства — намеснікі галоўнага рэдактара Беларускай Энцыклапедыі Алесь Петрашкевіч і Іосіф Хаўратовіч, загадчык рэдакцыі Георгій Кісялёў падтрымлівалі імкненне напоўніць ляхавіцкую "Памяць" арыгінальнымі гісторыка-краязнаўчымі матэрыяламі, не абмяжоўваюцца спісамі загінуўшых і падзеямі Вялікай Айчыннай вайны.

Наступная і апошняя сустрэча з паэтам была нечаканая. Летам 1988 года ў Мілавідах падзілаў паўстанцаў Кастуся Каліноўскага. Прыехалі аматары гераічнай беларускай даўніны з Мінска, Баранавіч, Брэста, бліжэйшага наваколля. Сярод мінскіх гасцей быў і прафесар Мікола Грынчык. Менавіта ў дарозе нарадзілася задума яго нарыса пра франтавога сябра Сцяпана Цярэшку для ляхавіцкай "Памяці". З Ганцавіцкага раёна прыехаў Мікола Купрэў. Ён выглядаў фізічна стомленым, недагледжаным, але вочы святліліся ад радасці, што ён разам з аднадумцамі.

Віталь СКАЛАБАН

Ліст ад сястры Міколы Купрэва

Добры дзень, Леаніг Міхайлавіч!

Піша Вам сястра Міколы Купрэва Валюціна. Я даўно ўжо хацела сказаць Вам, Леаніг Міхайлавіч, вялікі дзякуй за памяць пра майго брата, за добрыя Вашы адносіны да яго яшчэ пры жыцці. Ваш ліст да Колі (так я яго заўсёды называла) і цяпер берагу, калі-нікалі перачытваю, каб яшчэ і яшчэ раз адчуць, што ёсць у нашым жыцці і цудоўныя таварыскія адносіны адзін да аднаго, і спагада да чужой бяды. Гэта я маю на ўвазе апошні ліст Ваш (з працягам) да Колі ў Лясную, які прыйшоў туды за тры дні да яго смерці. Брат ужо не змог прачытаць яго сам. Чытала яму медсястра. Яна і аддала яго мне, раскажаўшы, што калі яна чытала, Коля ляжаў і слухаў неяк быццам безуважліва, але, калі яна скончыла чытаць, то ўбачыла, як па яго шчоках цякаў слезы...

Я так доўга збіралася Вам, Леаніг Міхайлавіч, напісаць, таму што смерць брата зусім падкасіла маё і без таго не вельмі моцнае здароўе. Тым больш, што гэта была трэцяя смерць у нашай хаце за апошнія дзевяць месяцаў. 25 студзеня 2003 года памёр бацька, 5 сакавіка 2004 года не стала маці (мачахі) і вось надышоў чорны дзень 19 верасня, калі не стала і брата. Усе гэтыя страты закончыліся маім інсультам, ад якога я ніяк яшчэ не магу аправіцца. Праўда, дзякуючы сваёй дачушцы, я не ляжу, а хаджу і па хаце, і па двары, дапамагаю глядзець маленькую ўнучку Іначку, якая нарадзілася 2 гады таму. Старэйшая, 10-гадовая Алінка помніць дзядзьку Колю, часта расказвае, пра што яны з ім гаварылі, якія гасцінцы ён ёй прывозіў, ганарыцца ім. Ну, усё гэта невялікае адступленне ад таго, што я хацела сказаць.

Я, ведаецца, Леаніг Міхайлавіч, ужо ніколі не змагу пазбавіцца ад успамінаў пра апошнія 2 месяцы жыцця Колі, ад таго, калі ён ляжаў яшчэ ў пружанскай бальніцы. Дзён дзевяць я жыла ў яго кватэры, каб быць бліжэй да яго. Наведвала яго па два разы на дзень. Хаця ў памяці яго наступалі нейкія правалы, ён заўсёды прасіў мяне прынесці пачытаць газеты, асабліва "ЛіМ". Яшчэ прасіў прынесці цыгарэт і вельмі злаваўся, калі я не выконвала яго просьбы, даказваючы яму, што ў палаце ж нельга курьць. А ён гаварыў, што выйдзе пакурыць на вуліцу. А як жа ён выйдзе пакурыць на вуліцу, калі нават на бок не можа павярнуцца самастойна, такія глыбокія і балючыя пролежні былі ў яго. Урач сказала, што нічым яму ўжо нельга дапамагчы ў бальніцы. Трэба яго адпраўляць у Дом інвалідаў і састарэлых. У маім уяўленні гэта былі светлыя дамы, дзе жывуць паўнапраўным жыццём адзінокія людзі, якія знаходзяць сабе там сяброў, займаюцца любімай справай, а пры жадаванні могуць і пайсці адтуль да сваіх блізкіх. Карацей, у маім уяўленні гэта былі кіношныя дамы састарэлых (тыпу Жданоўкіна). Я так і думала: "Вось Коля пабудзе ў Лясной, пролежні там яго загойца (уколы яму ж рабілі, мазалі нечым). Словам, будуць рабіць тое, чаго я сама не здужаю. А потым ён будзе жыць у бацькоўскай хаце, а мы будзем дапамагаць яму... Вось такія думкі былі ў маёй наўнай, даверлівай немаладой ужо галаве.

А што ж было на самай справе? Ганна Хадаровіч, завезшы Колю ў Лясную, пазваніла мне і раскавала, як ён паводзіў сябе па дарозе. Казала, што ён неяк ажывіўся, гаварыў, што ён некалі быў тут, у Лясной. Праціў, каб яму прывезлі паперу, ручку: будзе пісаць. Мне крыху лягчэй стала на душы. Праз 3—4 дні я паехала наведаць брата, накупіўшы яму і паперы, і ручак, і яшчэ таго-сяго.

Падыходзячы да Дома, адчула нейкую трывожнасць у паводзінах яго жыхароў. Потым высветлілася, што ў ДOME рыхтаваліся да пахавання аднаго з яго жыльцоў. Зайшоўшы ў палату, дзе ляжаў брат, я спынілася каля парога, ашаломленая ўбачаным. Іх было двое. На ложку каля акна ляжаў худы, нагала стрыжаны чалавек з дзіўчымі вачамі. І столькі ў іх было болю, туті, гора... Гэта быў Коля. Я падыйшла да яго. Ён неяк падаўлена доўга ўгледваўся ў мяне, нібы пазнаючы, а потым сказаў: "Вала, ты чуюш? Гэта ж мяне хаваюць". І так паўтарыў некалькі разоў. "А з кім жа гэта я размаўляю?" — сказала я. — Ты ж тут, Коля, жывы, і я прыехала да цябе!" Паступова ён вяртаўся да рэальнасці і ўрэшце рэшт сказаў: "А віна ты мне прывезла, а курьць?" Брат так прасіў таго віна, што я, грэшная, схадзіла ў магазін і купіла яму бутэльку. Прынесла, наліла грам 200. Коля выпіў, павесялеў, пачаў распываць, чым я прыехала, сказаў, каб доўга не сядзела каля яго, а то яшчэ спазнося на электрычку. Запытаў, ці прыйшоў яму ганарар. Я, канечне, нічога не ведала пра яго ганарары, але сказала, што яны бы-

Вяртанне ў юнацтва

Маё юнацтва прыпадае на студэнцкія гады (1957 — 1962, Брэсцкі педінстытут імя А.С.Пушкіна, філалагічны факультэт), паездка на цаліну, сяброўства з Міколам Купрэевым, якое хутка перарасло ў каханне. Добра памятаю першую сустрэчу. Ужо даўно ідуць заняткі, мы старанна вучымся, слухаем лекцыі, канспектую іх. Нечакана ў аўдыторыі з'явілася па-суседску ярка за маёй спінай і страшны эпіграммы, вершы і нават пазмы. Гэта і быў Мікола Купрэў. У адрозненне ад нас, учарашніх школьнікаў, ён ужо меў жыццёвы вопыт, шмат чаго пачуў, вандруючы па краіне. Івацэвіцкую школу скончыў у 1955 годзе, спрабаваў паступаць у Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт на факультэт журналістыкі, ды не прайшоў па конкурсе. Лёс занёс яго ў геалагічную партыю і кудысьці яшчэ, пра што ўспамінаю тады не хацеў і не любіў. Праз год быў залічаны ў Брэсцкі педінстытут, але займацца не стаў — узяў акадэмічны адпачынак. І вось цяпер сядзіць побач і дасылае мне запіскі-гумарэскі: "Я даўно б ужо уехаў у Таврызіль у какой-нібудзь полуденны Шпіраз, калі б не было здымаў, в Брэсте, Гаврыс і её сверлячых суровых глас..."

Чытаючы іх, я глядзела на Колю з дакорам, гаварыла, што займаецца глупствам, лепш бы слухаў выкладчыка і запісваў "разумнае, добрае, вечнае..."

Неўзабаве прыйшла першая студэнцкая вясна, зацвілі акацыі і каштаны. Рыхтуючыся да экзаменаў, мы, першакурснікі, адпраўляліся ў крэпасць, дзе было пустынна, ніхто не перашкаджаў. Па дарозе дамоў (у інтэрнат) аглядалі разваліны, любаваліся зараснікамі чаромхі і бэзу. Разам з намі, чародкай вясельных гарэзных дзяўчат, часта блукалі і юнакі (іх у групе было ўсяго пяць), яны дарылі нам букеты чаромхі і палявых кветак. Коля стараўся быць побач са мною і маёй сяброўкай-зямлячкай Жэняй Баранковай. Рамантычны юнак, цікавы субяседнік, ён мог падоўгу пранікнёна дэкламаваць вершы і пазмы Аляксандра Блока, Сяргея Ясеніна і свае таксама. Я ўжо ведала, што выраст без маці (яе ў вайну немцы застрэлілі), бацька ажаніўся з маладой жанчынай, якую Коля і яго сястра Валя амаль не цікавілі, а сваіх дзяцей ёй Бог не даў. Стала вельмі шкада сімпатычнага таленавітага юнака, вершы якога хваліў сам Уладзімір Калеснік (ён выкладаў у нас сучасную беларускую літаратуру і кіраваў творчым гуртком, дзе абмяркоўваліся "першыя пробы п'яра"). Я паверыла ў яго дар, раіла не пісаць на рускай мове, бо на роднай яго лірыка лепш гучыць, мацней кранае сэрца. А ён працягваў гаварыць мне пра сваё каханне па-руску: "Отдай мне свой пламень, отдай на века — все годы твои пронесу на руках..." (Гады два яшчэ пісаў на двох мовах, пакуль не пасталеў).

Пасля летняй сесіі ў ліпені 1958 года нас, першакурснікаў-камсамольцаў, накіравалі ў Казахстан на ўборку цалінага ўраджаю ў Акмолінскую вобласць, прычым арыентавалі на летнія месяцы, а затрымалі аж да замаразкаў (вярнуліся дахаты ў лістападзе).

Другі студэнцкі год быў азнаменаваны частымі спатканнямі, я ўжо і маму нават пазнаёміла з Колям, калі яна прыязджала да мяне ў гасці. Ён жа папрасіў у яе майі рукі, ды пачуў у адказ, што яшчэ рана заводзіць сям'ю, трэба спачатку закончыць вучобу.

Мудрая мама парада засталася па-за ўвагай, бо мы ў жніўні 1959 года зарэгістравалі свой шлюб у Брэсцкім загсе.

Паззія саступіла месца Прозе. Адразу ж пазнаёмілася з бацькам Коля, і Сямён Іванавіч раскажаў пра цягу сына да алкаголю

пасля таго, як яго, яшчэ хлапчука, у геалагічнай экспедыцыі "частавалі" гарэлкай. Прызвычліўся там да чаркі. "Нічога, — сказала я, — ён кахае мяне, дапамагу яму справіцца з гэтай нягодай." Бацька толькі паківаў галавой...

На трэцім курсе пачаліся і матэрыяльныя праблемы. Пакой у інтэрнаце нам не далі, даваўся ісці на кватэру, пасля зімовай сесіі стыпендыю Коля не атрымаў і таму перавёўся на завочнае аддзяленне (1960 г.), уладкаваўшыся на працу ў рэдакцыю Драгічынскай раённай газеты, дзе, відаць, не ўсё ў яго заладзілася, бо прыязджаў да мяне ў Брэст заўсёды галодны, без грошай, шукаў іншае месца. І знайшоў. З 1 студзеня 1961 года пачаў настаўнічаць у Пранчакоўскай сярэдняй школе Ляхавіцкага раёна Брэсцкай вобласці, выкладаў там беларускую літаратуру. Туды адразу ж тэлеграмай выклікаў і мяне ("Без тебя пропаду здесь!"). Здаўшы экзамены на павышальную стыпендыю (гэта 50 руб-

ў новым доме каля самай школы, дзе пазней кватаравалі і мы, калі В. Малец, прадаўшы дом, пераехаў у Дзяржынскі раён Мінскай вобласці. Дарэчы, сам таго не жадаючы, Коля "пастараўся", каб школа страціла добрага дырэктара. А было гэта вось як. Для прысваення звання вышэйшай катэгорыі "Героя Сацыялістычнай Працы" ёй прыпісалі ўраджайнасць цукровых буракоў у некалькі разоў большую, чым было на самай справе. Мы, настаўнікі, разам з вучнямі выбіралі буракі і падлічылі, колькі іх вырастае на калгасным полі. Лічыбы далёка не трыя, што друкавалі раённыя і абласныя газеты. Коля абурываўся, захацеў вывесці на чыстую ваду мясцовых партыйцаў і напісаў пра гэтую "ліпу" XXII з'езду КПСС. Памятаю, як мой няўрымслівы муж збіраў подпісы. Дарэчы, я адмовілася падпісацца і пацікавілася, што думае пра гэта пасланне дырэктар. Зразумела, што ён не ўхваляў такога парыву і як у ваду глядзеў. Письмо з Масквы

Брэсцкія, дзе чытаў свае вершы, з'яўляўся на кватэру раніцай, радысны і акрылены. Я ж, не спаўшы ўсю ноч (у дачушкі рана пачалі рэзацца зубкі), хвалявалася і за яго, і за экзамены, якія належаў здаць. І ўжо тады, у 23-гадовым узросце, я зразумела, што ні я, ні дзіця, ні вучоба, ні праца майго мужа не цікавяць, што галоўнае яго прызначэнне — творчасць, і ён па-юнацку лунае ў нябёсах, шукаючы натхнення ў новых сустрэчах, у прыродзе, а магчыма, і ў выпіўцы...

Здаўшы выпускныя экзамены, атрымаўшы дыплом, мы разбегліся: Коля застаўся ў Брэсце, а я паехала дамоў у Клецкі раён адна з 6-месечным дзіцём, а ў Сіняўцы нас сустрэла мама, у якой мы адпачылі да пачатку новага навучальнага года. Праз два тыдні з'явіўся туды і муж, папрасіў прабачэння за свае загалы, абяцаў ледзь не залатыя горы. Хацелася верыць, што ён пасталеў і ўсё ў нас наладзіцца... Коля многа пісаў, рыхтаваў да друку ў раённай газеце новыя вершы і часта падоўгу гуляў на беразе Начы (была маляўнічая рачулка ў вёсцы Панача, багатая рыбай, ракамі і крынічкамі). На жаль, цяпер яна ператварылася ў канаву — пастараліся меліяратары). Хутка час настаў вяртацца ў Пранчакі, бо адпачынак скончыўся. Там я і даведалася, што ў мужа многа даўтоў (і сельскіх, і брэсцкіх — добра "замочваліся" нараджэнне дачкі і атрыманне дыплама), а разлічвацца трэба мне, так у нас павялося. Грошай жа не было... "Любовная лодка разбілася о быт". Непаразумеўні раслі, што не спрыяла збліжэнню. У мяне пачаліся неладзі са здароўем. Таму летам 1964 года мы скончылі з сямейным жыццём і Коля паехаў настаўнічаць на Палессе (Ганцаўшчыну), а я засталася ў Пранчаках.

І хоць мы працавалі ў адным раёне, лёс нас болей разам не зводзіў. Жыў Коля як вольны вецер. Дачку не наведваў, аліменты не плаціў (я адмовілася). Сустрэкаліся мы толькі ў раённым судзе, які нас не разводзіў — усё давалі выпрабавальныя тэрміны. І толькі Брэсцкі абласны суд (выязны, у Баранавічах) у сакавіку 1965 года скасаваў наш шлюб, і я зноў атрымала дзявочае прозвішча.

Ведаю, што афіцыйна Коля яшчэ два разы жаніўся, ад трэцяга шлюбу нарадзіўся сын Андрэй, нядзе на 4 гады малодшы за нашу дачку.

Адзінае, што засталася ў мяне на памяць — першы зборнік вершаў "Непазбежнасць" (1967 г.), куды ўвайшлі лепшыя творы, напісаныя ў пачатку 60-х гадоў, і прозвішча дачкі... Я заўсёды сачыла за яго творчым ростам, чытала публікацыі ў "ЛіМе", "Маладосці", "Нёмане", "Польмі" і "Крыніцы". Мяркую, што ён змог бы надрукаваць значна болей, каб не губляў запісныя кніжкі, спыткі з вершамі, нарысамі і чарнавікамі многіх задуманых твораў.

На жаль, рана пайшоў Мікола з жыцця. Цярністым быў яго шлях і не нам судзіць паэта. Бязгрэшных людзей няма. Цяпер адзін Бог яму судзіць, дарэчы, як і ўсім нам. Непрыемна чытаць публікацыі кшталту, колькі рублёў і ў каго пазычаў паэт...

Галоўнае, што творы яго жыўчы, лірычная споведзь кранае сэрца і, здаецца, што ён тут, побач з намі, жартуе, усміхаецца, разважае...

Пісаць успаміны было балюча. Хочацца пажадаць усім маладым і таленавітым не губляць свой дар, Богам дадзены, а берачы і развіваць яго.

Я ўдзячна тым, хто працуе над кнігай прозы Міколы, над стварэннем новага купрэўскага праекта, над успамінамі пра Колю...

Таццяна ГАЎРЫС

Шаноўныя прыхільнікі краснага пісьменства!
25 кастрычніка 2007 года а 17-й гадзіне ў Дзяржаўным літаратурным музеі Максіма Багдановіча (Траецкае прадмесце, вул. М. Багдановіча, 7-а) адбудзецца прэзентацыя кніжкі прозы вядомага паэта і пісьменніка Міколы КУПРЭВА "ПАЛЕСКАЯ ЭЛЕГІЯ", якая толькі што выйшла ў свет у РВУ "Літаратура і Мастацтва" ў серыі "Лімаўскі фальварак".
У вечарыне возьмуць удзел: В. Скалабан, Т. Гаўрыс, С. Купрэва (дачка пісьменніка) А. Жук, У. Ягоў-дзік, В. Акудовіч, А. Наварыч, В. Жуковіч, А. Галуковіч, А. Карлюкевіч ды іншыя.

Мікола Купрэў з жонкай Таццянай

лёў), я перавялася на завочнае аддзяленне і паехала "ратаваць" мужа. З 1 лютага я ўжо працавала там настаўніцай рускай мовы і літаратуры ў старэйшых класах. Мой заробак склаўся 57 рублёў (стаўка з незакончайнай вышэйшай адукацыяй была тады 60 рублёў, з вышэйшай — 80), а ў Коля і таго меней, ды і не заўсёды даносіў грошы дамоў: было многа іншых шляхоў — "сябры" чакалі ў Ляхавічах, Баранавічах, Ганцавічах... Цяжкасцей хапала. Кватараваць даваўся на хутары, у хаце не было электрычнасці, рыхтавацца да ўрокаў і правяраць спыткі трэба было ля керасінавай лямпы, а страву варыць на керагазе ў халодных сенцах. Але гаспадыня была добрая, спагадлівая, прадавала нам малако, дапамагала парадамі.

Нягледзячы на ўсё гэта, працаваць было цікава і радысна. Школа размяшчалася ў б'льым панскім маентку, месца маляўнічае, калектыў дружны, узначалены мудрым кіраўніком Іванам Мальцам. Жонка яго працавала настаўніцай рускай мовы і літаратуры. Жылі яны

адасталі мясцовым уладам, тыя арганізавалі праверку школы і як вынік — дырэктара звольнілі з працы.

Вучні любілі нас, маладых настаўнікаў, а мы стараліся праводзіць цікавыя гутаркі на ўроках, рыхтавалі літаратурныя вечарыны, хадылі з імі на экскурсіі і ў паходы па родным краі. А працаваць было нялёгка: на 4 курсе я практыку прайшла толькі ў 5 — 7-ых класах, а выкладаць даваўся ў 9—10-х, і класным кіраўніком прызначылі ў 10 клас, а ў Коля наогул не было практыкі — толькі рэдакцыйны будні. Давялося многа чытаць, займацца самаадукацыяй і мерацца сілаю з "зьялёным зміем".

Мне яшчэ верылася, што каханне ўсё пераадоле, а Чалавек паднімецца над сваімі слабасцямі, калі захоча.

Думала, змагу дапамагчы. Не дала рады. Нават нараджэнне дачкі ў 1962 годзе нічога не змяніла. З ёю паехалі мы здаваць дзяржаўныя экзамены, на якія Коля амаль не звяртаў увагі, як і на мяне з дзіцём. Ён прападаў вечарамі на творчых сустрэчах, ездзіў па вёсках і райцэнтрах

Маці Міколы Купрэва.

Валя, тут жа блізка." "А дзе гэта, блізка?" — пытаюся. "А вось за гэтым вуглом", — і паказвае на дзверы. Я дала яму банан. Як маленькаму, адломвала кавалачкамі, клала ў рот і ён доўга-доўга жаваў іх, а потым павярнуў галаву набок, узяў маю далонь і заснуў на ёй, як малы, так соладка. Пасядзеўшы з паўгадзіны, я пачала збірацца на электрычку. Асіярожна выцягнула сваю руку, стала папраўляць коўдру на Коля і аслупянула. Вы ведаеце, у чым ён быў адзеты (а правільней — тое было накінута пераз галаву на адно плячо)? Брат ляжаў у блакітным жаночым каптаніку з карункамі. Ну, гэта быў проста здзек над чалавекам. Ці можна так адносіцца да людзей, хай сабе і хворых. І я зразумела, што справы Коля вельмі дрэнныя, калі над ім так паздзекаваліся. Каб хоць трохі было ў яго памяці і сіл, ён не дапусціў бы гэтага.

Я ішла да вакзала, як у сне. Перад вачыма стаяў блакітны каптанік у карунках...

Была яшчэ праз тыдзень у Коля. На гэты раз ён ляжаў у палаце яшчэ з адным чалавекам. Коля ляжаў у чыстай майцы (мужчынскай), есці нічога не хацеў, толькі зноў трошкі з'еў банана і нібы задрамаў. Я пасядзела, пачала збірацца, паабядаўшы, што прыеду зноў праз тыдзень. Ён паківаў галавой у знак згоды і ціха паціснуў руку і доўта не выпуская яе. Было вельмі трывожна і цяжка.

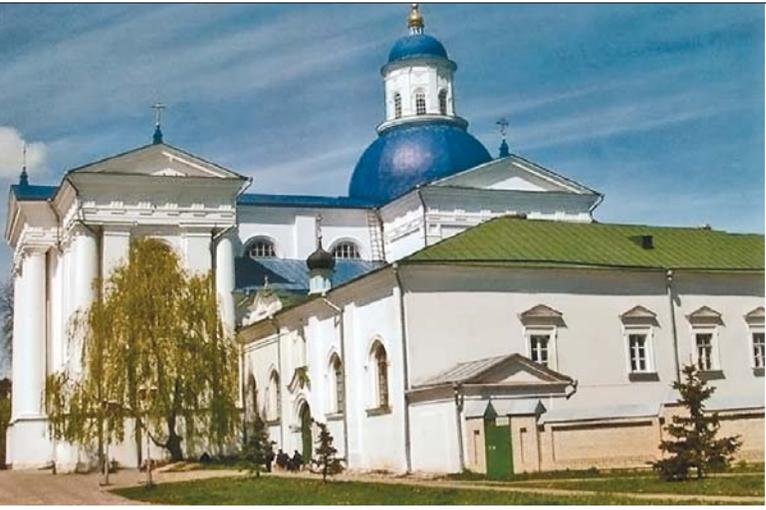
Пасля я ўжо даведалася ад дырэктара Дома, за тыдзень да смерці яму званілі з Брэста і яшчэ аднекуль, распытвалі пра здароўе Купрэва, разказвалі пра яго. І я здагадалася, адкуль такая палата, мужчынская майка, чысценькая пасцелька... Вось так.

На наступным тыдні мы дакапалі бульбу, наняўшы трасілку. Я радавалася, што нарэшце скончылі з гэтай работай, і заўтра, думала, паеду да Коля. Але тут пазванілі. Гэта быў званок з Лясной. Нам паведамілі, што наш Коля памёр. Трохі сабраўшыся з сіламі, я пазваніла супрацоўнікам рэдакцыі (Мергес) на дом. Папрасіла, каб паведамілі Рымачу і ўсім, хто ведаў брата. Я, нават, мела надзею, што мне дапамогуць з транспартам, каб прывезці брата ў Міханавічы. Нічога і нічога я не дачакалася. Зяццо ўдалося наняць машыну ў ДЭУ. Я сама паехала па яго. Дзякуй дырэктару Дома, які спагадліва аднёсся да майго гора. Хуценька былі аформлены ўсе дакументы. Адгуль, з Дома, я пазваніла ў Пружаны Ганне Хадаровіч, сказала, калі будзем хаваць.

Людзей на пахаванні было мала. Былі толькі мае сябры, некалькі былых суседзяў з вёскі. З рэдакцыі Івацэвіцкай і з бібліятэкі не было ніводнага чалавека. Вялікі дзякуй Ганне Уладзіміраўне, Міколу Антанюўскаму, Міколу Папеку, якія прымчаліся з Пружан і паспелі аддаць Колю апошні паклон.

Мусіць, ужо хопіць тлуміць вам галаву, Леанід Міхайлавіч. Яшчэ раз вялікі дзякуй за добрую памяць пра майго брата.

З павагай —
Валянціна БАСАЛАЙ

Сёлета, у час святкавання 755-годдзя Слоніма, хочацца згадаць святы для кожнага беларуса куток гэтай зямлі — **Жыровіцкі Свята-Успенскі мужчынскі манастыр**. Ён стаіць на тым самым месцы, дзе ў 1470 годзе, па водле падання, на дрэйкай грушы з'явіўся абраз **Божай Маці**. І сёння людзі з розных гарадоў і краін у спадзяванні знайсці адказы на самыя патаемныя пытанні шукаюць тут выратаванне ад духоўнай немачы, загойваюць душэўныя раны. Сцякаюцца вернікі з паклонам да найвялікшай святыні Беларусі, да Цудадзейнага абраза **Божай Маці — Каралевы і Апякункі беларускага народа**.

Здабытае, страчанае, вернутае...

На лёс і долю Жыровіцкага манастыра за пяць стагоддзяў яго існавання выпала нямала выпрабаванняў. Ад пачатку манастыр лічыўся выключна праваслаўным, хаця да яго сцен сцякаліся паломнікі розных хрысціянскіх канфесій. Большасць насельнікаў Вялікага княства Літоўскага ў тыя часы была праваслаўная, у асноўным простыя людзі і дробная шляхта. Але не трэба забывацца і пра вернікаў лацінскага абраду, іншымі словамі — католікаў, большасць якіх складалі багатых і ўплывовыя людзі, якія займалі кіруючыя пасады ў дзяржаве.

Сёння Жыровіцкі манастырскі комплекс, які пачынаўся з блаславення Найсвяцейшай Апякункі Беларусі, Жыровіцкай Маці Божай, і які захаваўся да нашых дзён, працягвае сваю святую місію, ён дае людзям душэўнае суцяшэнне і радасць. Аднак ён цікавы нам не толькі як рэлігійны асяродак, але і як помнік гісторыі і архітэктуры, як сімвал складанага і нялёгкага лёсу беларусаў, чыя не раз зняважаная спадчына яшчэ нераскрыта і неспазнана да канца.

Пачынаючы з XIV і ажно да канца XVIII стагоддзя Вялікае княства Літоўскае, а потым і Рэч Паспалітая, якая з'яўлялася канфедэрацыяй дзвюх дзяржаў — Вялікага княства Літоўскага і Каралеўства Польскага, вядуць няспынныя войны супраць захопніцкіх памкненняў Маскоўскай Русі. Апошняя заўсёды лічыла нашы землі "ісконно рускімі" і апраўдвала свае войны аб'яднаннем праваслаўных братоў-славян у адну дзяржаву, хаця праваслаўныя вернікі нашай дзяржавы падпарадкоўваліся не Маскоўскаму патрыярхату, а Канстанцінопальскаму. Каб спыніць братазбойчыя войны і захаваць мір паміж католікамі і праваслаўнымі, кароль Рэчы Паспалітай Сігізмунд III збірае ў 1596 годзе ў Бярэці сабор праваслаўных цэркваў Вялікага княства Літоўскага і Польшчы, дзе і заключалася унія, або саюз паміж католікамі і праваслаўнымі. Уніяцтва, дзе добраахвотна, дзе гвалтам, пашыралася, і ў выніку садзейнічала стварэнню нацыянальнай царквы і фарміраванню на яе аснове беларускай культуры.

Літоўскага Леў Сапега. Ён ахвяраваў манастыру вялікую частку Шылавіцкага маёнтка, карчму з прылеглымі землямі, багатую царкоўную рызу, поручы, епітрахілі, архірэйскаму мітру і посах, срэбную чашу і дзіскас. Апякунства Льва Сапегі спрыяла росквіту асветніцкіх і культурных традыцый. Пры манастыры існавала вялікая пачынаючы з бібліятэка, а таксама архіў, вёўся летапіс, перапісваліся кнігі, працавала манастырская школа.

У 1644 годзе, пасля візиту ў Жыровічы караля Уладзіслава IV, мястэчка атрымала права называцца горадам, а пасля візиту караля Яна Казіміра ў 1652 годзе яму было дадзена магдэбургскае права.

У другой палове XVII ст. у Жыровічах існавала свая манастырская друкарня, а з 1701 года пры манастыры пачала працаваць філасофская школа на 300 навучэнцаў. Паступова адраджалася і была слава святыні. Яшчэ большую вядомасць як самому абразу, так і манастыру прынесла караняца абраза дзвюма залатымі каронамі, якая адбылася ў верасні 1730 года. Сам працэс быў надзвычай трыумфальны, на ўрачыстасці прысутнічала незлічона колькасць людзей самых розных веравызнанняў. Кажуць, што тады прычасцілася нібыта каля 140 тысяч вернікаў. Жыровіцкі абраз уваходзіць у склад 100 самых значных праваслаўных святыняў свету. І таму 20 мая, дзень першага з'яўлення абраза на дзічцы, праваслаўныя вернікі адзначаюць як дзень Жыровіцкай Божай Маці.

У 1606 годзе новы ўладальнік Жыровічаў, а таксама манастыра з цэрквамі Іван Мялешка, будучы актыўным прыхільнікам уніі, угаварыў мясцовага святара Сулу падпарадкавацца уніяцкаму мітрапаліту Поцію. Першым уніяцкім настояцелем Жыровіцкага манастыра быў з 1613 да 1624 года Іасафат Кунцэвіч, які праславіўся гвалтоўнымі метадамі ўвядзення уніяцтва. Вядома, што пасля пераводу яго ў 1623 г. арцыбіскупам у Віцебск частка праваслаўных гараджан узбунтавалася, у выніку чаго уніяцкі царкоўны іерарх быў па-зверску забіты, а ягоны труп кінуты ў Заходнюю Дзвіну. Іасафат Кунцэвіч быў прылічаны уніяцкай царквою да ліку святых пакутнікаў і кананізаваны.

У 1613 годзе Іван Мялешка навечна ахвяруе манастыр з цэрквамі і маёнткам уніяцкаму ордэну базыльянаў. Тады ж было закончана і будаўніцтва галоўнага манастырскага храма — Успенскага сабора, распачатае яшчэ ранейшым уладальнікам Жыровічаў — Іванам Солтанам. Немалы ўдзел у будаўніцтве і пашырэнні славы святыні бярэ слонімскі староста, канцлер Вялікага княства

рыю паводле ўзору распаўсюджаных тады каталіцкіх касцёлаў. Храм прысвечаны папулярнаму ў тыя часы абраду, які імтаваў пілігрымку ў Іерусалім. Па сваім унутраным збудаванні царква мае толькі адзін аналаг ва ўсім свеце. Гэта так званая Санта Скала — Святая Лесвіца, якая паводле старажытнага падання, знаходзілася некалі ў палацы Понція Пілата, і па якой Збаўца ўзыйшоў на суд рымскага пракуратара. Лічыцца, што ў часы крыжовых паходаў Лесвіца была перавезена з Іерусаліма ў Рым. Раней у Крыжаўзвіжанскай царкве ў кожнай з прыступак быў змешчаны каўчэжац з мошчамі розных святых, паломнікі ўзыходзілі па дваццаці васьмі прыступках Святой Лесвіцы на каленях, суправаджаў свой шлях адмысловымі малітвамі. Пазней святыя мошчы былі змешчаныя ў крыжы, які знаходзіцца цяпер у сценах Успенскага сабора, злева ад царскай брамы.

Пасля трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай у 1763 годзе Слонімшчына адышла да Расійскай імперыі. Жыровіцкі базыльянскі манастыр хаця і заставаўся некаторы час найважнейшым асяродкам рэлігійнай культуры і уніяцтва ў нашым краі, паступова страчвае сваю былою славу і значэнне. У 1828 годзе ў Жыровічах пры манастыры адкрываецца уніяцкая духоўная семінарыя, якая з часам, пры моцным палітычным уплыве, ператвараецца ў праваслаўную і рыхтуе глебу для ліквідацыі уніі. З гэтай мэтай у 1828 годзе уніяцкі манастыр з Жыровічаў быў пераведзены ў Быцень. Нарэшце, 14 ліпеня 1839 года мітрапаліт Іосіф Сямашка з групай аднадумцаў з уніяцкага духавенства ў Жыровічах падпісалі акт аб ліквідацыі уніі і

падпарадкаваліся царкоўным іерархам Расійскай імперыі. Дакументы, абразы і уніяцкая літаратура, пераважна на беларускай мове, разам з найбагацейшай культурна-мастацкай і маёмаснай спадчынай былога манастыра былі дэманстраваны на спалення на плошчы перад Успенскім саборам. Здзіўляе, што ўсё гэта было зроблена пад кіраўніцтвам карэннага ліцвіна, сына і ўнука уніяцкіх святароў, аднаго з лепшых выпускнікоў езуіцкай школы пры Віленскім універсітэце — Іосіфа Сямашкі.

У 1845 годзе епіскапская кафедра і духоўная семінарыя з Жыровіч пераводзіцца ў Вільню, а манастырскія храмы робяцца звычайнымі прыходскімі цэрквамі. Нягледзячы на ўсё, Жыровічы ў вачах вернікаў заўсёды заставаўся святым месцам і сцягвалі да сябе тысячы паломнікаў, асабліва ў дзень 7 мая паводле старога стылю — Дзень Жыровіцкага абраза Маці Божай.

У першую сусветную вайну ў 1915 годзе перад прыходам германцаў амаль усё, што заставалася яшчэ некананічным у святыні, было вывезена ў Маскву, у сутарэнні сабора Васіля Блажоннага, а рэшткі нязнішчанага былога архіва адпраўлены ажно ў Новасібірск, дзе след іх згублены і па сёння.

У 1920 годзе па настойлівым патрабаванні вернікаў і духавенства цудатворны абраз вярнулі ў Жыровічы, астатняе страчана назаўсёды разам з бібліятэкай у 30 тысяч тамоў манастырскіх кніг.

Пасля першай сусветнай вайны, калі Слонімшчына апынулася ў складзе Польшчы, сіламі і сродкамі прыхаджан жыровіцкія цэрквы былі адноўлены і адрамантаваныя. Але значная частка былых манастырскіх збудаванняў была канфіскаваная польскімі ўладамі, у будынках былой духоўнай семінарыі размяшчаліся польскія сельскагаспадарчыя і лясная школы. Цікава, што і пасля далучэння Заходняй Беларусі да БССР у верасні 1939 года сітуацыя ў Жыровіцкім манастыры амаль не памянялася. Частку будынкаў канфіскавала ўжо савецкая ўлада, а на месцы польскай сельскагаспадарчай школы месціўся савецкі сельскагаспадарчы тэхнікум.

У 1945 годзе пры манастыры адкрыліся багаслоўскія курсы, а на іх базе ў 1947 годзе створана духоўная семінарыя. Аднак у 60—70 гг. XX стагоддзя Беларусь зноў стаіць на мяжы пераўтварэння ў першую атэістычную рэспубліку СССР. Працягваюцца ганенні на святароў, з новай сілай узрастаюць рэпрэсіі і бясчынствы ў адносінах да храмаў і веры. І толькі дзякуючы бязмяжнай Божай літасці, з зрынтка веры, якое наш народ змог захаваць праз усе стагоддзі, з'явіліся на свет парасткі надзеі, што паступова нашы людзі вернуцца да Бога.

Ірына КЛАМКОВІЧ
Фота аўтара.

Яна гарэла любоўю

Да кананізацыі святой прападобнай Манефы Гомельскай

11 жніўня 2007 года ў кафедральным Свята-Петра-Паўлаўскім саборы Гомеля адбылася кананізацыя схіманахіні Манефы (Скопічавай). Святая прападобная Манефа Гомельская была далучана да ліку Сабора ўсіх Беларускіх Святых і гэты дзень у царкоўным календары стаў днём яе памяці.

Жыццё не было спагадлівым да гэтай жанчыны. Марыя Скопічавая нарадзілася ў цяжкай гады грамадзянскай вайны ў в. Сеўрукі пад Гомелем 1 красавіка 1918 года, у сям'янавага Уладзіміра і Глікерыі Скопічавых. Іх радасць, звязаная з нараджэннем дачкі, хутка змянілася болем — дактары вынеслі прысуд: дзяўчынка ніколі не будзе хадзіць, у яе дзіцячы цэрабральны параліч, і надзеі на яе ацаленне няма. Бацькі не сталі наракаць на лёс, прынялі свой жыццёвы крыж з годнасцю і гадавалі дачку з вераю і любоўю, імкнучыся, каб яна не была абдзелена нічым у параўнанні з фізічна здаровымі дзеткамі.

Яшчэ дзяўчынкай Марыя была надзвычай чулай: яе душа адгукалася на любоў і дабрыню блізкіх, яна старалася дапамагчы родным чым магла — заўсёды знаходзіла сабе занятак: самастойна мыла бялізну на рацэ, прыбірала хату, гатавала ежу. Імкнулася не звачаць на сваю хваробу, быць роўнаю з астатнімі людзьмі і карыснаю для іх. Усе, хто ведаў Марыю, любілі яе за вялікі характар, умелья рукі і вытанчанае пачуццё густу: яна навучылася добра шыць прыгожае адзенне, і ведаючы гэта, аднавяскоўцы ішлі да дзяўчыны.

З ранняга дзяцінства яна адчувала каля сябе Божую прысутнасць і дапамогу, любіла наведаць царкву і была шчырай малітоўніцай. Многа слезных малітваў праліла Марыя да Госпада, просячы вызначыць яе лёс, і нарэшце пагадзілася з прапановай ігуменні Чонкаўскага манастыра матушкі Паліксені. У дзень свята Праабражэння Гасподняга Марыя Скопічавая прыняла манаскі пострыг з імем Манефы, і ўсю гарачнасць сэрца, усе сілы душы ададала служэнню Богу і людзям. Пазней яна прыняла і пострыг у вялікую схіму ад свайго духоўнага айца — аднаго з апошніх Опцінскіх старцаў схіігумена Макарыя.

У манастыры фізічна слабая дзяўчына ўмацоўвалася духам. Усё яе жыццё стала бесперапынным малітвай. За шчырасць, адданасць і душэўную чысціню Марыя (цяпер ужо матушка Манефа) яшчэ ў маладосці атрымала ад Бога дар празорлівасці.

Фізічна нямоглая на працягу ўсяго жыцця, у канцы яго матушка Манефа вельмі цяжка хварэла. Памерла схіманахіня Манефа (Скопічавая) 25 лютага 1984 года ў акружэнні блізкіх ёй людзей. На пахаванні і адпяванні матушкі сабраліся дзсяткі яе духоўных дзяцей, святары. Сваё спачуванне з нагоды яе спачыну даслаў з Мінска Высокапраасвяшчэннейшы Уладзіслаў Філарэт.

Пахавалі матушку Манефу на могілках у роднай вёсцы Сеўрукі. Па блаславенні Высокапраасвяшчэннейшага Арыстарха, Архіепіскапа Гомельскага і Жлобінскага, раніцай 11 жніўня 2006 года святарамі Гомельскага Свята-Петра-Паўлаўскага сабора адбылося адкрыццё мошчаў схіманахіні Манефы. Усе прысутныя пры гэтым адчувалі незвычайна прыемны водар.

Праз год у жніўні 2007 года адбылася кананізацыя схіманахіні Манефы (Скопічавай).

Ангеліна ДАБРАВОЛЬСКАЯ,
рэдактар інтэрнет-сайта "Святыя праведныя Іаан Кармянскі"

Супрацоўнікі РВУ "Літаратура і Мастацтва" выказваюць глыбокае спачуванне галоўнаму рэдактару газеты "Рэспубліка" Лемяшонку Анатолю Іванавічу з напаткаўшым яго горам — смерцю МАЦІ.

*"Я салдат, ветэран!
Дваццаць лет праслужыў
цару Мікалаю.
Перанес я німаля і здзекаў
і ран,
А на старасці лет як жабрак
валачуся па роднаму краю...
Мяне пан у салдаты асудзіў
За маю перад ім ніпакару..."*

Гэты верш Язэпа Нарцызавіча Драздовіча (1888—1954), падпісаны ім псеўданімам Язэп Забыты, мне пашчасліва знайсці ў аддзеле рэдакцыі кнігі Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа яшчэ ў 1980-х гадах. Але за прыгожым каліграфічным пісьмом хаваўся тое "набалелае-перабалелае", што з 1920-х гадоў нябачна прысутнічала ў жыцці мастака, настаўніка беларускіх гімназій, археолага, пісьменніка, збіральніка фальклору і нават аматара тэарэтычнай астраноміі. Ягоны лёс нельга назваць шчаслівым, але бязмежна творчым і ахвяраваным сваёй краіне Беларусі, ён яе "вечны вандроўнік". Да сённяшняга часу літаратурная спадчына Я. Драздовіча застаецца невычэрпнай беларускай крыніцай, пра якую добра ведаюць некалькі даследчыкаў, а для большасці беларусаў яна застаецца пакуль таямніцай.

Безумоўна, прыйшоў час дзедацца пра літаратурную крыніцу Мастака значна больш, чым кажуць энцыклапедычныя даведнікі і слоўнікі. Сапраўды, чаму не ўзгадаць гістарычна-бытавы раман "Гарадольская пушча", пачаты ім у 1921 годзе, дзе апісваюцца незвычайныя падзеі, што адбываюцца з героямі рамана на працягу XIII — пачатку XX стст. Багаты фальклорны, гістарычны матэрыял прадстаўлены на рукапісных старонках.

У альбоме "Язэп Драздовіч", які быў выдадзены ў 2002 г., можна знайсці цудоўныя малюнкi "Сігнальная вежа", "Гарадзец", "Князьёўна Рутыльда", "Святар-мудрэц", "Дары пушчы", карціны "Гусляр", "Гарадольская пушча", "Пярсцёнак князя Усяслава Чарадзея" ды іншы. Быццам паглыбляешся ў чароўную казку, дзе жылі адважныя героі, асілкі, мудрацы і звычайныя людзі, якія спрадвеку размаўлялі на роднай мове, паважалі звычай сваіх продкаў і, можа, таму захавалі неспазнаную чысціню душы, якую ўсхвалявана перадае нам Язэп Драздовіч.

"...За гаспадара ж такой вежы-празору, у старажовыя баяры, што на гарах старажоўках мусілі жыць ды з вежы на вежу ў часы ліхой небяспекі ўмоўнымі сыхнамі, знакамі перасцярогу падаваць, — выбіраліся людзі трывалыя духам, талковыя, ды верныя з

Што маем і чым ганарымся

роду свайго вечавому праву, што тут існавала ў тыя вякі."

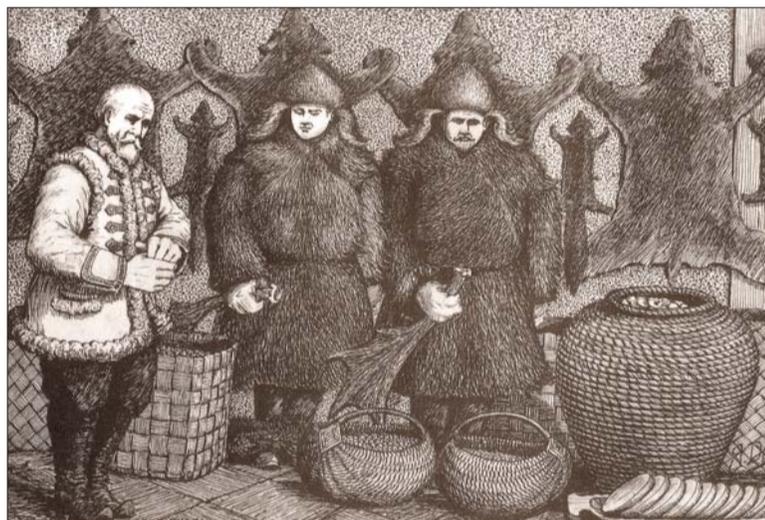
Старонкі гістарычнага рамана быццам дыхаюць даўняй і прывабляюць неспазнанай таямніцай забытых скарбаў роднай зямлі. Вось як распавядае нам пра адну з галоўных рысаў старадаўняга крывічанскага звычайна вёскі Габраўка герой рамана дзед Ягомастэц Лявон:

"...суседская злучнасць, гасцінства, узаемная пашанота, каторая для іх (жыхароў вёскі, — Ю. М.) існавала, як нешта самае важнае на свеце, характарызуе вартастасць — часць адменнага племя адвечнавольных людзей. Кожны дзень сусед, суседа спатыкаючы, вітаў так, як быццам шмат-доўгі час не бачыўся: знімаў шапку, паціскаў адзін адному руку, кожны з іх стараўся (калі меў часу) адзін адному выказаць штось колеч новага і прыемнага..."

Здзіўляюся той простаі, насы-

*Як даўней было.
Мова руская,
Старадаўняя
Беларуская.
На табе з Літвой
Красавалася,
За найлепшую
Паважалася.
У ёй пісаліся
твае граматы
Аб чым свечуць
старыя пергаменты.
Каралі, князі з баярамі,
Карысталіся яе гарамі...*

Камандзіроўка Язэпа Драздовіча на Піншчыну ў 1926 г. захавала для беларусаў "залатую калекцыю" этнаграфічных малюнкаў (замалёўкі капліц, сакральных крыжоў, хат, мясцовых краявідаў, партрэтаў пінчукоў у народным адзенні, посуд і г.д.), лінгвістычны слоўнік мясцовых гаворак, запісы народных песень, музыка ад якіх гучыць у кожным слове.

чанай форме сказаў, якія жывяць розум ды ўздымаюць гонар. Сапраўды, быццам нейкая энергія насыціла цела, узрушыла дух і даравала сілу, якой нам так не хапае сёння:

*Старана мая
Старадаўняя,
Ты была для нас
Калісьц слаўная,
Усямі славян,
Як дастойная,
Незалежная,
Самастойная,
Ні пагорджаная,
Ні пакутная,
А свабодная,
Ды магутная,
Сілай сільная,
Правам праўная,
Старана мая,
Старадаўняя...*

(паэма "Трызна мінуўшчыны", 1936 г.)

Быццам вуснамі "старага баяна" гучыць для беларуса сказ пра жыццё славуных продкаў-прадзедаў, паэтызаваны свет беларускай старасветчыны, невядомы для многіх з нас.

ў розных навуковых і культурных установах Літвы. Пасля 50 — 60-х гадоў творы з калекцыі Я. Драздовіча пачалі вяртацца ў Беларусь.

Багатую калекцыю вясельных песень запісаў дзядзька Язэп на роднай Дзісеншчыне ў 30-я гады. У гэты час ён шмат вандраваў па вёсках і пакадаў у сялянскіх хатах маляваныя дываны, па якіх можна вывучаць гісторыю роднай старонкі. У гэтым дзівосным мастацкім дысанансе паміж буйствам фарбаў і цішынёй ночы, росквітам кветак і цёмным фонам дываной сама Маці-Прырода паўстае ва ўсёй неспазнанай велічнасці ды характэ, далучае кожнага з нас да сваіх таямніц.

Напрыканцы 30-х гадоў Я. Драздовіч працягвае свае вандроўкі па навакольных мясцінах Дзісеншчыны, праводзіць археалагічныя раскопкі, занатоўвае мясцовыя паданні, робіць накіды старажытных паселішчаў і гарадзішчаў. Вынікам

гэтай працы з'явіўся яго рукапіс "Дзісенская дагістарычная даўніна", па якой сёння беларускімі археолагамі знойдзена болей як 20 гарадзішчаў. Язэп Драздовіч не толькі збірае краязнаўчы матэрыял, але спрабуе асэнсаваць гэтыя факты ў гісторыка-культурным развіцці славянскага этнасу. Чаго толькі варта ягонае заўвага пра з'яўленне слова "язычніцтва", калі ён прыводзіць апісанне гарадзішча і язычніцкага бога Язень каля Язеньскіх азёр:

"Згодна з паданнем, на гэтым гарадзішчы ў паўдзённым канцы, каля Перакопу, стаяла калісьц, у старадаўнейшыя дахрысціянскія часы, аграрная хата-святыня, у якой з дубовай калоды, пабеленая вапнай, статуя рыбалоўскага бога стаяла. Язень або Язьня ці Язьычка. Стаяў белы, як снег, круталакі бязрукі Язень за сталом, а за Язенем, на заплеччу, рыбалоўскія вёслы тарчалі. І праўдападобна, што само назвішча "Язэпа або Язенька" паходзіць, калі не ад рыбалоўскага слова "ез" і "язы", якімі перагароджвалі даўней цякучыя воды, расстаўляючы у гэтых "езах" лясчынавыя або лазовыя рыбалоўныя

*А ў Тураве на мураве,
а ў Кіеве на рачуку
Ходзе Янка па беражку...
— Ды чаго ж Янка*

*тута ходзіш
Ці ты ж Янка рыбу ловіш,
Ці ты Янка лодзей
пераводзіш?*

*— Ліхі мае пераводы
Абліваюць горкі сляёзы,
Як сок цячэ із бярозы.
Была ў мяне жонка міла
Была ў мяне жонка міла
На камяні ножкі мыла
ў Дунай-рэчку затонула.
Трох гзетак пакінула
Чацьвёртую павітачку.
Трудна сэрцу ў жываточку:
"Не плач Янка, не журнися
Шчэ малады, — ажэнішся.
Не плач Янка, не печалься
(яшчэ молад ажэнішся)"*

Увесь сабраны матэрыял з Піншчыны Я. Драздовіч перадаў у Вільню, дзе знаходзіўся Беларускі музей імя Івана Луцкевіча, з якім мастак доўгі час супрацоўнічаў, і пры якім існавала Беларускае навуковае таварыства. Пасля ліквідацыі ў 1945 г. музея багацейшая калекцыя Я. Драздовіча знаходзілася

прылады "бучы" ды "хаботнікі", то ад рыбы язеў, якія, перапльваючы з месца на месца, не ў адзіночку трымаюцца, а стадам. Каб дасягнуць багатага ўлову на язеў, трэба натрапіць на іхнае стада, пасомае нейкім у чалавечым вобліку, таямнічым бажком-паступом. Ад гэтуль мог паўстаць бажышча "Язень" і ў той час багатае рыбаю возера. А хто ведаець, можа, ад такога старажытнага, у гарадзішчанскія часы, рыбалоўскага бажка "Язень" або багавіцы "Язачкі" і расейскае слова "язычество" паўстала?"

Астранамічныя захапленні мастака — бадай, самае неверагоднае, самае цікавае і невядомае з усёй літаратурнай спадчыны Язэпа Нарцызавіча. У 1931 г. у Вільні за ўласныя грошы ён выдае невялічкім накладам пазнавальную кнігу па астраноміі на беларускай мове "Нябесныя беі". Да гэтага часу кніга застаецца унікальным выданнем у Беларусі. Асабліва каштоўнасць выданню надаюць шаснаццаць астранамічных лінарытаў, створаных мастаком. Да сённяшняга часу захавалася толькі некалькі адзінак гэтай кнігі. У 1932—1934 г. Я. Драздовіч пакадае для напшчадкаў у рукапісах свае астральныя вандроўкі на планеты Сонечнай сістэмы. Мне вядома каля дваццаці запісаў ягоных астральных вандровак на Мясцад, Венеру, Сатурн апісаных ім у творах "У чорным лабірынце", "У мурах Трывежу", "Краіна Аўрыя" ды інш. Невялічкая частка з астральных вандровак змешчана ў "Дзёніку" Я. Драздовіча, які ў скарочаным выглядзе друкаваўся ў часопісе "Маладоц" напрыканцы 80-х гадоў. Шкада, што беларусы не маюць магчымасці пачуць гэтыя незвычайныя таемныя словы...

У 1937г. Драздовіч завяршае свае "Бяседы аб утварэнні свету. Дзе мы і хто. Небазнаўства". Па сутнасці гэта філасофская праца пра наяўнасць жыцця ў Сусвеце. Такім, якім яго ўяўляў беларускі "небазнаўца". У 1949—1950 г. ён завяршае манаграфію "Тэорыя рухаў у касмалагічным значэнні", дзе працягвае развіваць сваю тэорыю "Паходжанне планет Сонечнай сістэмы", якую стварыў у 1930 г. Толькі сваіх "касмалагічных навін" Я. Драздовіч налічвае шаснаццаць. Некаторыя з іх зацікавілі сёння Радзіскаю акадэмію навуц. У свой час па дапамогу надрукаваць "Тэорыю рухаў..." Я. Драздовіч звяртаўся да акадэміка Якуба Коласа, але адказаў не агрымаў.

Сапраўды дзівосна чужы і ведаць, што было зроблена шмат гадоў таму "беларускім Леанарда да Вінчы", як называў Драздовіч ягоны сярба мастак П. Сергіевіч. З "павятовым Мікеланджэла" параўноўваў творчыя здзяйсненні Язэпа Драздовіча Рыгор Барадулін. Хто будзе аспрэчваць безумоўнае і відавочнае. Але застаецца той адваротны бок Мясцад, які беларусы не бачаць і які завецца рукапіснай спадчынай. Урэшце гэтая спадчына сабрана мною на працягу дваццаці гадоў, але на яе выданне патрэбны грошы. Магчыма, гэтая публікацыя ў "ЛіМе" дапаможа зрабіць сапраўдны падарунак беларусам не толькі з нагоды 120-х угодкаў з дня нараджэння Язэпа Забытага, але і каб паказаць усюму свету, што мы маем ад Бога і чым ганарымся".

Юрась МАЛАШ

Адчуваў паэтычнае слова

Паэта Уладзіміра Дубовіка ў Вільні ўжо мала хто памятае, прынамсі, маладзе пакаленне. У 2006-ым споўнілася дваццаць гадоў, як Уладзіміра Аляксеевіча не стала. Дваццаць гадоў — час немалы, але яшчэ Пушкін сказаў: "Павага да мінулага — вось рыса, якая адрознівае адукаванага ад дзікуна".

Перада мною невялічкі зборнік Уладзіміра Дубовіка "Веру ў цябе" (1981). Гэта 56 старонак і 73 вершы. Наклад кніжкі па сённяшніх мерках дык зусім нясытны — цэлыя татыры тысячы асобнікаў. Зборнік адкрываецца кароткай біяграфіяй паэта:

*Уладзімір Дубовік на шахтах
Урала здабываў прыродныя крышталі.
Перад гэтым, пасля закан-*

*чэння Мінскай прафтэхшколы, быў
сталаром, шафёрам, чырванадруж-
шчыкам... Скончыў Мінскую вы-
шэйшую партыйную школу. Цяпер
журналіст. Працуе ў Вільскай ра-
ённай газеце "Шлях перамогі" (сам
ён нарадзіўся ў 1940 годзе ў вёсцы
Більчыцы гэтага ж раёна). Вершы
Ул. Дубовіка друкаваліся ў беларус-
кай перыядыцы".* Сціплага даведка.
Хаця для саракааднагадовага паэта,
які выдае першы зборнік, можа, і
дастаткова. Значна меншы матэрыял
змясцілі ўкладальнікі Вільскай
гісторыка-дакументальнай хронікі
"Памяць". А паэт такі ўсё ж быў.
Не паспеў ён стаць сябрам творча-
га саюза пісьменнікаў, але напісаў
стальны радкі ўсё ж здолеў.

Вілейскі краязнаўца Аляксандр Наркевіч, спасылалася на аднаго з аднакласнікаў паэта, сведчыць, што Дубовік нарадзіўся ў 1936 годзе. А дата 1940 узнікла падчас нейкай бльганіны з афармленнем дакументаў у дзетдоме.

А што гэта быў за чалавек? Вось што ўспамінае пісьменнік і журналіст Дзмітрый Новікаў:

*— Дубовік не быў скаданым
чалавекам, і мы з ім сярвалі да
канца дзён, хоць ён старэйшы за
мяне на 14 год. Тое, што ён паэт,
— было не глаўнае ў яго асобе,
хоць пісаў ён цудоўныя вершы, яны
мне падабаліся. Уладзімір Дубовік
быў вельмі таленавітым аргані-
затарам з аднаго боку, а з друго-*

*га існавала ў ім рыса, якую зараз
вельмі цяжка знайсці ў людзях,
— паважлівае стаўленне да мала-
дых. Ён збіраў маладых хлапчукоў і
дзяўчат, якія нешта пісалі, ства-
рыў літаб'яднанне. Мы выпраўля-
ліся на аўтобусах у паездкі. Гутары-
лі на літаратурныя тэмы. Для
кожнага ён мог знайсці патрэбнае
слова, штосьці раіў. Разбіраў літа-
ральна кожны твой радок, кожнае
слова. У яго было прыроднае адчу-
ванне паэзіі, слова, мелодыі, рыт-
мікі, вобразнасці. Тое, з чаго скла-
даецца паэзія. І такіх людзей вельмі
мала. І скажам так: газетная праца,
найперш у раёнцы, не дае магчымасці
плённа працаваць у паэтычным
кірунку. Таму ён не змог сябе нагта
раскрыць у літаратуры.*

Не паспеў Уладзімір Дубовік скончыць і паэму, з урыўкамі з якой знаёміў сваіх сяброў.
Паэт Іван Лашутка (1933—2004)

успамінаў, што Уладзімір Аляксеевіч вельмі любіў кнігі. Стараўся набыць усе тамы са збору твораў класікаў. Кватэра Уладзіміра Дубовіка ўяўляла сабой бібліятэку.

Працуючы за межамі роднай Беларусі, паэту было цяжка пераносіць расстанне з Радзімай. І ў яго нараджаюцца такія радкі:

*Ветрык-гружа пачакай,
Не ляці за мора!
Тут твой лобы, родны край,
І зямля, і зоры.
Тут раззіўся ты і рос.
Як жа ўсіх пакінеш?
Як без родных ніў, бяроз
Будзеш на чужыне?
Час мінуў. Прайшлі гады.
Ветрык мчыць дадому...
Родных сцечах не забыць,
Ой, сябры, нікому!
З Радзімай паэт і застаўся на-
заўсёды.*

Сяргей МАКАРЭВІЧ

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА «Саюз пісьменнікаў
Беларусі»

РВУ «Літаратура
і Мастацтва»

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**
Анатоля
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана **БЕРАСЦЕНЬ**
Леанід **ГАЛУБОВІЧ**
Віктар **КАВАЛЁЎ**
Янка **ЛАЙКОЎ**
Жана **МАЛЕВІЧ**
(в. а. адказнага сакратара)
Мікола **СТАНКЕВІЧ**
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Ірына **ШАУЛЯКОВА**

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Аб'екты:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71
літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прызы і пазіі — 284-44-04
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: LiM_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на «ЛіМ».
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэзэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ «Літаратура і Мастацтва».

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
«Літаратура і Мастацтва».

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва
«Беларускі Дом друку»
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3425
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
17.10.2007 у 11.00

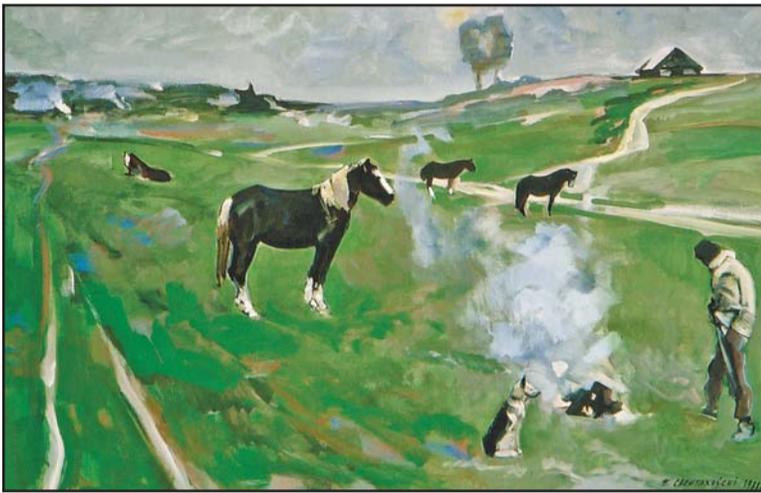
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 5628

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

Ён слухаў — і працаваў

на Брэстчыне, у вёсцы Зубачы Камянецкага раёна. Непаўторныя вобразы беларускага краю ўвасобіў ён у пейзажах «Ля возера. Палессе», «Возера Чарцэвскага», «На палатках Міншчыны» і інш. Стварыў серыю нацюрморту. Як сапраўдны беларус, хварэў душою за разбураныя помнікі і шэраг карцін прысвяціў айчынным гістарычнаму доўлідству. А сярод напісаных ім партрэтаў вылучаюцца абліччы славетных землякоў: «Пачатак. Алаіза Пашкевіч», «Цішка Гартны», «Еўфрасіня Полацкая», «Леанід Шчамяляў»...

Творчасці гэтага майстра ўласціва грунтоўная сувязь з традыцыямі рэалістычнага мастацтва, грамадзянскасць, глыбокае пранікненне ва ўнутраны свет сучасніка, яснасць і дакладнасць пластычнай формы, цэласнасць колеравага вырашэння. Менавіта праз колер мастак даносіць глядачу свае думкі і настрэй і неўпрыкмет робіць яго сваім суразмоўцам і аднадумцам.

Выхаванец Мінскага мастацкага вучылішча і Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута (цяпер мастацкая акадэмія), ён і сам працаваў выкладчыкам у 1-й гарадской мастацкай школе

сталіцы, у Рэспубліканскай школе-інтэрнаце па музыцы і выяўленчым мастацтве імя І. Ахрэмыча. З 1971 года выкладаў у Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Нямала вучняў П. Свентахоўскага сёння працуюць у розных гарадах Беларусі. Іх імёны вядомыя далёка за межамі нашай краіны: У. Вішнеўскі, В. Мікіта, В. Ціханаў, У. Панцэлеў, М. і Т. Абрамавы і іншыя.

Падчас адкрыцця выстаўкі П. Свентахоўскага Уладзімір Вішнеўскі прыгадаваў, як праходзіла вучоба на пленэрах: «Практыка — гэта галоўнае для студэнта-мастака. З самай раніцы мы павінны былі занатаваць спрадвечнасць прыроды, а Пётр Свентахоўскі ўжо ўмеў гэта рабіць. Мы глядзелі, як настаўнік піша, малюе. Самае галоўнае, ён ўмеў адчуць настрой прыроды і вучыў нас гэтаму. Гэта быў малады педагог, які сваім бунтоўным характарам парушыў застой і навукальным працэсе, накіраваў яго ў творчае рэчыва. Потым у нас выкладала жонка Свентахоўскага Валянціна, мастачка таксама вядомая. І добра, што яна сабрала на вернісажы ўсіх вучняў: гэтая акцыя — як помнік Пятру Свентахоўскаму».

Добрыя словы казалі пра яго калегі — Уладзімір Басалыга, народны мастак Леанід Шчамяляў, Васіль Шаранговіч. Рэктар БДАМ Рычард Смольскі ўспомніў Пятра Свентахоўскага як патрабавальнага і спакойнага педагога, паважанага вучнямі: у адрозненне ад некаторых калег, у яго не было шумных разбіральніцтваў з «незадаволенымі студэнтамі». Ён быў сапраўдным творчым чалавекам, сціплым, з цёлай душой. Ён умеў сябраваць, не любіў шмат гаварыць: слухаў і працаваў...

Пётр Свентахоўскі быў узнагароджаны спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Беларусі (2000), Ганаровай граматай Савета Міністраў (2005). Ён удзельнічаў у шматлікіх усеагульных і рэспубліканскіх выстаўках, яго работы ёсць у многіх музеях краіны, у прыватных калекцыях за мяжой. А пры жыцці ў яго была толькі адна персанальная выстаўка, і для яго самога было вялікім уражаннем — убачыць свае творы разам. Сёлетняя, другая, прайшла, на жаль, ужо без яго...

Галіна ФАТЫХАВА,
лаўрэат прэміі
«За духоўнае адраджэнне»

Турыстаў павядуць... пісьменнікі?

Яшчэ з гісторыі мінулых стагоддзяў вядома, што многія літаратары, мастакі, кампазітары чэрпалі натхненне ў замежных вандроўках. Ды і сядзібы творцаў заўсёды прываблівалі цікаўных наведвальнікаў. Як сёння развіваецца айчынная турыстычная сфера? Ці ёсць попыт на літаратурны турызм? Пра гэта ды іншае распавёў дырэктар Дэпартаменту па турызме Міністэрства спорту і турызму Рэспублікі Беларусь Віктар ЯНКАВЕНКА.

«Сёлета наша краіна зрабіла некалькі крокаў наперад у справе развіцця турызму: прыняты новы закон, арганізаваны арыгінальныя маршруты і рэкрэацыйныя зоны. Назіраецца рост памеру аказаных турыстычных паслуг айчыннымі тураператарамі.

З якімі праблемамі сутыкаецца сённяшняя турыстычная сфера? Да нядаўняга часу востра стаяла пытанне пра ўзбуйненне гатэльнага гаспадаркі. Калі ў Мінску і абласных цэнтрах пэўныя крокі ў гэтым кірунку зроблены, то ў малых населеных пунктах усё яшчэ існуе праблема размяшчэння гасцей. Таму за тры гады запланавана пабудова 37 новых гатэляў, у 34 правесці рэканструкцыю і ў 14 правесці капітальны рамонт», — зазначыў В. Янкавенка.

Вялікае нараканне, паводле слоў Віктара Архіпавіча, выклікаюць аўтобусы для далёных паездак — многія машыны маральна састарэлі. Кожная трэцяя скарга спажываўца — на транспартныя паслугі, якасць і дакладнасць адпраўлення. Сёння кошта квіткоў на беларускія дальнія авіярейсы даражэйшы за маскоўскія. Гэта звязана зноў жа з недахопам новых сама-

лётаў большай умяшчальнасці, што адпаведна ўплывае на канчатковы кошт.

Таксама турысты скардзіцца на непрафесіяналізм некаторых тураператараў, падвойнае браніраванне нумароў, неадпаведнасць прадастаўленых паслуг раней заяўленым пры заключэнні кантракта.

Ва ўмовах неадназначнага стаўлення да Беларусі з боку замежнай супольнасці вельмі актуальнай падаецца праблема турыстаў з іншых краін, якія захацелі зірнуць на беларускія краявіды. Паводле слоў Віктара Янкавенкі, зараз існуе 2 статыстыкі — адну вядуць турфірмы па колькасці аказаных паслуг, другую Дзяржаўны камітэт пагранічнай абароны — па колькасці тых, хто перасёк мяжу. У будучым згодна з правіламі Міжнароднай турысцкай арганізацыі, членам якой з'яўляецца і Беларусь, прапановаўцаў ўлічваць тры мэты паездкі — дзелавое, турыстычнае, прыватнае наведванне.

Што датычыць найбольш папулярных беларускіх маршрутаў, то для кожнага замежнага гасця патрабуецца спецыфічны падыход. Як значыць спадар Янкавенка, англічане і аўстралій-

цы больш кансерватыўныя, таму і мясціны яны наведваюць традыцыйна адны і тыя ж: у Віцебску цікавяцца шагалаўскімі аб'ектамі, у Полацку — архітэктурнымі помнікамі, звязанымі з багатай гісторыяй горада. Італьянцы (іх штогод прыязджае каля 9 тыс.) больш наведваюць у Мінск і Гомель. Гэта, напэўна, звязана з тым, што шмат дзяцей з чарнобыльскіх рэгіёнаў пабывала ў італьянскіх сем'ях. Узімку бліжэйшыя суседзі беларусаў любяць зазірнуць у Белавежскую пушчу, каб наведваць мясцовую рэзідэнцыю Дзеда Мароза.

Яшчэ ў савецкія часы многія сядзібы класікаў рускай літаратуры былі ўключаныя ў папулярныя маршруты. Аднак нячаста пачуеш пра так званы літаратурны турызм у нашай краіне. Паводле слоў В. Янкавенкі, у гэтым кірунку ёсць вялікія магчымасці для далейшага развіцця. Падчас святкавання юбілею Янкі Купалы і Якуба Коласа групы беларускіх турыстаў наведвалі памятныя мясціны. Пры СССР літурызм не выклікаў цікавасць з боку кіраўніцтва, акрамя сядзіб вышэйзгаданых класікаў. На жаль, у Беларусі пакуль што няма такіх буйных комплексаў, як знакамітае талстоўскае Яснае Паляна.

Супрацоўнікі Дэпартаменту па турызме ўжо абмяркоўвалі з прадаўцамі творчых саюзаў краіны магчымасць арганізацыі экскурсій па нашай краіне, звязаных са славетнымі пісьменнікамі, мастакамі, кампазітарамі. Пры гэтым, адпаведна задуме, прадаўцы творчай інтэлігенцыі будуць самі браць актыўны ўдзел у справе, расказваць перш за ўсё моладзі пра славетных землякоў. Акрамя арганізацыі такіх выязных урокаў пад адкрытым небам, існуюць адрасныя заказы. Напрыклад, палякі вельмі зацікаўлены ў наведванні мясцін, звязаных з іменем Адама Міцкевіча.

Уладзімір ШУТАВЕЕЎ
Фота аўтара